

Grovt våld i skolan

En beskrivning av omfattning, karaktär och utveckling fram till och med 2022

Brå – kunskapscentrum för rättsväsendet

Myndigheten Brå verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsbekämpning och brottsförebyggande arbete, till i första hand regeringen och myndigheter inom rättsväsendet.

Publikationen finns som pdf på www.bra.se. På begäran kan Brå ta fram ett alternativt format. Frågor om alternativa format skickas till tillgangligt@bra.se

Vid citat eller användande av tabeller, figurer och diagram ska källan Brå anges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

Författare: Johanna Olseryd, Sara Merenius och Sarah Lehtinen.

urn:nbn:se:bra-1171
ISSN: 1100-6676

© Brottsförebyggande rådet 2024

Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm
Telefon 08-527 58 400, e-post registrator@bra.se, www.bra.se

Grovt våld i skolan

En beskrivning av omfattning, karaktär och utveckling fram till
och med 2022

Rapport 2024:3

Förord

Brå har fått i uppdrag av regeringen att studera det grova skolvåldets karaktär och utveckling. Uppdraget handlar om att upprepa en studie om grövre våld i skolan som Brå på regeringens uppdrag redovisade 2009. Sedan dess har Sverige drabbats av ett fåtal men samtidigt mycket allvarliga våldsdåd i skolan, vilket har väckt frågor om hur våldet ser ut och hur det har utvecklats.

Förhoppningen är att rapportens resultat ska användas som ett kunskapsunderlag i frågor om våld i skolan och i förlängningen bidra till det förebyggandet arbetet mot bruket av våld i skolor.

Rapporten har författats av biträdande enhetschef Johanna Olseryd, enhetsråd Sara Merenius och utredare Sarah Lehtinen, samtliga anställda vid Brås enhet för forskning och utveckling. I arbetet har också praktikant Sigridur Mogensen bidragit.

Seniorprofessor Marie Torstensson Levander vid Malmö Universitet och professor emeritus Peter Gill vid Högskolan i Gävle, har vetenskapligt granskat utkast till rapporten och lämnat värdefulla synpunkter. Det är dock Brå som i alla avseenden ansvarar för innehållet i rapporten.

Brå vill tacka de representanter från Skolverket, Skolinspektionen, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), Polismyndigheten, Sveriges kommuner och regioner (SKR), Centret mot våldsbejakande extremism (CVE) samt fackförbundet Sveriges lärare som deltog på resultatseminariet. Ett varmt tack även till alla de verksamma rektorer som delat med sig av sina erfarenheter i Brås enkät och därmed gett ett betydelsefullt bidrag till rapportens resultat.

Stockholm i mars 2024

Mattias Larsson
Generaldirektör

David Shannon
Enhetschef

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	7
Rapporten bygger på tre huvudsakliga datamaterial.....	7
Definitionen av grovt våld	8
Grovt skolvåld är ett begränsat fenomen	8
Vissa grupper av barn är mer utsatta än andra	8
Grovt skolvåld är ojämnt fördelat mellan skolor	9
Det grova skolvåldets karaktär.....	9
Vissa gärningspersoner har ett betydande stödbehov	10
Det grova skolvåldet har inte ökat	10
Det finns stöd för en ökad anmälningsbenägenhet.....	10
Ökad förekomst av särskilt allvarliga fall.....	11
Våld som drabbar lärare och annan skolpersonal.....	12
Brås bedömning.....	12
Inledning.....	14
Syfte och frågeställningar	14
Definitionen av grovt skolvåld	15
Ett barnrättsperspektiv	16
Pågående arbeten och förebyggande initiativ om grovt skolvåld.....	17
Metod och material.....	18
Disposition	25
Kunskapsläget om våld i den svenska skolan.....	26
Skolan är en vanlig plats för våld, men olika undersökningar ger olika bild av omfattningen	26
Skolvåldets karaktär skiljer sig beroende av kontext	29
Relativt stabil utveckling av skolvåldet över tid.....	31
Våld mot lärare och annan skolpersonal är mindre beforskat.....	32
Omfattningen av grovt skolvåld	35
Grovt skolvåld en ovanlig företeelse	35
Skolan samtidigt den vanligaste platsen att utsättas för våld bland 15-åringar.....	36

Pojkar utgör majoriteten av både de utsatta och av gärningspersonerna	37
Grovt skolvåld vanligare bland elever i högre åldrar	37
Vissa elevgrupper drabbas oftare än andra av grovt våld i skolan.....	39
Utsattheten för grovt skolvåld är högre bland dem som mobbats eller sett mobbning på skolan	40
Samband mellan utsatthet för grovt skolvåld och utsatthet för andra brott, delaktighet i brott och attityder till brott	42
Även lärare och annan skolpersonal utsätts för grovt våld	42
Tydliga skillnader i förekomsten av grovt våld mellan olika skolor	44
En majoritet av händelserna av grovt skolvåld uppges anmälas till polisen	47
Karaktären på grovt skolvåld	49
Både gärningspersoner och offer är oftast elever på skolan.....	49
Skillnader i allvarlighetsgrad även inom grovt våld	50
Våldet sker oftast i allmänna utrymmen i skolan och präglas av spontanitet	52
Relativt vanligt med tidigare kränkningar i form av hot och våld	53
Skillnader mellan pojkar och flickor i våldets karaktär	53
En närmare beskrivning av de allra grövsta händelserna.....	55
Gärningspersonerna har en betydande problembild	58
Utvecklingen av grovt skolvåld.....	60
Relativt stabil andel elever som uppger att de utsatts för grovt våld i skolan under de senaste 10 åren	60
Våldet bland 15-åringar mer koncentrerat till skolan	61
Skillnaderna mellan pojkar och flickor minskar över tid	61
Antalet polisanmälningar om grov misshandel som skett i skolan varierar kraftigt mellan de studerade åren.....	62
Jämförelse med uppgifter från sjukvården om barn och unga som fått vård med anledning av våld	64
Grovt skolvåld är ovanligt men det har skett en ökad förekomst av särskilt allvarliga fall.....	67
Ökad förekomst av knivar som vapen jämfört med Brås tidigare studie	68

Utvecklingen för utsatthet bland lärare och annan skolpersonal är svårbedömd	69
Oro, konsekvenser och hinder för att uppnå en trygg skolmiljö	70
Skolvåld leder till sjukskrivning hos både elever och anställda	70
För få vuxna största hindret för att uppnå en trygg och lärande skolmiljö enligt rektorer.....	71
Stora skillnader i om skolan ordnat eller personalen varit med på någon typ av utbildning om grövre våldshändelser i skolan	72
Avslutande ord	74
Vissa grupper av barn är mer utsatta än andra	74
Stora skillnader mellan skolor	75
Skolan en av flera förebyggande aktörer.....	76
Referenser	77
Bilageförteckning	86
Bilaga 1 Metod och material.....	87
Bilaga 2 Enkätformulär	94
Bilaga 3 Tabellunderlag, polisanmälningarna	100
Bilaga 4 Figur- och tabellunderlag, Skolundersökningen om brott..	104
Bilaga 5 Tabellunderlag, rektorsenkäten.....	109

Sammanfattning

Brå har fått i regeringsuppdrag att undersöka det grova skolvåldets omfattning och utveckling, i syfte att öka kunskapen om våld i skolan och stärka det brottförebyggande arbetet (Ju 2022/02223). Uppdraget är en uppföljning av det uppdrag som Brå fick för över ett decennium sedan och som resulterade i rapporten Grövres våld i skolan (Brås rapport 2009:6). Sedan den förra rapporten publicerades har Sverige drabbats av ett fåtal, men samtidigt mycket allvarliga våldsdåd i skolan. Regeringen bedömer också att hotbilden mot skolan har förändrats i negativ riktning (dir. 2022:86).

Frågeställningarna är som följer:

- Hur vanligt är grovt våld i skolan?
- Vad kännetecknar grovt skolvåld i Sverige?
- Hur ser utvecklingen sedan 2009 ut?

Rapporten bygger på tre huvudsakliga datamaterial

Rapportens resultat och slutsatser bygger på tre insamlade datamaterial och därutöver refereras till tidigare forskning:

- Det första materialet består av ett urval av polisutredningar om grovt våld i skolan som rubricerats som fullbordad grov misshandel (totalt 200 händelser från åren 2010, 2014, 2018 och 2022) eller som fullbordat, försök eller förberedelse till mord och dråp (totalt 83 händelser varav 7 stycken fullbordade fall, 33 försöksbrott och 43 förberedelsebrott under perioden 2010–2022).
- Det andra materialet utgörs av svaren från Brås skolundersökning om brott, åren 1995–2021 (med fördjupade analyser av åren 2015–2021). Undersökningen besvaras av ett stort antal niondeklassare vartannat år och möjliggör en beskrivning av omfattningen av grovt våld i skolan. Undersökningen möjliggör också en beskrivning av vilka grupper av barn som rapporterar större utsatthet för grovt skolvåld utifrån till exempel erfarenheter av mobbning samt både egen utsatthet för och delaktighet i brott.
- Det tredje datamaterialet består av svaren från en enkätundersökning bland skolrektorerna. Den genomfördes under våren 2023, i syfte att

undersöka förekomsten och karaktären av grovt våld mot elever, men också mot lärare och annan skolpersonal. Enkäten besvarades av totalt 335 rektorer.

Definitionen av grovt våld

I rapporten definieras grovt skolvåld som fysiskt våld som lett till någon typ av vårdbehov. Eftersom det inte alltid framgår av utredningarna om ett vårdbehov uppstått i de polisanmälda händelserna som ingår i studien har en sammanvägd bedömning av dessa fall gjorts utifrån skador, våldets allvar och förekomsten av vapen. Rapportens definition av grovt skolvåld är därmed i första hand begränsad till fysiskt våld av allvarlig karaktär, som rättsligt troligtvis skulle betraktas som grov misshandel eller mord och dråp (inklusive försök och förberedelse).

Grovt skolvåld är ett begränsat fenomen

Resultaten av den här studien visar att grovt våld som leder till skador som kräver sjukvård är ett begränsat fenomen. Resultaten av rektorsenkäten visar exempelvis att 3 av 4 av skolor inte haft någon händelse av grovt våld alls under det senaste läsåret, och för de fyra år som valts ut för att studera polisanmälda fall av grovt skolvåld har omkring 50 händelser om året identifierats. De allra grävsta fallen av grovt våld, där det är fara för liv och hälsa, är mycket få i skolmiljö.

I Skolundersökningen om brott (SUB) framgår dock att skolan är den vanligaste platsen att utsättas för grovt våld bland 15-åringar: 2,4 procent av pojkarna och 1,5 procent av flickorna uppger att de utsatts för våld som krävt någon typ av vård och att den senaste händelsen skedde i skolmiljö. Det innebär att nästan hälften av alla händelserna av grovt våld som drabbar 15-åringar uppges ske i skolan.

Vissa grupper av barn är mer utsatta än andra

Såväl bland anmälda händelser av grovt skolvåld som i de händelser som uppges i rektorsenkäten framkommer att knappt 9 av 10 utsatta och över 9 av 10 gärningspersoner är pojkar. Resultaten visar också att antalet våldshändelser blir färre men allvarigare ju äldre eleverna är, och det är bland de äldsta barnen som både offer och gärningspersoner för anmänt dödligt våld av olika slag finns. Resultaten visar vidare att allvarlighetsgraden i händelserna hänger samman med både kön och ålder; pojkar och äldre barn utövar grovt våld i större utsträckning än vad flickor och yngre barn gör.

SUB visar också att det finns skillnader i utsatthet för skolvåld mellan grupper av individer. Till exempel är utsattheten för grovt skolvåld fem gånger högre bland dem som uppger att de varit utsatta för mobbning. Elever som utsätts för grovt våld i skolan utsätts i stor utsträckning även för andra brott, såsom lindrigare misshandel, hot och sexualbrott. Delaktighet i olika typer av brott och normbrytande beteenden är också betydligt vanligare i gruppen. Flickor som utsätts för grovt skolvåld uppger i större utsträckning än pojkar att de även utsätts för andra brott. En större andel av de utsatta har också brottsbelastade kompisar och en mer tillåtande attityd till brott. Bland dem som utsätts för grovt våld i skolan var det nästan fyra gånger vanligare att man själv utövat grovt våld.

Grovt skolvåld är ojämnt fördelat mellan skolor

Resultat från analyser av polisanmälda händelser av grovt skolvåld samt rektorsenkäten, visar även på betydande variationer i förekomsten av våld mellan olika skolor. Kommunala skolor och skolor som ligger i områden med socioekonomiska utmaningar är mer drabbade. Högstadieskolor är också mer drabbade av grövre våld i skolan. Samtidigt är det bland gymnasieskolor som många av de allra allvarligaste händelserna sker, eftersom allvarlighetsgraden i händelserna ökar med stigande ålder.

Det grova skolvåldets karaktär

Ser man till de vanligast förekommande omständigheterna karaktäriseras ett typfall av grovt våld i skolan av en händelse som sker mellan två pojkar som är elever, i ett allmänt utrymme, på en kommunal högstadieskola. Våldet sker lika ofta med något vapen eller tillhygge som utan. De allra allvarligaste fallen som leder till livshotande skador eller till att någon avlider kännetecknas vidare av att våldet i större utsträckning omfattat någon typ av vapen (oftast en kniv).

De omständigheter som föreligger i de fall som är av skolattackskaraktär (varav de allra flest har anmälts i ett förberedelsestadium) är i stor utsträckning samstämmiga med tidigare forskning. Det handlar till stor del om unga pojkar med vålds- och vapenintresse som upplever sig orättvist behandlade och som skrivit på internet att de planerar att begå ett skoldåd.

Vissa gärningspersoner har ett betydande stödbehov

Resultaten visar även att det är relativt vanligt att gärningspersonerna har behov av stöd. Tidigare forskning kopplar också ihop psykisk ohälsa och våld i skolan genom att barn med högre psykisk ohälsa eller en komplex problembild riskerar att vara inblandade i våldshändelser i högre utsträckning (Göransson m.fl. 2011). I polisutredningarna framgår att en betydande andel av de gärningspersoner som gör sig skyldiga till de grövsta händelserna har olika typer av diagnoser, stödbehov eller lider av psykisk ohälsa. Av de öppna svaren i rektorsenkäten framgår också att det finns en sedan tidigare känd problembild kring de individer som utövar grovt våld och att de dessutom gjort sig upprepat skyldiga till våld och andra problembeteenden.

Det grova skolvåldet har inte ökat

Sammantaget visar rapportens resultat att det inte verkar ha skett några uppgångar i förekomsten av grovt våld i skolan under de senaste 15 åren. Andelen elever i årskurs 9 som uppger att de utsatts för grovt skolvåld har inte ökat under perioden 1995–2021. Tvärtom skedde en minskning under åren omkring 2010, vilket sedan övergått i en period med en relativt oförändrad andel som uppger sig ha utsatts, och på en lägre nivå än under 00-talet. Uppgifter från sjukvården om barn och unga som fått vård med anledning av våld ger stöd för en minskning åren 2010–2015 och en mindre ökning fram till 2019 därefter.

Förändringen över tid beror på en minskad utsatthet bland pojkar. Flickors utsatthet för grovt skolvåld har varit stabil under hela perioden 1995–2021. Flickor utsätts därmed för en större andel av våldshändelserna nu jämfört med tidigare.

Det finns stöd för en ökad anmälningsbenägenhet

Antalet polisanmälningar som rör grovt våld i skolan är högre i den här rapporten än i Brås förra rapport. Ökningen kan till viss del bero på ett ökat antal händelser, men det finns indikationer på att ökningen snarare beror på en ökad anmälningsbenägenhet. I Skolundersökningen om brott har till exempel andelen händelser som uppges ha polisanmälts ökat från 15 procent till en fjärdedel. Det bekräftas också av att skolan står bakom en allt större andel av anmälningarna till polisen nu än tidigare.

Ökad förekomst av särskilt allvarliga fall

Samtidigt som grovt skolvåld inte bedöms ha blivit vanligare finns det resultat som vittnar om att grovt skolvåld är ett delvis allvarigare och delvis annorlunda problem nu jämfört med på 00-talet. I Brås förra rapport om grövre skolvåld konstaterades att Sverige varit i princip förskonat från dödliga våldsdåd i skolan och i den här rapporten har 7 fall¹ av fullbordat dödligt våld som skett i skolmiljö identifierats för perioden 2010–2022. Antalet är för litet för att det ska vara möjligt att uttala sig om någon särskild utveckling inom perioden, men resultaten visar på en ökad förekomst av särskilt allvarliga fall.

Ytterligare en förändring över tid är ett ökat antal händelser som polisen registrerat som förberedelse till mord eller dråp bland de identifierade polisanmälningarna. Anmälningarna handlar i stor utsträckning om planerade skolattacker och även om det inte går att säga hur många av dessa som hade kunnat realiseras är det ett fenomen som fångas upp i materialet och som inte berördes i Brås förra rapport om grövre våld i skolan. Anmälningarna är troligen ett tecken på en större medvetenhet och rädsla för skolattacker, och återkommande svar från rektorerna om genomgångna PDV-utbildningar² talar också för att det finns en ökad medvetenhet och beredskap nu jämfört med under den tiden som omfattas av Brås föregående rapport.

Analyser har gjorts för att se om det finns några förändringar över tid med avseende på karaktären hos de händelser som anmälts som grov misshandel, men inga sådana förändringar har hittats som avser till exempel skolnivå (låg-, mellan- eller högstadium respektive gymnasium), vapenförekomst eller skadornas grovhet. I Brås förra studie förekom ett vapen i hälften av fallen, vilket är i linje med resultaten i den här undersökningen. En förändring är dock att knivar verkar ha blivit vanligare som vapen. I den här undersökningen har en kniv förekommit i 3 av 10 ärenden, medan det i förra studien konstaterades att trubbiga tillhyggen var vanligast och att knivar var mycket ovanliga.

¹ Omfattandes totalt 10 avlidna offer.

² PDV står för pågående dödligt våld och är en benämning på när någon eller några gärningspersoner, ofta utan förvarning och med snabbt händelseförlopp, attackerar en plats eller byggnad, med syftet att slumpmässigt allvarligt skada så många som möjligt. Utbildningar om PDV går ut på att skolan ska kunna hantera en sådan situation på bästa sätt tills polisen hinner komma till platsen (se till exempel MSB 2018).

Våld som drabbar lärare och annan skolpersonal

Även lärare drabbas av grovt skolvåld. Antalet händelser som fångats upp i de olika materialen är dock få. Endast 5 procent av rektorerna uppger att våldshändelser som drabbar lärare och annan skolpersonal och som leder till läkarvård sker åtminstone en gång per termin, och ingen uppger att det sker oftare än så. Bland de polisanmälda händelserna är en anställd inom skolan det primära offret i 5 procent av händelserna. Antalet fall som berör utsatta skolanställda är för litet för att det ska vara möjligt att säga något om utvecklingen över tid. Resultat från andra undersökningar, liksom statistik som publiceras av Arbetsmiljöverket, pekar dock på att den rapporterade utsattheten bland lärare och skolpersonal kan ha ökat något, men att det i första hand beror på en förändrad syn på våld, vilket lett till en ökad anmälningsbenägenhet.

Brås bedömning

Resultaten visar sammantaget på att grovt våld i skolan sker i begränsad utsträckning. De allra grövsta fallen, där det är fara för liv och hälsa, är mycket få. Samtidigt får de händelser som sker konsekvenser för både de inblandade och för andra som arbetar eller går i skolorna, och medför oro för att våld ska inträffa. Resultaten från skolundersökningen om brott visar också att skolan är den vanligaste platsen att utsättas för våld bland 15-åringar samt att våldet har blivit allt mer koncentrerat till skolan (det till följd av att våld mellan unga minskat på andra platser). Utsattheten för grovt skolvåld samvarierar också med mobbning och skoltrivsel. Skolan kan därmed argumenteras ha en allt större roll att spela i förebyggandet av grovt våld mellan unga.

Rapportens resultat visar att det finns en betydande variation i graden av utsatthet och delaktighet i grovt skolvåld, inte minst utifrån kön där pojkarna är överrepresenterade. Vidare tecknar resultaten en bild av att grovt skolvåld berör en grupp av barn som är sårbara i form av olika typer av utsatthet både hos våldsutsatta och -utövare. Resultaten visar på vikten av att skolan uppmärksammar både de individer som är utövare och de som är utsatta, och att skolanställda har kompetens för att möta barn med stödbehov på ett bra sätt. Resultaten visar dock också att skolan inte ensam kan lösa problemet med våld i skolan. Skolan är inte en isolerad aktör utan en del av samhället och en fungerande samverkan med socialtjänsten, barn- och ungdomspsykiatri och ibland polisen, behövs för att samhället ska kunna ta sitt ansvar att skydda barn från våld.

En slutsats av studien är också att det finns betydande variationer i förekomsten av våld mellan olika skolor. Det talar för att det förebyggande arbetet behöver föregås av en inventering för att hitta de skolor som har särskilda problem, och hitta passande insatser utifrån de förutsättningar som varje skola har.

Ytterligare en slutsats utifrån rapportens resultat är att det inte verkar ha skett några stora uppgångar i förekomsten av grovt våld i skolan under de senaste 15 åren. Andra studier har också fastslagit att utsattheten för hot och våld i skolan inte heller ökat totalt sett sedan 2015 (Brå 2024). Dock finns tecken på en karaktärsförändring i form av ett ökat antal särskilt allvarliga fall där kniv använts som vapen, samt ett ökat antal fall av grovt våld som lett till att någon avlidit. Utöver det verkar det finnas stöd för att det finns ett förändrat anmälningsbeteende, inte minst med avseende på skolattacker som ännu befinner sig i förberedelsestadiet.

Inledning

Det har gått över ett decennium sedan Brå studerade grövre våld i skolan (Brå 2009). Vid tiden för den förra studien hade uppmärksammade skolattacker skett i bland annat Finland, medan Sverige hade förskonats från sådana.³ Rapporten Grövre våld i skolan var resultatet av ett regeringsuppdrag, och hade syftet att öka kunskapen om problembilden när det gäller grovt våld i skolan och vad som då gjordes och kunde göras för att förebygga det våldet. Studien visade bland annat att de allra grövsta formerna av våld var mycket ovanliga i den svenska skolan vid den tidpunkten, men även att förekomsten av lindrigare våld, hot och mobbning ökar riskerna för att allvarigare våld ska inträffa.

Sedan 2009 har Sverige drabbats av ett fåtal, men samtidigt mycket allvarliga våldsdåd i skolan, och regeringen bedömer att säkerhetsläget och hotbilden inom skolväsendet har förändrats i negativ riktning (dir. 2022:86). Det har lett till att Brå nu fått i uppdrag av regeringen att genomföra en ny kartläggning av grovt skolvåld, enligt följande beskrivning:

Regeringen ger Brottsförebyggande rådet (Brå) i uppdrag att genomföra en kartläggning av omfattningen och utvecklingen av grövre våldsbrott i skolan. Kartläggningen ska också omfatta en beskrivning av våldet i skolan, exempelvis vem som begår det, hur det yttrar sig och vem det riktar sig mot. Syftet är att öka kunskapen om våld i skolan och hur det tar sig uttryck, för att ytterligare kunna stärka det brottförebyggande arbetet (Ju2022/02223).

I det förra uppdraget ingick även att kartlägga hur skolorna arbetar för att motverka förekomsten av grova våldsbrott i skolan och att redogöra för internationella erfarenheter av och redovisa goda exempel på brottförebyggande arbete. Brås förnyade uppdrag omfattar inte dessa delar, och rapporten berör därmed inte frågor om förebyggande arbete eller beredskap.

Syfte och frågeställningar

Enligt skollagen ska alla elever tillförsäkras en skolmiljö där utbildningen präglas av trygghet och undervisningen av studiero (5 kap 3 §). Grova våldshändelser som sker i skolan är bland de allvarligaste av de företeelser som rubbar denna

³ Därmed inte sagt att enstaka fall av dödligt våld aldrig skett i skolan i Sverige tidigare (se till exempel Erlandsson och Meloy 2018).

trygghet. Syftet med rapporten är därför att öka kunskapen om grovt fysiskt våld i skolan och hur det tar sig uttryck. Målet är att i förlängningen kunna bidra till att det brottsförebyggande arbetet mot skolvåld stärks.

Frågeställningarna som har formulerats utifrån uppdraget är:

- Hur vanligt är grovt våld i skolan?
- Vad kännetecknar grovt skolvåld i Sverige?
- Hur ser utvecklingen sedan 2009 ut?

Samtliga frågeställningar studeras utifrån likheter och skillnader mellan olika grupper av barn, till exempel utifrån kön och ålder.

Tidsperioden som studeras i rapporten är i huvudsak den tidsperiod som gått sedan Brås förra studie om grovt skolvåld publicerades år 2009, men för att bedöma utvecklingen över längre tid presenteras ibland längre tidsserier och jämförelser görs också med resultaten i Brås förra rapport.

Rapportens huvudfokus är händelser som drabbar barn som går i skolan från lågstadiet till och med gymnasiet. Eftersom skolpersonal och andra vuxna både kan utsättas för våld av elever och vara gärningspersoner vid våld mot elever inkluderas dock även händelser där någon av de inblandade är en vuxen.

Definitionen av grovt skolvåld

I uppdraget är fokus på det grova skolvåldet. I rapporten definieras grovt skolvåld som fysiskt våld som lett till någon typ av vårdbehov. Eftersom det inte alltid framgår av utredningarna om ett vårdbehov uppstått i de polisanmälda händelserna som ingår i studien har en sammanvägd bedömning av dessa fall gjorts utifrån skador, våldets allvar och förekomsten av vapen (se Metod och material för detaljerna kring urvalet). Rapportens definition av grovt skolvåld är därmed i första hand begränsad till fysiskt våld av allvarig karaktär, som rättsligt troligtvis skulle betraktas som grov misshandel eller mord och dråp (inklusive försök och förberedelse).⁴ Händelser som omfattar andra brott med grova våldsinslag ingår inte, till exempel rån och sexualbrott. Innehållet i rapporten

⁴ Observera dock att två av materialen som rapporten bygger på utgörs av enkätundersökningar och att man därmed inte med säkerhet kan säga att de händelser som framkommer utgör en viss brottstyp i lagens mening. Det gäller genomgående i rapporten att användningen av begrepp som "hot" och "sexualbrott" avser sådana händelser i en bredare bemärkelse än vad som rent juridiskt menas med "olaga hot", eller med enskilda brottsrubriceringar i brottsbalkens 6:e kapitel.

berör dock annat våld i den mån som händelserna som omfattas även innehåller inslag av till exempel psykiskt våld eller mobbning, eller har föregåtts av någon eller några av dessa handlingar.

Valet av definition medför att det bara är en mindre del av det totala våldet som omfattas, och att det troligtvis innebär att det är en större del av det våld som pojkar både utsätts för och begår som fångas upp i den här rapporten (Lunneblad och Johansson 2021, Knight m.fl. 2011). Från tidigare forskning är det känt att flickor i högre utsträckning drabbas av sexuellt våld i skolan (Göransson m.fl. 2011, Brå 2023c, Friends 2023). Rapporten har därmed den begränsningen att den exkluderar vissa typer av våld som barn utsätts för och därmed inte ger en beskrivning av våld i skolan totalt sett.

Händelserna som rapporten omfattar ska ha inträffat i skolmiljö, det vill säga i skolans lokaler, utomhus på skolans område eller på andra platser där barnen vistas tillsammans med lärare (till exempel på skolutflykt, eller vid lunch som intas i en extern lokal) och tidsmässigt ska händelserna ha skett under skoltid (mellan klockan 8 och 17). I vissa fall har händelseförloppet inletts i skolan och offret har blivit tvingad till en närliggande plats där det grova våldet skett (eller fortsatt). Även denna typ av händelser har ingått i definitionen om våldet skett under skoltid. Ett undantag från definitionen görs för Skolundersökningen om brott (SUB), eftersom frågan om grovt våld där tar fasta på händelser som skett i skolan men där det inte med säkerhet går att säga att händelserna som rapporteras skett mellan de angivna klockslagen.

Ett barnrättsperspektiv

Stater som ratificerat barnkonventionen är skyldiga att reagera på och förebygga såväl psykiskt som fysiskt våld mot barn. Barn har bland annat rätt att skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande (artikel 19). När det gäller våld som sker i skolmiljö är det också en fråga om att barn utsätter andra barn för brott. Även våldsutövande barn omfattas av rätten till skydd eftersom ett tecken på att barn far illa är just delaktighet i brottslighet. Barnkonventionen anger i dessa fall att barnen vid kontakter med rättsväsendet ska behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla av värdighet (artikel 40).

Utifrån ett barnrättsperspektiv är det viktigt att tillvarata barnens egna erfarenheter av våld i skolan. I den här rapporten görs det genom att inkludera

polisförhör med barn inom ramen för genomgången av förundersökningar, liksom genom att inkludera resultat från enkätundersökningar som barn själva har besvarat. Därmed kommer barnens egna röster till tals. Med hjälp av båda källorna framträder barnens bild av grovt skolvåld. Ytterligare en del av barnrättsperspektivet i studien är att olika grupper av barn synliggörs utifrån kön och ålder.

En begränsning i undersökningen är att vissa grupper av barn som kan tänkas vara särskilt utsatta inte har studerats särskilt i rapporten. Det kan till exempel handla om nedbrytningar av uppgifterna utifrån sexuell läggning eller utländsk bakgrund. Tidigare studier visar att unga hbtqi-personer i större utsträckning än andra unga saknar trygghet och studier under sin skoltid och är mer drabbade av psykisk ohälsa, mobbning och våld (MUCF 2019, 2022). Anpassade grundskolor och gymnasieskolor (tidigare särskolor) ingår inte heller, eftersom de inte ingår i urvalet för de enkätundersökningar som använts i studien. Barn med funktionsnedsättningar utesluts ofta ur forskningen som rör barn och de metoder som används är inte alltid anpassade för att nå dem (Stiftelsen allmänna barnhuset 2023). Resultaten beskriver därmed inte erfarenheter hos flera grupper av barn som kan tänkas ha andra behov av och förutsättningar för att skyddas från våld, och som samtidigt kan vara extra sårbara som individer.

Pågående arbeten och förebyggande initiativ om grovt skolvåld

Som nämnts i inledningen till rapporten ingår det inte i regeringens uppdrag till Brå att föreslå brottsförebyggande åtgärder mot grovt skolvåld.⁵ Det behöver dock påpekas att det pågår många initiativ, både inom och utanför skolan, som kan bidra med kunskap om och förebygga grovt våld i skolan. Det finns ett flertal aktörer som på olika sätt är inblandade i att förebygga skolvåld och som publicerat olika handledningar och information om detta (MSB 2023; Lärarförbundet 2021a, 2021b; Skolverket 2014). Samverkande myndigheter har också gått ihop om att starta webbplatsen skolattack.se som Center mot våldsbejakande extremism (CVE) ansvarar för. En särskild utredning, skolsäkerhetsutredningen, har därtill tillsatts för att lämna förslag på åtgärder för att förbättra arbetet med säkerhet i skolväsendet (se dir. 2022:86 och tilläggsdirektiv 2023:140 samt 2024:7). Utredaren ska bland annat kartlägga och

⁵ För mer information om vad tidigare forskning visat om åtgärder som verkar ha effekt på våld i skolan finns ett flertal kunskapsöversikter, se till exempel Cook m.fl. (2010), Hahn m.fl. (2007), Welsh och Harding (2015), Wilson och Lipsey (2007) och Thornberg (2022).

analysera skolväsendets förebyggande arbete mot hot och våld samt lämna förslag på hur det förebyggande arbetet mot våldsdåd kan förbättras, lämna förslag på hur våldssituationer i skolväsendet kan förhindras och försvåras, liksom på hur skolväsendets beredskap att agera i pågående våldssituationer kan säkerställas. Utredningen har publicerat delbetänkandena Samhället mot skolattacker (SOU 2023:28) och Skolor mot brott (SOU 2024:17). Slutbetänkandet planeras att publiceras i slutet av 2024.

Det är viktigt att poängtera att grovt våld i skolan inte bara består av så kallade skolattacker, utan omfattar ett brett spektrum av händelser med olika våldsuttryck. En bredare beskrivning av problembilden kring våld mot barn, inklusive det som sker i skolan, och vad samhället behöver göra mer av finns också i betänkandet En uppväxt fri från våld, där en nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn presenteras (SOU 2022:70). Även Bris har rekommendationer om barn och utsatthet för våld, som bland annat baseras på de samtal som kommer in som rör just våld i skolan och vilka konsekvenser det våldet får (Bris 2021).

Utöver ovanstående har Arbetsmiljöverket en nationell insats 2023–2024 där grund- och gymnasieskolors förebyggande arbete för att minska riskerna för hot och våld mot skolpersonal ska inspekteras, med anledning av ökningen i antalet anmälningar om hot och våld (enligt arbetsmiljölagen (1977:1160) 3 kap. 3 a §.) under det senaste decenniet.

Metod och material

Så som nämnts i början av kapitlet är den här rapporten en uppföljning av en rapport om grövre våld i skolan som publicerades 2009 (Grövre våld i skolan, Brå 2009). För att på ett övergripande plan kunna jämföra resultaten i den här rapporten med den tidigare rapporten är datamaterialen och metoderna i stor utsträckning likadana. Justeringar har dock gjorts för att vidga urvalen, för att utöka antalet beskrivna händelser och förbättra möjligheterna att beskriva våldets karaktär, på stor bekostnad av resultatens jämförbarhet.

För att besvara studiens frågeställningar har primärt tre olika datakällor använts: polisanmälningar och förundersökningsmaterial, data från Skolundersökningen om brott (SUB) samt enkätsvar som lämnats av skolrektorerna. Samtliga presenteras i korthet i det här avsnittet, och mer detaljerade redogörelser återfinns i bilaga 1. I

bilagan redogörs också för metodskillnaderna mellan denna och Brås förra rapport i närmare detalj.

Polisanmälningar och förundersökningsmaterial

För att beskriva det skolvåld som kommer till rättsväsendets kännedom har polisanmälningar och förundersökningsmaterial studerats. Urvalet har bestått av brott som registrerats av polisen som grov misshandel⁶ eller dödligt våld (fullbordat mord och dråp eller försök eller förberedelse till mord och dråp, se tabell 1.1 i bilaga 1). Undersökningen omfattar samtliga anmälningar om dödligt våld under tidsperioden 2010–2022. För att begränsa antalet anmälningar om grov misshandel har ett urval gjorts om fyra år: 2010, 2014, 2018 och 2022.

Brås anmälningsregister har använts för att identifiera de aktuella ärendena. Utifrån angivna brottsdatum och brottstidpunkter i anmälningarna har händelser som skett under sommarlov och jullov tagits bort, liksom händelser som skett under kvälls- och nattetid. För att hitta händelser som skett i skolan har därefter sökningar på ordet *skol** i brottsanmälningarnas fritexter gjorts.⁷ Därpå har de aktuella anmälningarna manuellt genomlästs för att identifiera de fall som är relevanta för studien. Dessa anmälningar med tillhörande förundersökningsmaterial har sedan inhämtats från Polismyndigheten (svårbedömda fall inkluderades i beställningen, se tabell 1.2 i bilaga 1 för mer information om storleken på urvalet i respektive led).

Händelserna kodades utifrån variabler om brottens karaktär, uppgifter om brottsoffer och gärningsperson, brottsplats, vem som gjort anmälan med mera. Eftersom bortfallet för variabeln om vårdbehov var relativt stort och vissa ärenden visade sig innehålla relativt lindrigt våld (medan andra innehöll grova händelser som offret inte sökt vård för), fick en slutlig bedömning göras om varje händelse var att betrakta som grovt skolvåld eller inte. Bedömningen om inkludering gjordes i varje enskilt fall utifrån variablerna om vårdbehov, allvarlighetsgrad, vapenförekomst och uppkomna skador. Efter den sammantagna bedömningen har slutligen 283 händelser ingått i studien, varav 200 fall

⁶ I brottskoderna för grov misshandel ingår även rubriceringen synnerligen grov misshandel.

⁷ Observera att det inte finns några givna regler för vilken information som ska framgå av fritextfältet i anmälan, och att det inte går att utesluta att vissa händelser som skett i skolan kan ha fallit bort genom förfarandet. I den mån det har skett förändringar i hur fritexterna fylls i av polisen kan möjligheten att identifiera våldsbrott som skett i skolan dessutom ha förändrats över tid.

rubricerats som grov misshandel och 83 fall som mord eller dråp (varav 7 stycken händelser med fullbordade brott⁸, 33 händelser med försöksbrott och 43 händelser med förberedelsebrott).

I rapporten presenteras ett statistiskt underlag bestående av grov misshandel tillsammans med fullbordat och försök till dödligt våld. Förberedelse till mord och dråp har inte kunnat koda på samma sätt eftersom de planerade händelserna som anmäls inte ännu ägt rum och det därför i stor utsträckning saknas uppgifter om eventuella offer, tillvägagångssätt, skador och så vidare. Förberedelsebrotten har i stället hanterats kvalitativt utifrån händelsernas övergripande beskrivning och presenteras därför delvis skilt från de andra polisanmälda händelserna.

Anmälningsbenägenhet och mörkertal

Polisutredningarna speglar de brott som kommer till rättsväsendets kännedom. Eftersom alla brott inte anmäls till polisen finns ett mörkertal av okänd storlek. Vi vet att polisanmälningar inte speglar verkligheten, och tidigare studier om skolvåld lyfter att antalet polisanmälda händelser inte bara beror på hur många incidenter som faktiskt skett i skolan, utan också på bland annat skolans anmälningsrutiner vid våldsincidenter, press från föräldrar att anmäla, lagstiftning och den kapacitet man tror olika myndigheter eller familjen har att hantera dessa problem (Estrada 1999, Vainik och Kassman 2018). Barn berättar inte alltid om sin utsatthet och förstår inte heller alltid att det de utsätts för utgör brott (Göransson 2011, Åklagarmyndigheten 2019, Jernbro m.fl. 2023). Barn är också överlag mindre benägna att anmäla än vuxna (Göransson m.fl. 2011, Brå 2021a). Därtill ser man allt allvarigare på våld över tid, vilket har betydelse för tolkningarna av det polisanmälda våldets utveckling (Kivivouri 2014, Vainik och Kassman 2018).

Det finns dock en rad omständigheter vid just grovt våld i skolan som talar för att mörkertalet inte borde vara alltför stort. Dels är anmälningsbenägenheten högre vid grovt våld (se till exempel Brå 2017), dels sker brotten i en miljö där upptäcktsrisken är hög. Många skolor har dessutom anmälningsrutiner. Samtidigt kan olika skolors benägenhet att anmäla variera och det finns inga givna regler för när skolor ska polisanmäla våld i skolan. Vainik (2017) menar att praktiken kring polisanmälningar av händelser i skolan är föränderlig, och att det inte finns någon särskild reglering av när en händelse ska polisanmälas, oavsett om det gäller ett

⁸ Omfattandes totalt 10 avlidna offer.

barn som uppnått straffmyndighetsåldern eller inte. Det gör att det kan finnas skillnader mellan olika skolor i hur ofta som grovt skolvåld anmäls, inte minst beroende på vilka bedömningar som skolans ledning gör kring vilka händelser som ska anmälas och inte (Vainik 2016a, 2016b; Vainik och Kassman 2018). Även det kan innebära att anmälningsbenägenheten kan förväntas variera över tid.

Avsaknad av information i ärendena

Ytterligare en omständighet att ta i beaktande när man läser resultaten är att den information som eftersökts i anmälningarna och förundersökningarna inte alltid framgår. Ett skäl till att det saknas information kan vara att de inblandade är av låg ålder. Överlag är bortfallet något större för de händelser som anmälts som grov misshandel än för dem som avser dödligt våld.

Skolundersökningen om brott

Brås Skolundersökning om brott (SUB) är en återkommande undersökning där elever i årskurs 9 bland annat får svara på frågor om sin brottsutsatthet och sin delaktighet i brott. För att fånga upp utsatthet för grovt våld ställs följande fråga: Under de senaste 12 månaderna, har någon med avsikt slagit dig, sparkat dig eller utsatt dig för annat våld så att du skadades så mycket att du blev tvungen att besöka sjuksköterska/sjuksyster, läkare eller tandläkare?

Vid utsatthet för våld ställs även en fråga om var den *senaste* händelsen ägt rum där skolan kan anges som svarsalternativ. När det i rapporten hänvisas till "andelen elever utsatta för grovt våld i skolan" avses alltså den grupp som utsatts för grovt våld det senaste året och där den senaste händelsen skedde i skolan. Med den avgränsningen missas sannolikt ett antal individer som utsatts för grovt våld i skolan men som det senaste året även utsatts för grovt våld på annan plats och uppgett det som den senaste händelsen. I Brås förra rapport gjordes dock analyser som fastslog att de händelser som missas borde utgöra en liten andel, eftersom andelen upprepat utsatta som angett att brottsplatsen varit någon annan än skolan är mycket liten. Andelen borde dessutom vara ännu mindre i den här rapporten, givet att en ännu högre andel av alla händelser uppges ha skett i skolan under de senaste åren.

SUB gör det också möjligt att i rapporten belysa relationen mellan utsatthet för våld i skolan och till exempel mobbning, men också delaktighet i brott och andra riskbeteenden.

För utvecklingen över tid redovisas i rapporten resultat för samtliga undersökningsår, det vill säga perioden från 1995 till 2021. I redovisningen över samvariation mellan utsatthet för grovt skolvåld och andra beteenden jämförs förra rapportens resultat, som omfattade åren 1995–2005, med resultaten för åren 2015–2021. Det görs för att tydliggöra eventuella förändringar som skett över tid före och efter den betydande nivåförändringen i utsatthet som skedde för pojkar åren däremellan (se figur 5 i kapitlet om utvecklingen av grovt skolvåld).

Felkällor

Elevenkäter antas ge den bästa bilden av utsatthet i skolan, eftersom de inkluderar uppgifter om händelser som inte nödvändigtvis blir rapporterade till myndigheter (Finkelhor m.fl. 2014). Därmed är svaren som redovisas inte behäftade med samma mörkertal som polisanmälningarna, vilket medger att omfattningen kan studeras bättre. Dock finns andra felkällor i SUB som redogörs för i detalj i senaste resultatrapporten samt i den tekniska beskrivningen för undersökningen (Brå 2022a, 2022b). På individnivå kan det finnas en benägenhet för de svarande att både över- och underrapportera utsatthet. Grövre händelser kan flyttas fram i tiden så att de kan tas upp i undersökningen (så kallade teleskoperingseffekter), och socialt önskvärda svar kan lämnas som till exempel kan leda till att vissa underrapporterar sin egen delaktighet i brott. Därutöver kan det finnas bortfall både på skolnivå och på individnivå som medför att resultaten snedvrids⁹. Av relevans är också att olika typer av skolfrånvaro (till exempel upprepat skolkande) är vanligare bland elever som är både mer belastade men också mer utsatta för brott (Brå 2024, Knight m.fl. 2011). Av polisanmälningarna i studien framkommer också att vissa ungdomar som utsätts för och begår grovt våld i skolan väljer att inte komma dit under en period, blir avstängda eller hoppar av skolan.

Enkät till rektorer

För att få en bild från skolorna själva av det våld som förekommer har en webbenkät skickats till ett nationellt urval rektorer i grund- och gymnasieskolor. I enkäten ställs bland annat frågor om förekomsten av våld mot elever och skolpersonal under föregående år, och om karaktären på den allvarligaste händelsen under det senaste året. Enkäten i sin helhet återfinns i bilaga 2.

⁹ På skolnivå används dock viktningsförfaranden i SUB för att i viss mån kompensera för skillnader i bortfallet (se Brå 2022b).

Enkäten skickades till 1 485 rektorer och besvarades under maj till juni 2023. Urvalet gjordes på skolnivå utifrån Skolverkets skolenhetsregister, och hänsyn togs till viss bakgrundsinformation om skolorna vilket möjliggör beskrivningar utifrån region (tätort/landsbygd¹⁰), skolform (kommunal/fristående) och skolnivå (lågstadie-, mellanstadie-, högstadie- och gymnasieskolor). Svarsfrekvensen var relativt låg och uppgick till 23 procent (335 svarande) och varierar mellan 13 och 34 procent för de olika skoltyperna (se tabell 1.3 och 1.4 i bilaga 1).

Den låga svarsfrekvensen kan ha betydelse för resultaten beroende på hur representativa de som svarat är för sina respektive skoltyper. Skolor med stora problem med våld kan vara både mer eller mindre benägna att svara beroende på om de vill uppmärksamma frågan eller undvika att lämna svar som gör att deras skolor framstår i dålig dager.

Överlag var svarsfrekvensen lägre på låg- och mellanstadieskolor samt något lägre i landsbygdsskolor samt fristående skolor, vilket kan hänga ihop med upplevelsen av att grovt skolvåld inte är ett så stort problem bland dessa skolor. Mindre skolor kan också ha begränsad kapacitet att delta i undersökningar.

Vid det resultatseminarium som hållits (se avsnittet Seminarium med relevanta aktörer, i slutet av det här kapitlet) framkom att den tidsperioden då enkäten behövde skickas ut var en period då rektorer har särskilt mycket att göra. I den utsträckning som det låga deltagandet beror på tidsbrist eller på enkättrötthet överlag borde bortfallet vara mer slumpmässigt och de övergripande mönstren i resultaten som presenteras vara generaliserbara. I avsaknad av en mer säker slutsats om i vilken grad som de svarande är representativa för deras skoltyp bör dock resultaten tolkas med viss försiktighet.

Det stratifierade urvalsförfarande som har använts innebär att ett över- respektive underurval har gjorts av skolor inom de olika kategorierna och skolformerna. Ett viktningsförfarande har därför använts för att resultaten som presenteras ska vara representativa för Sveriges skolor som helhet. En närmare beskrivning av viktningsförfarandet finns i bilaga 1.

¹⁰ Indelningen har utgått ifrån Sveriges kommuner och regioners (SKR) statistik över kommungruppsindelningen för 2023. Kategorierna A1, A2 och B3 utgör i rapporten tätort/stadsbygd medan SKR:s kategorier B4, B5, C6, C7, C8 och C9 utgör landsbygd i analyserna.

Felkällor

Fördelen med att enkäten besvaras av rektorer är att de kan förväntas ha en bra bild av de våldshändelser som sker på deras skolor, inte minst som ytterst ansvariga för verksamheten och arbetsmiljön. Samtidigt kan det finnas frågor som är svårare att besvara för dem än för personal som arbetar närmare eleverna. Det kan också vara så att det finns andra funktioner än rektor inom skolan som i första hand får ta emot information om våldsamma incidenter (Göransson m.fl. 2011). I arbetet med att hitta kontaktuppgifter till alla rektorer framkom också att en mindre andel var relativt nya i tjänsten, vilket också kan påverka möjligheterna att besvara enkäten. Samtidigt visar undersökningar att 8 av 10 lärare upplever att rektorerna har god kunskap om den dagliga verksamheten i både grund- och gymnasieskolan (Skolinspektionen 2020). På samtliga frågor har svaret "vet ej" varit möjligt att ange, och några enstaka procent har också använt dessa svarsalternativ.

Felkällorna för rektorsenkäten är i övrigt desamma som för SUB.

Analys utifrån segregationsmått

För att kunna göra analyser baserade på om skolorna ligger i socioekonomiskt utsatta områden eller inte har socioekonomiskt index framtaget av Delegationen mot segregation (Delmos) och Statistiska centralbyrån (SCB) använts. Adresserna för de aktuella skolorna (både från rektorsenkäten och polisanmälningarna) har kodats utifrån vilket regionalt statistikområde (RegSO) som respektive skola ligger i, vilket i sin tur har kopplats till någon av de fem områdestyperna som indexet är indelat i. För mer information om hur indelningen gjorts, se bilaga 1.

Pandemins effekter på undersökningsresultaten

Inom ramen för rapporten har pandemins eventuella påverkan på resultaten undersökts med hjälp av slutsatser från andra studier. Sammantaget visar studierna att pandemin haft konsekvenser för barn i skolan, men att den troligen inte haft någon större påverkan på nivåerna och utvecklingen av grovt skolvåld under de aktuella åren. En mer fullständig genomgång med bedömningar om pandemins effekter på polisanmälda misshandelsbrott samt SUB-undersökningarna finns i bilaga 1.

Seminarium med relevanta aktörer

I slutet av arbetet har ett seminarium hållits med representanter från Skolverket, Skolinspektionen, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), Polismyndigheten, Sveriges kommuner och regioner (SKR), Centret mot våldsbejakande extremism (CVE) samt fackförbundet Sveriges lärare. Syftet med mötet var att presentera resultat och slutsatser och inhämta synpunkter och erfarenheter som bidragit till en fördjupad förståelse och tolkning av resultaten.

Disposition

Rapporten fortsätter med en genomgång av kunskapsläget om skolvåld framförallt i Sverige. Därefter följer fyra resultatkapitel. I det första presenteras resultaten om omfattningen av grovt skolvåld, i det andra beskrivs karaktären hos det grova skolvåldet, och i det tredje utvecklingen av grovt skolvåld. I det fjärde kapitlet redovisas vad som framkommit om oro och konsekvenser av grovt skolvåld. Sista kapitlet består av en kort avslutning med de mest övergripande resultaten.

Kunskapsläget om våld i den svenska skolan

I det här kapitlet presenteras en övergripande bild av den svenska forskningen om skolvåldets omfattning, karaktär och utveckling. Generellt saknas samlade beskrivningar av just grovt våld i skolan, varför beskrivningen delvis täcker mindre grova former av våld.

Skolan är en vanlig plats för våld, men olika undersökningar ger olika bild av omfattningen

Begreppet våld i skolan omfattar många olika former av våld (se t.ex. Turanovic och Siennick 2022, Knight m.fl. 2011, Göransson m.fl. 2011). UNESCO delar till exempel in skolvåld i fyra olika former av våldsamma beteenden: fysiskt våld, psykiskt våld, sexuellt våld och mobbning (Haner och Lee 2017). Forskning om skolvåld innefattar därmed olika typer av våld vilket gör det svårt att ge ett entydigt svar på hur många som utsätts för våld, och särskilt grovt våld, i skolan (Knight m.fl. 2011, Turanovic och Siennick 2022).

Klart är dock att skolan är en plats där barn blir utsatta för fysiskt våld och att det våldet omfattar många olika situationer, allt från mobbning och mer ömsesidiga slagsmål till våld i parrelationer (Brå 2021c, 2023c; Göransson m.fl. 2011; Korkmaz m.fl. 2020). I de flesta tidigare genomförda enkätundersökningar har frågor ställts som fångar upp fler händelser än just grovt våld, varför exakta nivåer inte är meningsfulla att presentera i den här rapporten. Oavsett definition visar tidigare enkätundersökningar samstämmigt att pojkar är mer utsatta för fysiskt våld än flickor, och att yngre elever är mer utsatta än äldre när mer lindriga händelser av våld också inkluderas (Göransson m.fl. 2011, Skolverket 2019, Friends 2022, Stockholms stad 2022, OECD 2023). Tidigare studier slår också fast att det i större utsträckning är pojkar än flickor som både *utsätts* för och *utövar* våld i skolan, och att pojkarnas andelar ökar med åldern (se till exempel Brå 2009, 2023c, 2024; Knight m.fl. 2011). Det bör ses som en förlängning av att det är stora skillnader mellan flickors och pojkars brottslighet överlag.

I Brås förra studie om grovt skolvåld (2009) visade analyserna att även om det förekommer våld i skolan, särskilt bland pojkar i högstadiet, är det grövre våldet ovanligt. Uppgifter ur SUB som presenterades i rapporten uppskattade att

andelen niondeklassare som utsatts för grovt våld i skolan låg strax över 2 procent, och att det skulle innebära att omkring 2000 individer per år utsattes för grovt skolvåld (Brå 2009, s. 34).¹¹

Våldsutsatthet samvarierar med bland annat utsatthet för mobbning och egen delaktighet i våld

Brås förra studie (2009) visade att det fanns en koppling mellan mobbning och elevernas upplevelse av skolmiljön i allmänhet å ena sidan, och nivåerna av grovt våld i skolan å den andra – med en påtaglig överrisk för att utsättas för grovt våld om man blivit utsatt för mobbning. Risken för att utsättas för våld var också väsentligt högre för de elever som uppgett att de går i skolor där det förekommer mycket mobbning. Rapporten beskriver även att rektorer och annan skolpersonal inte uppfattade grovt våld i skolan som ett framträdande problem för skolan och dess verksamhet. I stället var mobbning, verbala kränkningar, skolk och låg studiemotivation något som framhölls som problem i skolans vardag.

En liknande men mer aktuell analys som även den bygger på uppgifter ur SUB, och som studerat både hot och våld i skolmiljö åren 2015–2021, visar att många av de resultat som presenterades i rapporten från 2009 fortfarande är giltiga (Brå 2024). För kopplingen mellan våld och mobbning visar analyserna att även om utsatthet för mobbning var dubbelt så vanligt bland utsatta för hot eller våld i skolan så uppgav 4 av 10 utsatta att de aldrig mobbats. Våld i skolan sker därmed både inom och utanför ramen för mobbning (Brå 2024). Rapporten visar också att utsattheten för hot och våld i skolan är högre bland dem som deltar i olika typer av problembeteenden (de som mobbat, skolkat, provat droger, druckit sig berusade, röker eller snusar), och bland dem som har en positiv inställning till våld, har kriminella vänner eller har låg självkontroll (Brå 2024). En viktig slutsats som dras är att det finns en stor överlappning mellan att vara offer och gärningsperson då utsattheten för hot och våld är som högst (tre gånger högre) för de som själva uppger att de utövat våld.

Överlappningen bland offer och gärningspersoner är belagd i många tidigare studier och gäller för brottslighet i stort men i ännu större grad för våld (se till exempel genomgången i Engström 2021, samt Jennings m.fl. 2012, Cops och

¹¹ Även här tillfrågades dock respondenterna om den senaste händelsen, varför det kan finnas de som utsatts för grovt våld i skolan, men även utsatts på en annan plats senare under året. Uppgifterna är därför en minimiskattning av hur många som har utsatts för grovt skolvåld.

Pleysier 2014, Knight m.fl 2011). Tidigare forskning visar också att utsatthet för våld är en bättre indikator av risken för våldsutövande än tvärtom (Pauwels och Svensson 2011, Knight m.fl. 2011). Relevant i sammanhanget att utsatthet för våld kan leda till utövande av våld är också Widoms forskning om "the cycle of violence" som slår fast att det finns en länk mellan utsatthet i tidig ålder och kriminellt beteende senare i livet (Widom 1989a, 1989b, 2001). Senare forskning (Forsman och Långström 2012) indikerar dock att det kan finnas andra faktorer som förklarar denna samvariation.¹² Knight m.fl. (2011) konstaterar också i deras forskningsöversikt att förhållandet mellan orsak och verkan är något oklart när det gäller utsatthet och deltagande i skolvåld.

Skolfaktorer har viss betydelse för skolvåldets omfattning

Skolfaktorerers betydelse för elevers utsatthet för och delaktighet i våld har studerats i flera tidigare undersökningar. Sandahls forskning (2021a, 2021b) visar bland annat att delaktighet i våldsbrott bland elever (både i och utanför skolan) till viss del är beroende av i vilken skola eleverna går, men även att variationen i stor utsträckning kan förklaras av den sociodemografiska sammansättningen av elever på skolan. Det stämmer överens med tidigare studier som funnit att kommunala skolor samt skolor i områden med låg socioekonomisk status är överrepresenterade i polisanmälningar om våldsbrott, men även i polisanmälningar om andra brottstyper (Worobiec 2022, Lindström 1997). Lindström (1997) fann också att förekomsten av polisanmält våld var mycket ojämnt fördelat. Vissa skolor stod bakom många anmälningar (8 procent av skolorna stod för över hälften av de anmälda våldsbrotten) medan andra skolor inte alls hade anmält våld. Graden av samverkan med polisen verkade inte spela någon roll för resultaten.

I Brås undersökningar (2023a, 2023b) framkommer att utsattheten för hot och våld (misshandel, hot, sexualbrott och rån) i skolmiljö var dubbelt så hög i skolor som låg i socioekonomiskt blandade områden jämfört med områden med mycket goda socioekonomiska förutsättningar. Sannolikheten att utsättas var också högre om skolan låg i en landsbygdskommun (jämfört med storstad eller storstadsnära kommun), om lärartätheten var lägre eller om en större andel av eleverna hade utländsk bakgrund. Däremot hittades inga statistiskt signifikanta samband mellan

¹² Se till exempel Eisenbraun (2007) för en översikt över faktorer som är förknippade med ökad risk för att utsättas och utöva våld i skolan.

utsatthet och om skolan var fristående eller kommunal, om skolan innehöll alla årskurser i grundskolan, antalet elever i skolan¹³, andelen pojkar bland eleverna, andelen lärare med lärarlegitimation eller andelen elever som går ut skolan med gymnasiebehörighet (Brå 2023a). Vidare hänvisar samma studie till annan forskning som visat att utsattheten är lägre i skolor som har tydliga regler som upplevs som rättvisa, och där lärare och elever har goda relationer (Brå 2023a, Knight m.fl. 2011).

Även med avseende på risken för att utöva våld (det innefattar dock även våld som utövades utanför skolan) fanns systematiska skillnader mellan olika skolor (Brå 2023b). Högre risk för våldsutövning fanns på skolor där en större andel av eleverna hade sämre socioekonomiska förutsättningar (mätt i andelen med föräldrar utan eftergymnasial utbildning). Risken var tvärtom lägre på skolor där efterlevnaden av ordningsregler var större. Även här hittades inga skillnader utifrån andelen elever som gick ut ur skolan med gymnasiebehörighet och det fanns inte heller något samband med graden av sociala band till skolan (mätt genom en fråga om elevernas uppfattning om skolarbetet) (Brå 2023b).

Skolvåldets karaktär skiljer sig beroende av kontext

Med avseende på karaktären på det grova skolvåldet visade Brås tidigare studie (2009) att det våld som sker i skolan sällan utfördes av fler än en gärningsperson, sällan med vapen och att våld med skjutvapen var mycket ovanligt. En senare studie om polisanmälda brott mot barn i grundskoleåldern fann att våld i skolan var av liknande karaktär oavsett det utsatta barnets kön och ålder. Tre övergripande brottsituationer identifierades i studien: (1) tillfälliga och i regel ömsesidiga bråk och konflikter mellan barn, (2) oprovocerat våld samt (3) våld i samband med mobbning (Brå 2023c). Allvarligt våld var som vanligast vid de två sistnämnda typerna.

Skolskjutningar och andra våldsamma attacker

Även om skolskjutningar eller andra våldsamma attacker i skolor har varit ovanliga i Sverige, finns det svensk forskning även om den typen av skolvåld (Thodelius och Sandén 2019, Lindgren och Theodelius 2017). Skolattacker karaktäriseras av att gärningspersonen vill skada eller döda flera personer. Offren kan vara både

¹³ Det bör dock tilläggas att olika studier kommit fram till olika resultat med avseende på om skolans storlek har betydelse för förekomsten av hot och våld, se till exempel Göransson m.fl. 2011 och Knight m.fl. 2011.

slumpmässiga och symboliska, och attackerna riktas därmed inte mot ett visst på förhand bestämt offer. Skolattacker är planerade i förväg, vapen används och gärningspersonen har både tillgång till och kunskap om vapen.

Thodelius och Sandén (2019) har studerat tolv händelser av dödligt skolvåld i Skandinavien. Enligt dem är den vanligaste typen av skolvåld något de benämner institutionell hämnd, där själva skolan som institution är under attack, och inte eleverna eller lärarna i sig. De här attackerna sker ofta i tätortsnära områden eller på landsbygden och gärningspersonen kommer ofta från en medelklassfamilj och beskrivs som väluppfostrad och utan tidigare problem med skolan eller rättsväsendet. Gärningspersonen har en relation till den aktuella skolan, men oftast finns en känsla av marginalisering eller av att ha varit felbehandlad i skolan (till exempel utsatthet för mobbning), något gärningspersonen anser att skolan bär ansvaret för. Omständigheterna som beskrivs är i många delar överensstämmande med de skolskjutningar som skett utanför Skandinavien (Bushman m.fl. 2016).

Internationell forskning beskriver även fem omständigheter som föreligger vid skolskjutningar (Newman m.fl. 2004). Den första är extrem social marginalisering, först och främst genom en upplevd känsla av låg status i den sociala hierarkin på skolan. Den andra är förekomsten av psykosociala sårbarheter, såsom depression, suicidalitet eller familjeproblem. Den tredje är tillgång till skrifter som kan påverka individen. Skrifterna kan ses som ramverk som erbjuder och legitimerar vissa lösningar på de problem individen har. Den fjärde är att gärningspersonen går under radarn under den tidsperiod som leder fram till själva skjutningen, vilket betyder att gärningspersonens planer inte blir kända för skolan, myndigheter, familjen eller vänner innan det är för sent. Oftast beror det på att de antydningar som finns, såsom påståenden som gjorts online eller meddelanden som skickats till vänner, är vaga eller för komplexa, vilket försvårar omgivningens möjlighet att förhindra brotten (Rose och Morrisson 2020). Tvärtom visar också forskning om skoldåd som misslyckats eller förhindrats att en del av motivet varit att bli känd eller sprida ideologiska budskap vilket kan ha bidragit till att dessa gärningspersoner också upptäckts (Silva 2020). Den sista omständigheten är tillgången till vapen, och även kunskap om hur vapnen används. Bushman m.fl. (2016) uppger också att gärningspersonerna i hälften av de studerade skolskjutningarna var influerade eller uppmuntrade av andra, och många av gärningspersonerna hade även ett stort intresse för vapen.

Teorin om dessa fem nödvändiga omständigheter har även studerats närmare i svensk forskning med slutsatsen att teorin är relevant även i andra kontexter än USA och att den kan generaliseras till kontexter med andra sociokulturella förhållanden (Lindgren och Thodelius 2017).

Det bör påpekas i relation till den här genomgången att det finns varierande definitioner och begrepp för den typ av skolvåld som beskrivits. I den här studien används fortsatt begreppet *skolattack* som blivit ett etablerat begrepp bland inblandade aktörer i Sverige.¹⁴ Begreppet tar sikte på riktade våldsdåd som avsiktligt utförs i skolmiljö, ofta av en nuvarande eller tidigare elev, och som riktas mot skolan som institution eller en mer eller mindre utpekad person som är associerad med skolan (SOU 2023:28).

Relativt stabil utveckling av skolvåldet över tid

Utvecklingen över tid av grovt skolvåld går inte att bedöma utifrån tidigare undersökningar, delvis på grund av att frågorna i olika omfattningsundersökningar inte är tillräckligt snäva, men även på grund av att många undersökningar gjort förändringar i de frågor som ställs vilket gör att de inte kan jämföras över tid.

I Brås förra rapport om grövre skolvåld (2009) fastslogs att våldet inte ökade under åren fram till 2009. Forskning från slutet av 1990-talet visar också att det då inte fanns något som tydde på att det förekom mer våld i skolan under 1990-talet än tidigare, även om antalet polisanmälningar om våld i skolan ökade (Estrada 1999). Som förklaringar till att andelen utsatta var stabil eller minskande samtidigt som till exempel polisanmälningarna ökade har andra forskare lyft att toleransen för våld har minskat över tid. Det medför bland annat en benägenhet att i ökande grad rubricera våldshändelser som allvarligare, och en ökad rapporterings- och anmälningsbenägenhet hos olika aktörer.¹⁵

I Brås kortanalys om hot och våld mot elever i skolmiljö (där det ingick misshandel, hot, sexualbrott och rån) dras slutsatsen att det inte finns någon uppåt- eller nedåtgående trend i utsattheten under perioden 2015–2021 (Brå 2024). Om det grova våldet utvecklar sig på samma sätt är dock oklart.

¹⁴ Se till exempel skolattack.se samt SOU 2023:28.

¹⁵ Se t.ex. Estrada (2006), von Hofer (2006), Granath (2007), Jerre (2009), Wikman m.fl. (2010), Andersson (2011), Vainik och Kassman (2018).

Våld mot lärare och annan skolpersonal är mindre beforskat

I skolan finns inte bara elever, utan även lärare och andra yrkesgrupper, vilka också kan utsättas för våld (Brå 2009, 2023c). Internationell forskning lyfter att skolvåld primärt har undersökts i form av utsatthet och delaktighet bland elever, och att forskning om våld mot lärare fortfarande är underutvecklat (Göransson m.fl. 2011, Longobardi m.fl. 2019, Knight m.fl. 2011), och liksom i fallet med elevundersökningar råder det brist på studier som undersökt just grovt våld riktat särskilt mot skolpersonal (Läraryrket 2021a, 2021b, 2022b; Skolverket 2019).

För mönster i utsatthet visar dock olika studier som omfattar olika typer av våld och hot att andelen lärare som uppger att de utsatts för våld minskar ju äldre elever de jobbar med, i alla fall om man inkluderar även lindrigare våldsformer.¹⁶ För skillnader mellan könen visar vissa undersökningar att utsatthet för våld eller hot är vanligare bland kvinnor (Arbetsmiljöverket 2019, SCB 2018) medan andra visar på en mer jämn fördelning mellan könen och ytterligare andra att män är mer utsatta (Göransson m.fl. 2011, Knight m.fl. 2011). Rapporterna visar också att lärarna primärt utsätts för våld och hot av elever, men att en liten andel av de utsatta lärarna uppgett att de blivit utsatta av vårdnadshavare.¹⁷

Oklart om utsattheten för våld bland lärare och skolpersonal har ökat

Utifrån tillgängliga källor är det mycket svårt att göra en bedömning av utvecklingen av utsattheten för våld bland lärare. Enligt undersökningen om levnadsförhållanden var andelen utsatta för våld i arbetet inom utbildningssektorn i genomsnitt 2,5 procent mellan åren 2008 och 2013. Den andelen har ökat till 4 procent i mätningen som gjordes 2016/2017 (SCB 2018). En slutsats från Brås förra undersökning (2009) var att lärare och anställda inom skolan inte var den mest utsatta yrkesgruppen, och att utsattheten inom vård och omsorg låg betydligt högre. Sedan dess har dock ökning skett i andelen som uppger att de utsatts, och den relativa ökningen är högre för dem som arbetar inom utbildning än för flera andra branscher, däribland vård och omsorg. Det kan tyda på en ökad upplevelse av problem med våld just i skolan (SCB 2018).

I Arbetsmiljöverkets arbetsmiljöundersökning uppgav 22 procent av de svarande inom gruppen yrken med krav på fördjupad högskolekompetens inom utbildning

¹⁶ Se t.ex. Brå (2009), Göransson m.fl. (2011), Läraryrket (2021a, 2021b, 2022a, 2022b), Skolverket (2019), Sveriges lärare (2024).

¹⁷ Knight m.fl. (2011), Göransson m.fl. (2011), Skolverket (2019), Läraryrket (2022a).

att de utsatts för våld eller hot om våld år 2017 (SCB 2024). Motsvarande andel år 2021 var 24 procent, och motsvarande ökning för endast grundskollärare var från 30 till 36 procent. Uppgifterna innefattar dock inte alla som arbetar inom skolan och baseras på relativt få respondenter.

Skolverkets undersökningar uppvisar ingen förändring i andelen lärare i grund- och gymnasieskolan som uppger att de utsatts för hot och våld under perioden 2015–2019 (Skolverket 2019). I undersökningarna uppger var fjärde lärare att de utsatts. I en av Lärarförbundets undersökningar svarar också både lärare och skolombud att utsattheten för hot och våld i hög grad har varit lika stor under 2020 om man jämför med 2019 (Lärarförbundet 2021a) och Lärarförbundets undersökningar visar inte heller någon rapporterad ökning i utsatthet mellan åren 2020 och 2022 (Lärarförbundet 2022a).

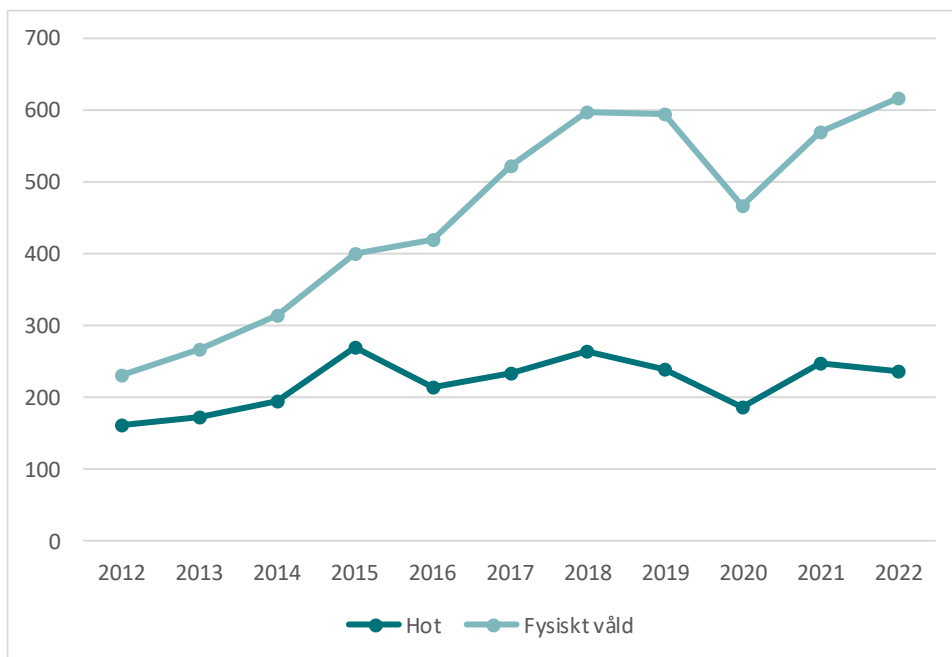
Enligt Arbetsmiljöverkets statistik har antalet anmälningar till Försäkringskassan om arbetsolyckor med sjukfrånvaro orsakade av hot och våld inom grund- och gymnasieskolan¹⁸ legat relativt stabilt runt 320 anmälningar per år 2012–2022 (Arbetsmiljöverket 2023a). Av statistiken framgår också att anmälningarna oftare berör en kvinna och att lärarassistenter är särskilt utsatta (Arbetsmiljöverket 2019).

Samtidigt har antalet anmälningar om hot och våld som enligt arbetsmiljölagen (1977:1160) 3 kap. 3 a § ska rapporteras till Arbetsmiljöverket ökat det senaste decenniet (se figur 1). År 2012 var antalet omkring 200. Det ökade sedan årligen fram till 2018 och har legat mer stabilt omkring 600 anmälningar sedan dess. Siffrorna omfattar både anställda och elever och avser relativt allvarliga händelser¹⁹. Statistiken visar också att det främst är anmälningar om våld som ökat, och dessa har ökat även satt i relation till utvecklingen av antalet elever i skolan 2012–2021 (Lärarförbundet 2021b, 2022a).

Figur 1. Antal anmälda allvarliga händelser i arbete till Arbetsmiljöverket enligt 3 kap 3 a § arbetsmiljölagen, uppdelat på hot och våld inom grund- och gymnasieskolan åren 2012–2022. Källa: Arbetsmiljöverket.

¹⁸ SNI-kod=852, 853. Uppgifterna omfattar endast anställda inom skolan. För mer information om SNI-koder se www.scb.se.

¹⁹ Enligt arbetsmiljölagen ska allvarliga händelser av personskada eller dödsfall på en arbetsplats anmälas till Arbetsmiljöverket av arbetsgivaren. Detsamma gäller skador i samband med arbetet som drabbat flera arbetstagare samtidigt, och tillbud som inneburit allvarlig fara för liv eller hälsa. Det kan även röra sig om händelser som drabbat någon psykiskt, såsom hot om våld.

Sammantaget tyder resultaten från de olika undersökningarna på oförändrad eller något ökad rapporterad utsatthet. För flera av de redovisade uppgifterna ingår dock hot, vilket kan tänkas vara vanligare än fysiskt våld och därmed ge ett större avtryck i resultaten. Det bör poängteras att det inte är utrett i vilken grad som de ökningarna som presenteras i det här avsnittet beror på fler faktiska händelser av hot och våld eller bör förstås utifrån en minskad tolerans som ger sig uttryck i en ökad rapporterings- och anmälningsbenägenhet (Wikman m.fl. 2010, Jerre 2009). Arbetsmiljöverket konstaterar också att ökningen i antalet anmälningar troligen beror på både en ökad anmälningsbenägenhet och en ökad utsatthet (Arbetsmiljöverket 2023b). Även om en ökad anmälningsbenägenhet kan ligga bakom de rapporterade ökningarna tyder siffrorna på att utsatthet för våld (och hot) i skolan kan upplevas som ett större problem nu än tidigare.

Omfattningen av grovt skolvåld

I det här kapitlet beskrivs i första hand vad som framkommer om skolvåldets omfattning enligt Skolundersökningen om brott (SUB), men resultat från rektorsenkäten och de polisanmälda händelserna presenteras också. Först beskrivs variationer i utsatthetens omfattning i stort, sedan uppdelat på kön och ålder. Därefter presenteras hur utsatthet för grovt skolvåld samvarierar med mobbning och med utsatthet för andra typer av brott, samt med attityder till och delaktighet i brottsligt beteende. Kapitlet redovisar också resultat om utsatthet bland lärare och om skillnader i förekomst av grovt skolvåld mellan olika typer av skolor.²⁰

Grovt skolvåld en ovanlig företeelse

Grovt skolvåld är en allvarlig men ovanlig företeelse som drabbar långt ifrån alla elever och skolor. Majoriteten (84 procent) av de rektorer som deltagit i enkätundersökningen har svarat att incidenter av våld som lett till fysiska skador som krävt vård skett *mer sällan än en gång per termin eller aldrig* på deras skola. Omvänt är det 13 procent som uppger att de haft minst en händelse av våld som lett till skador som krävt vård *minst en gång per termin eller oftare* (se tabell 1). Vidare uppger 13 procent av rektorerna att våld med vapen och tillhyggen förekommit minst en gång per termin eller oftare. (Se tabell 5.1 i bilaga 5 för fler detaljer).

Tabell 1. Sammanfattande tabell över andelen rektorer som uppger att elever på deras skola blir utsatta för våld med grövre fysiska skador eller våld där vapen eller tillhygge använts under skoltid (n=335).

	Våld med grövre fysiska skador (uppsökt vård)	Våld där vapen eller tillhygge används
Sker åtminstone en gång i veckan	0 %	1 %
Sker åtminstone en gång i månaden	0 %	3 %
Sker åtminstone en gång per termin	13 %	9 %
Sker mer sällan/Har aldrig hänt	84 %	84 %
Vet inte	2 %	3 %

²⁰ Huvudresultaten presenteras i löptexten. Av utrymmesskäl presenteras mer detaljerade resultat i tabellunderlagen för de polisanmälda ärendena i bilaga 3, SUB i bilaga 4 och svaren från rektorsenkäten i bilaga 5.

I enkäten ombads rektorerna också uppge omständigheterna vid den allvarligaste händelsen som skett i deras skolor under det gångna läsåret. Över tre fjärdedelar av rektorerna uppger då att de antingen inte har haft någon fysisk våldshändelse alls (18 procent), eller att de haft en sådan händelse men att den antingen lett till att ingen skadades (20 procent) eller till att den som utsattes endast fick lindriga skador (39 procent). Det ligger i linje med tidigare studier, som har visat att 6 av 10 lärare på låg- och mellanstadiet, 7 av 10 lärare på högstadiet och över 8 av 10 lärare på gymnasiet uppger att hot och våld är ett mycket litet eller ganska litet problem på deras skolor (Läraryrket 2021a, 2021b). Bland den fjärdedel av rektorer i Brås enkätundersökning som hade haft en mer allvarlig händelse²¹ var det 7 procent som uppgav att våldet lett till att vård hade fått sökas akut. Därtill hade skolsköterskan uppsökts i 6 procent av fallen och 11 procent hade sökt läkar- eller tandläkarvård men inte akut (se tabell 5.2 i bilaga 5).

Skolan samtidigt den vanligaste platsen att utsättas för våld bland 15-åringar

År 2021 uppgav 4,1 procent av Sveriges niondeklassare att de hade utsatts för grovt våld oavsett plats, enligt SUB. Andelen niondeklassare som uppgav att de utsatts för grovt våld där den senaste händelsen hade skett i skolan var 2,2 procent (se figur 4 på sida 62). Uppräknat på antalet i befolkningen motsvarar det omkring 2 100 utsatta 15-åringar. SUB visar vidare att skolan är den plats där utsattheten för våld bland 15-åringar uppges vara vanligast, vilket ligger i linje med resultaten från Brås förra studie om grovt våld (2009) (se figur 4.1 i bilaga 4).

Som nämnts i metodgenomgången är en felkälla i SUB att de 15-åringar som både drabbas och utövar grovt våld i skolan av olika skäl troligen inte nås av undersökningen i lika stor utsträckning som elever som inte drabbas eller utövar grovt våld. Omfattningen av de allra grävsta händelserna underskattas därför troligtvis i SUB.

²¹ I kapitlets beskrivningar av den allvarligaste händelsen är basen samtliga svaranden som uppgett att de haft en händelse som lett till någon typ av vård. Andelarna som redovisas summerar ibland till mer eller mindre än hundra eftersom det dels fanns möjlighet att fylla i flera svarsalternativ, dels var möjligt att svara "annat" och ge fritextsvar samt "vet inte" på vissa frågor.

Pojkar utgör majoriteten av både de utsatta och av gärningspersonerna

Samtliga material i rapporten visar tydligt att utsattheten för grovt våld bland elever i skolan är koncentrerad till pojkar. Resultaten är därmed samstämmiga med kriminologisk forskning i stort, som beskriver fysiskt våld som ett problem som i första hand är koncentrerat till pojkar och män.

Enligt enkätsvaren från de rektorer som uppger att de haft en händelse av grovt skolvåld under det gångna läsåret hade en pojke utsatts vid 81 procent av dessa händelser och en flicka vid 38 procent av händelserna.²² Bland de polisanmälda brotten svarar pojkar för nästan 9 av 10 utsatta (87 procent).²³ Andelen utsatta pojkar i polisanmälningarna tyder på att händelser som kommer till polisens kännedom troligen underskattar utsattheten bland flickor. Svaren från rektorerna visar på en större utsatthet bland flickor än de polisanmälda händelserna. Flickornas andel av de utsatta är som störst i SUB, där eleverna själva får ge svar om sin utsatthet. Enligt SUB är cirka 60 procent av dem som utsätts för grovt skolvåld pojkar medan 40 procent är flickor. Det beror troligen på att flickor överlag utsätts för relativt sett lindrigare händelser som inte polisanmäls i lika stor utsträckning (se vidare om skillnader i kapitlet Karaktären på grovt skolvåld).

Även gärningspersonerna vid grovt skolvåld är i stor utsträckning pojkar. Pojkarna utgör 94 procent av gärningspersonerna vid grovt skolvåld enligt polisanmälningarna för perioden 2010–2022. I rektorernas enkätsvar framkommer att en pojke var gärningsperson vid 96 procent, och en flicka vid 7 procent av händelserna. Med andra ord utgör flickorna en större andel av de utsatta än av de som utövar våld.

Grovt skolvåld vanligare bland elever i högre åldrar

Enligt rektorsenkäten utsattes ett barn i låg- och mellanstadiet (7–12-åringar) vid hälften av de allvarligaste händelserna med grovt våld. I 30 procent av händelserna utsattes en elev på högstadiet (13–15-åringar) och i 8 procent en

²² Summan av andelen händelser blir mer än 100 i redovisningen av svaren från rektorsenkäten, eftersom de svarande haft möjlighet att ange flera svarsalternativ i de fall som händelsen omfattat mer än ett offer och en gärningsperson.

²³ Brå har endast registrerat detaljerade uppgifter om en utsatt och en gärningsperson per ärende. Kodningen avser den person som utsatts för det grävsta våldet, samt den gärningsperson som utövat det grävsta våldet.

gymnasieungdom (16–20 år). Jämfört med resultaten från rektorsenkäten är det en mindre andel av de polisanmälda fallen som rör händelser bland yngre barn, och en större andel som rör händelser bland äldre barn.²⁴

Tabell 2. Kön och ålder på de utsatta vid den allvarligaste händelsen av grovt skolvåld enligt rektorsenkäten och enligt polisanmälningarna om grovt skolvåld. Andel i procent.

		Rektorsenkäten	Polisanmälningar
		(n=79)	(n=233)
Kön	Pojkar	81 %	87 %
	Flickor	38 %	13 %
		(n=79)	(n=223)
Ålder	7–12	51 %	16 %
	13–15	30 %	41 %
	16–20	8 %	37 %
	21+	30 %*	6 %

*Uppgifterna är en uppskattning utifrån antalet händelser som rektorerna uppgett har riktats mot någon i personalen.

Både bland polisanmälningarna och enligt rektorsenkäten var åldersfördelningen bland gärningspersonerna i princip densamma som för de utsatta (se tabell 2 och 3). Att åldersfördelningen för gärningspersonerna liknar den för offren bekräftar att gärningspersonerna i stor utsträckning utsätter någon i samma ålder.

Enligt rektorsenkäten var gärningspersonerna 7–12 år i 55 procent av händelserna, 13–15 år i 31 procent av händelserna och 16–20 år i 3 procent av händelserna. Bland polisanmälningarna var återigen andelen låg- eller mellanstadiebarn litet och andelen gymnasieelever stort jämfört med vad som framkommer av rektorsenkäten.

Tabell 3. Kön och ålder på gärningspersonerna vid den allvarligaste händelsen av grovt skolvåld enligt rektorsenkäten och enligt polisanmälningarna om grovt skolvåld. Andel i procent.

		Rektorsenkäten	Polisanmälningar
		(n=79)	(n=238)
Kön	Pojkar	96 %	94 %
	Flickor	7 %	6 %
		(n=79)	(n=227)
Ålder	7–12	55 %	14 %

²⁴ SUB innefattar endast niondeklassare och kan således inte användas för att beskriva åldersfördelning.

	Rektorsenkäten	Polisanmälningar
13–15	31 %	42 %
16–20	3 %*	40 %
21+	12 %	4 %

* Uppgifterna är en uppskattning utifrån antalet händelser som rektorerna uppgett har förövats av någon i personalen.

Att en mindre andel av polisanmälningarna rör barn på låg- och mellanstadiet tyder på att yngre barn utsätter varandra för våld som inte är lika grovt och därmed inte polisanmäls lika ofta, men en tolkning kan också vara att skolan anser att händelser mellan yngre barn först och främst ska lösas på andra sätt än genom polisanmälan. Dels är det möjligt att händelserna inte tolkas som brott överhuvudtaget, dels kan det anses olämpligt att polisanmäla yngre barn. I ett uttalande från JO anges att polisanmälningar som rör barn under 15 år som begått brott är socialtjänstens ansvar, och att det är viktigt att barnet inte uppfattar polisanmälan som en sanktion (JO 1998/99, dnr. 352–1998). JO tar också upp att polisanmälningar mot barn under 12 år sannolikt är ett brott mot principen om barnets bästa i FN:s konvention om barnets rättigheter (Vainik 1997, se även artikel 40 i barnkonventionen).

Utifrån fördelningen av polisanmälningarna kan det ändå konstateras att en betydande andel av alla polisanmälda ärenden omfattar både barn upp till 12 år och framför allt barn upp till 15 år. Ett tecken på att skolan inte gärna anmäler unga barn är att andelen övriga anmälare (och då särskilt vårdnadshavare) ökar ju yngre barn som drabbats. Ibland framgår dessutom att anmälan gjorts som en markör gentemot skolan, eftersom föräldrarna ansett att skolan gjort för lite för att skydda deras barn, men det kan också ske på grund av brottens höga allvarlighetsgrad.

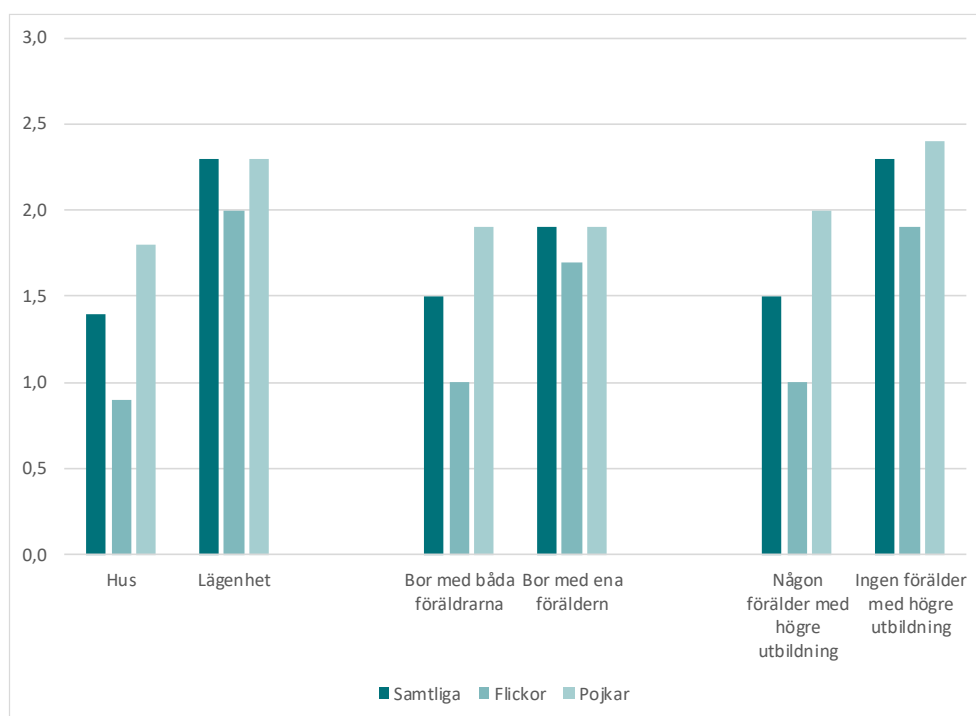
Vissa elevgrupper drabbas oftare än andra av grovt våld i skolan

Grovt skolvåld är inte jämnt fördelat bland elever i befolkningen. Både utsatthet och delaktighet är vanligare i vissa grupper av elever och det finns skillnader i utsatthet mellan elevgrupper med olika bakgrundsförhållanden. Med hjälp av SUB kan flera faktorer studeras som har bäring på de svarandes socioekonomiska bakgrund.

SUB visar att utsattheten för grovt skolvåld är högre bland elever som bor i lägenhet jämfört med i villa eller radhus, att den är högre bland dem som bor med

en förälder jämfört med båda, och att den är högre bland dem som inte har någon högskole- eller universitetsutbildad förälder (se figur 2). Dessa resultat är samstämmiga med Brås förra undersökning om grovt skolvåld.²⁵ För flickor syns större skillnader i utsatthet mellan de olika kategorierna jämfört med pojkar, och för pojkar är det ingen skillnad i utsatthet mellan de som bor med en respektive båda föräldrarna.

Figur 2. Andel flickor och pojkar som uppper utsatthet för grovt skolvåld uppdelat på boendeform (hus respektive lägenhet) och om de bor med en respektive båda föräldrarna, genomsnitt för åren 2015–2021. Andel i procent.

Utsattheten för grovt skolvåld är högre bland dem som mobbats eller sett mobbning på skolan

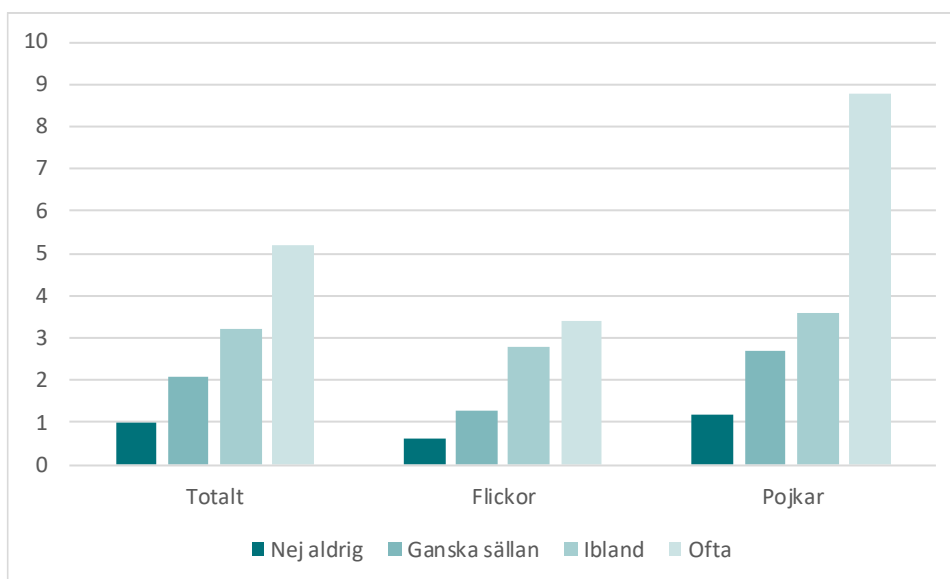
SUB visar att utsattheten för grovt våld i skolan är drygt 5 gånger så hög bland de niondeklassare som ofta mobbats jämfört med dem som aldrig mobbats.

Mönstret syns både bland flickor och pojkar, även om sambandet med att utsättas för grovt skolvåld är starkare bland pojkar (se figur 3). Utsattheten är också högre

²⁵ I Brås förra rapport (2009) presenterades uppgifter om föräldrarna var arbetare eller tjänstemän i stället för utbildningsnivå. De uppgifterna finns dock inte längre att tillgå sedan SUB genomgått ett metodbyte.

bland dem som uppgett att de ofta sett mobbning på skolan (nästan 3,4 procent) jämfört med dem som aldrig sett mobbning på skolan (0,7 procent) (se tabell 4.1 i bilaga 4). Mönstren är desamma som i Brås förra rapport (2009), men då var risken att utsättas 9 gånger så hög bland dem som ofta mobbats.²⁶ Andelarna som avser dem som sett mobbning var endast något högre i förra rapporten. Jämfört med Brås förra rapport är det också en större andel av eleverna som uppger att de inte alls eller sällan mobbats som uppger utsatthet för grovt skolvåld.

Figur 3. Andel niondeklassare som uppger utsatthet för grovt skolvåld efter hur ofta de utsatts för mobbning. Totalt och uppdelat på kön, genomsnitt för åren 2015–2021. Andel i procent.

Grad av skoltrivsel har också betydelse för utsattheten för grovt skolvåld

Förra rapporten (2009) visade också att utsattheten för grovt skolvåld var högre bland dem som hade lägre skoltrivsel och dem som hade en mer negativ uppfattning om sina lärare. Även dessa mönster kvarstår över tid och även här är sambandet med att utsättas för grovt skolvåld starkare bland pojkar (se tabell 4.2 och 4.3 i bilaga 4).

²⁶ I den fortsatta redovisningen jämförs förra rapportens resultat som omfattade åren 1995–2005 med perioden 2015–2021. Det görs för att framhäva eventuella skillnader över tid före och efter nivåförändringen i utsatthet som visas i figur 4.

Samband mellan utsatthet för grovt skolvåld och utsatthet för andra brott, delaktighet i brott och attityder till brott

De som utsätts för grovt skolvåld skiljer sig från andra elever även när det gäller erfarenheter av utsatthet för andra typer av brott, delaktighet i brott och attityder till brott. Elever som utsätts för grovt våld i skolan utsätts även för andra brott i stor utsträckning och mönstret är starkare för flickor än för pojkar (se tabell 4.4 och 4.5 i bilaga 4). Resultaten ligger i linje med dem från en tidigare undersökning, som studerade så kallad multiutsatthet för olika typer av hot och våld (Göransson 2011).

I SUB får eleverna även besvara frågor om de själva varit delaktiga i olika typer av brott och andra riskbeteenden. Ett tydligt mönster är att delaktighet i brott och normbrytande beteenden är betydligt vanligare bland dem som utsätts för grovt våld i skolan.²⁷ Jämfört med snittet för alla elever var det fler bland eleverna som uppger utsatthet för grovt våld som hade utsatt andra för lindrigt våld (42 jämfört med 24 procent), grovt våld (11 jämfört med 3 procent) och mobbning (28 jämfört med 21 procent, se vidare tabell 4.6 och 4.7 i bilaga 4). Resultaten visar därmed på en klar överlappning mellan utsatthet och delaktighet i våld och mobbning.

Bland dem som utsätts för grovt våld i skolan är det också fler som har brottsbelastade kompisar (se tabell 4.8–4.9 i bilaga 4). Det är något vanligare att pojkarna har brottsbelastade kompisar än att flickorna har det. Tidigare forskning slår också fast att kompisgruppen har stor betydelse för förekomsten av våld (t.ex. Knight m.fl. 2011). De som utsätts för grovt våld i skolmiljö har även en högre acceptans för brottslighet bland kompisar och en mer tillåtande attityd till brott, jämfört med genomsnittet (se tabell 4.10–4.13 i bilaga 4). Bland flickor är dock toleransen för de flesta typer av brottsliga och normbrytande beteenden betydligt lägre än bland pojkar.

Även lärare och annan skolpersonal utsätts för grovt våld

Utöver elever finns lärare och flera andra yrkesgrupper inom skolan för vilka utsatthet för våld är en viktig arbetsmiljöfråga. Rektorererna har därför också fått svara på frågor specifikt om utsatthet för våld bland lärare och annan skolpersonal. Resultaten visar att utsatthet för allvarligt våld bland lärare och

²⁷ Motsvarande information går inte att presentera om gärningspersonerna, eftersom det inte går att identifiera de elever som begått våld specifikt i skolmiljö.

annan skolpersonal är ovanligt (se tabell 4). Endast 5 procent av rektorerna uppger att det sker våldshändelser som drabbar lärare och som leder till läkarvård åtminstone en gång per termin, och ingen uppger att det sker oftare än så. En lika stor andel av de polisanmälda händelserna (5 procent, totalt 12 ärenden) har drabbat en lärare eller någon annan skolpersonal i första hand.²⁸

Tabell 4. Andelen rektorer som uppger att lärare och annan personal på deras skola blir utsatta för våld med grövre fysiska skador eller våld där vapen eller tillhygge använts under skoltid (n=335). Andel i procent.

	Våld med grövre fysiska skador (uppsökt läkarvård)	Våld där vapen eller tillhygge används
Sker åtminstone en gång i veckan	0 %	1 %
Sker åtminstone en gång i månaden	0 %	0 %
Sker åtminstone en gång per termin	5 %	4 %
Sker mer sällan/Har aldrig hänt	93 %	92 %
Vet inte	2 %	2 %

Enligt rektorsenkäten är anställda på låg- och mellanstadiet mer utsatta och anställda på gymnasie- och högstadiet mindre utsatta än i genomsnitt, vilket är samstämmigt med tidigare studier (Läraryrket 2021a, 2021b; Skolverket 2019). Att en procent av rektorerna uppger att vapen eller tillhyggen används minst en gång i veckan kommer troligen också av att unga barn är mer benägna att använda olika föremål vid utövandet av våld. Enligt både enkäten och polisanmälningarna är också anställda på kommunala skolor mer utsatta än de på fristående skolor (se tabell 5 på sidan 47 samt tabell 5.3 i bilaga 5).

Eventuell överrepresentation av män bland personal som utsätts för grovt våld enligt polisanmälningarna

Bland personalen är utsattheten för grova våldshändelser jämnt fördelad mellan könen (50 procent kvinnor och 50 procent män) enligt polisanmälningarna och rektorens enkäten visar på en övervikt av utsatta kvinnor (omkring 60 procent). Fördelningen enligt polisanmälningarna tyder på en överrisk för män eftersom fler kvinnor jobbar inom skolan.²⁹ De öppna enkätsvaren visar på blandade uppfattningar om betydelsen av kön för utsattheten hos skolpersonal. Där anges

²⁸ Resultaten är jämförbara med de i Brås förra studie där det var 1 fall av 20 identifierade händelser av grov misshandel som berörde en lärare (Brå 2009).

²⁹ Läsåret 2021/2022 var könsfördelningen för Sveriges 91 000 grundskollärare 75 procent kvinnor och 25 procent män. Motsvarande för 29 500 gymnasielärare var 52 procent kvinnor och 48 procent män (Skolverket 2022).

till exempel att män utsätts för att de är fysiskt överlägsna, mer auktoritära, konfrontativa eller tillrättavisande, oftare går emellan och oftare är stödpersoner till elever med särskilda behov. Skäl som anges för att kvinnor utsätts var att de är fysiskt underlägsna och att vissa elever respekterar dem mindre.

En del svarande menade att det var slumpmässigt vem som utsatts beroende på vem som stått närmast eller gått emellan i ett bråk. Andra menar att utsatthet kan bero på egenskaper hos individen som utsätts och som inte nödvändigtvis har med kön att göra, exempelvis att denna uppfattas som svag (ung, oerfaren, liten i storleken etc.). Det kan jämföras med en tidigare studie där lärare själva fick ange möjliga förklaringar till att de utsatts. I den angavs i första hand utseende och personlighet, i andra hand skäl som hade med någon av diskrimineringsgrunderna att göra såsom hudfärg och sexuell läggning. I tredje hand angavs att man som lärare upprätthåller regler, disciplinerar och ingriper vid konflikt (Göransson m.fl. 2011).

Tydliga skillnader i förekomsten av grovt våld mellan olika skolor

Hittills har kapitlet främst handlat om skillnader i utsatthet för grovt skolvåld mellan barn utifrån individfaktorer. Av svaren i rektorsenkäten, liksom av variationerna i förekomsten av polisanmälda händelser, framgår också att det finns betydande skillnader i förekomsten av våld mellan olika skolor. Som nämnts i metodavsnittet har skillnader mellan skolor undersökts utifrån variablerna skolnivå, om skolan ligger i stad eller på landsbygd, skolform (kommunal respektive fristående) samt graden av socioekonomisk utsatthet i skolans närområde.

Resultaten redovisas i tabell 5, som jämför fördelningen av skolvariablerna bland samtliga svenska skolor (sista kolumnen) med fördelningen bland de skolor som nämns i de studerade polisanmälningarna som avser grovt skolvåld respektive bland de skolor vars rektorer uppgett att de haft en händelse av grovt skolvåld som lett till ett vårdbehov under det senaste läsåret.

Tabellen visar att drygt hälften av de svenska skolorna är låg- och mellanstadieskolor, och drygt hälften av de skolor där rektorn uppgett att det haft en händelse av grovt skolvåld är också låg- och mellanstadieskolor. Samtidigt visar tabellen att andelen polisanmälda våldshändelser som skett på låg- och mellanstadieskolor är mycket lägre (15 %), vilket tyder på att de grova våldshändelser som drabbar yngre barn relativt sällan anmäls till polisen. Det är

ett rimligt resultat mot bakgrund av att låg- och mellanstadieelever inte kan hållas juridiskt ansvariga för brott och att skolorna troligen väljer att göra en orosanmälan till socialtjänsten i stället.

Tabell 5. Fördelning av händelser om grovt skolvåld utifrån skolnivå, om skolan ligger i stad eller landsbygd, skolform samt graden av socioekonomisk utsatthet för området som skolan ligger i. Andel i procent.

		Anmälningarna (n=240)	Rektorsenkäten (n=49)	Faktisk fördelning av skolor i Sverige (n=1 486)
Skolnivå	Låg- och mellanstadiet	15 %	56 %	55 %
	Högstadiet	49 %	20 %	12 %
	Gymnasiet	37 %	3 %	17 %
	Skolor med årskurs 1–9	*	21 %	16 %
Stad/land	Stad	63 %	53 %	54 %
	Landsbygd	37 %	47 %	46 %
Skolform	Kommunal	90 %	94 %	77 %
	Fristående	10 %	6 %	23 %
Grad av socioekonomisk utsatthet	Områden med socioekonomiska utmaningar	27 %	25 %	13 %
	Socioekonomiskt blandade områden	27 %	17 %	25 %
	Områden med goda eller mycket goda socioekonomiska förutsättningar	46 %	59 %	61 %

*Polisanmälningarna har kodats utifrån i vilken skolnivå som brottet skett, medan urvalet i rektorsenkäten gjorts efter förekommande skolnivåer i respektive skola; därför finns inga värden för 1–9 skolorna för polisanmälningarna.

Mer grovt våld på högstadieskolor, mindre på gymnasieskolor

Jämfört med deras andel bland samtliga svenska skolor visar tabell 5 att högstadieskolor är överrepresenterade bland de skolor där det skett en grov våldshändelse, både enligt rektorsenkäten och bland polisanmälningarna. Det tyder på att grovt skolvåld faktiskt är vanligare i högstadieskolor, jämfört med de andra skolnivåerna.

När det gäller äldre elever svarar gymnasieskolor för 17 procent av samtliga svenska skolor, men de utgör bara 3 procent av de skolor där det förekommit

grovt våld enligt rektorsenkäten. Det tyder på en relativt låg förekomst av grovt våld på gymnasieskolor, jämfört med låg-, mellan- och högstadieskolor.

Samtidigt tycks våldshändelser som skett på gymnasieskolor anmälas till polisen i betydligt större utsträckning än vad som kan förväntas utifrån gymnasieskolornas andel av samtliga skolor, och även utifrån gymnasieskolornas andel av de skolor där det skett grova våldshändelser enligt rektorsenkäten. Det beror åtminstone delvis på en högre anmälningsbenägenhet; gymnasierektorer var de som i störst utsträckning uppgav att de anmält händelser av grovt våld till polisen. Det är också bland äldre elever som de allvarligaste händelserna sker (se kapitlet om karaktären av grovt skolvåld).

Stad och landsbygd samt skolform

Fördelningen av stads- och landsbygdsskolor där det skett grovt våld enligt rektorsenkäten är i linje med fördelningen i landet som helhet, men anmälningsbenägenheten tycks vara något högre i skolor som ligger i städer jämfört med dem på landsbygden.

När det gäller fördelningen mellan fristående och kommunala skolor tyder båda materialen på att grovt skolvåld är vanligare i kommunala skolor än i fristående skolor.³⁰ Resultatet går emot Brås tidigare nämnda rapport som bygger på motsvarande uppgifter om de skolor som ingår i SUB, där det inte fanns några skillnader (Brå 2023a). Rapporten bygger dock på andra typer av analyser och resultaten hör troligen ihop med att antalet kommunala skolor är högt i de åldrar där grovt skolvåld är som vanligast. Resultaten kan också indikera skillnader i benägenheten att polisanmäla händelser eller uppges förekomst av grovt våld i rektorsenkäten.

Grovt våld vanligare på skolor i områden med socioekonomiska utmaningar

Jämfört med fördelningen av skolor mellan områden med olika socioekonomiska förutsättningar i landet som helhet är skolor i områden med socioekonomiska utmaningar överrepresenterade bland de skolor där det förekommit grovt våld,

³⁰ I tillägg kan nämnas att bland de 13 procent av skolrektorerna som uppges att våld med grövre skador sker åtminstone en gång per termin är 6 av 10 från kommunala låg- och mellanstadier. Det kan också nämnas att det är ett genomgående mönster att rektorerna på gymnasiet och i fristående skolor uppges en mindre grad av våld än vad rektorerna i högstadieskolor, skolor med årskurser 1–9 samt kommunala skolor gör, på så gott som samtliga frågor om våld av olika allvarlighetsgrad och om förekomsten av vapen.

enligt både polisanmälningarna och rektorsenkäten (se tabell 5.4 i bilaga 5). Det talar för att grovt våld är mer vanligt förekommande i den här typen av skolor. Medan skolor i områden med socioekonomiska utmaningar utgör 13 procent av samtliga skolor i landet, utgör de 27 respektive 25 procent av de skolor där det förekommit grovt våld enligt polisanmälningarna respektive rektorsenkäten.

Vidare analyser visar att de polisanmälda brott som skett i skolor i dessa områden oftare innehåller våld som i polisutredningarna bedömts vara mycket grovt, och det finns en högre förekomst av vapen användning i de polisanmälda händelserna som skett i dessa skolor. Utöver det anger rektorerna för skolor i områden med socioekonomiska utmaningar att de polisanmält händelser av grovt skolvåld i lägre utsträckning än rektorer i övriga områdestyper (se tabell 5.4 i bilaga 5), vilket skulle kunna innebära att grovt våld är ännu vanligare i dessa skolor än vad som framkommer av antalet anmälningar. Omvänt är andelen rektorer som uppger att de polisanmält händelser av grovt våld högre i områden med goda eller mycket goda socioekonomiska förutsättningar.

En sammanfattande slutsats av de beskrivningar som presenterats i det här avsnittet, tillsammans med slutsatser från tidigare forskning, är att omfattningen av grovt skolvåld skiljer sig mellan olika skolor framför allt utifrån skolnivå, skolform och de socioekonomiska förutsättningarna i området där skolan ligger.

En majoritet av händelserna av grovt skolvåld uppges anmälas till polisen

Resultaten i tabell 5 vittnar om att anmälningsbenägenheten skiljer sig beroende på omständigheterna vid händelserna och mellan olika skolor. Som indikerats ovan ställdes i rektorsenkäten en fråga till skolor som haft en händelse av grovt skolvåld, om de kontaktat olika instanser med anledning av händelsen. Utöver att kontakta vårdnadshavarna till de inblandade uppger tre fjärdedelar av rektorerna att de kontaktat socialtjänsten och hälften att de kontaktat polisen (se tabell 5.5 i bilaga 5).

Skolpersonal är oftast de som anmäler händelsen till polisen

Med hjälp av polisutredningarna går det också att redovisa vem som gjort anmälan vid grovt skolvåld. Vanligast är att rektor eller annan skolpersonal anmäler brottet till polisen (48 procent). Att en vårdnadshavare eller annan anhörig anmäler händelsen till polisen är relativt ovanligt. Så har skett i 14

procent av fallen. Det här resultatet skiljer sig från Brås förra rapport (2009), där det var lika vanligt att anmälningarna gjordes av skolan som av offret eller dennas vårdnadshavare, vilket kan tyda på en ökad anmälningsbenägenhet från skolornas sida. Vårdnadshavares andel bland de som gjort polisanmälan är störst för anmälda brottshändelser som skett på låg- eller mellanstadieskolor. Andelen sjunker därefter ju högre skolnivå som studeras (se tabell 3.1 i bilaga 3).

Karaktären på grovt skolvåld

I det här kapitlet beskrivs det grova skolvåldets karaktär, utifrån polisanmälda händelser av grovt skolvåld (rubricerade som antingen grov misshandel eller som försök till eller fullbordat mord eller dråp), och utifrån de händelser av grovt skolvåld (händelser som lett till någon form av vårdbehov) som rektorerna uppgett har skett i deras skolor under det senaste året. Först beskrivs vilka som är offren och gärningspersonerna, och sedan olika omständigheter vid de grova våldshändelser som sker i skolan. Kapitlet presenterar också en mer kvalitativ beskrivning av de allra grövsta händelserna, som inkluderar de händelser som polisen rubricerat som förberedelse till mord eller dråp.

Både gärningspersoner och offer är oftast elever på skolan

Det framgår av både polisanmälningarna och rektorsenkäten att de inblandade i majoriteten av fallen är elever på den skola där händelserna inträffar. Det gäller 9 av 10 offer och 8 av 10 gärningspersoner bland anmälningarna, och 84 procent av händelserna som skolrektorerna uppgett (den andelen ökar till över 9 av 10 för gärningspersonerna om man även inkluderar tidigare elever). Bland anmälningarna är en liten andel gärningspersoner före detta elever (10 procent) eller elever från en annan skola (3 procent) (se tabell 3.2 och 3.3 i bilaga 3 samt 5.6 i bilaga 5).

Det är ovanligt att gärningspersonen inte har någon koppling till skolan alls och endast i enstaka händelser framgår att gärningspersonen är någon närstående till brottsoffret, exempelvis en kusin, ett syskon, en förälder eller en före detta partner.

I vilken utsträckning som lärare, rektorer eller annan skolpersonal utsätts skiljer sig i de olika materialen, troligen till följd av att våld som drabbar skolpersonal inte anmäls lika ofta. Bland polisanmälningarna utgör den här typen av händelse endast 5 procent, medan svaren från rektorsenkäten visar att 35 procent av de allvarligaste händelserna drabbat en anställd inom skolan). Eftersom utsattheten är högre för dem som arbetar med yngre barn kan det även här tänkas att

rektorer och skolpersonal har svårt att se syftet med att polisanmäla eftersom barnen inte är straffmyndiga.³¹

Omständigheterna vid brottet, till exempel att lärare drabbas av våld när de agerar för att avbryta en pågående händelse mellan elever, kan också bidra till att händelserna inte anmäls lika frekvent.

Skillnader i allvarlighetsgrad även inom grovt våld

Även om de polisanmälda händelserna som redovisas har valts utifrån att de innehåller inslag av grovt våld finns det variationer i både karaktären av våldet och hur allvarligt våldet är. Anmälningarna rör alltifrån slagsmål med våld mot huvudet, till strypningar som lett till medvetlöshet och annat mycket grovt våld med eller utan tillhyggen, där brottsoffret antingen fått livshotande skador eller till och med avlidit. Nedanstående är två exempel på variationen i allvarlighetsgraden i de anmälda händelser om grovt våld som utspelar sig i skolan.

Fiktivt exempel 1, grov misshandel:

En pojke sitter i ett allrum på en högstadieskola där han går. Gärningspersonen (en annan elev) kommer fram till honom för att bråka eftersom det finns ett rykte om att brottsoffret ”snackat skit” om en tredje elev som både gärningspersonen och brottsoffret känner. Ett bråk startar mellan dem och brottsoffret blir plötsligt neddragen till golvet och får ta emot sparkar mot kroppen och huvudet. Han hotas även till livet. Det framkommer att gärningspersonen även tidigare utsatt brottsoffret för hot, över sociala medier.

Fiktivt exempel 2, försök till mord:

Gärningspersonen har under lång tid haft svårigheter i skolan och han upplever sig sviken av en annan pojke som han betraktar som en kompis men som inte verkar vilja umgås mer. Han är också arg på en lärare för att hon inte gjort mer för att hjälpa honom med hans sociala situation. Tankar har dykt upp om att döda dem, men även andra som råkar befinna sig på platsen om det behövs. Efter att ha visat ett grovt

³¹ Sedan den 1 augusti 2023 gäller straffbestämmelserna om våld eller hot mot tjänsteman och förgripelse mot tjänsteman (17 kap. 5 § andra stycket brottsbalken) även när någon förgriper sig mot utbildningspersonal inom skolväsendet. Därtill har en statlig utredning lämnat ett betänkande med förslag på ytterligare ändringar inom området (se SOU 2024:1). Benägenheten att polisanmäla utsatthet hos skolpersonal kan därför komma att förändras.

rasistiskt skämt på sin mobil för klasskamrater (ett skämt som inte tagits emot särskilt väl) åker gärningspersonen hem och utrustar sig, bland annat med en kniv som han redan tidigare inskaffat för ändamålet. Han återkommer till skolan och knivhugger en elev i korridoren. Därefter låter han sig övermannas av två lärare som befunnit sig i närheten. En lärare ringer polisen och offret skickas med ambulans till sjukhus.

Tabell 6 redovisar vilken typ av vård som brottsoffer sökt, enligt polisutredningarna. Tabellen visar att någon typ av sjukvård uppsökts i 8 av 10 ärenden, och akutsjukvård har uppsökts i ungefär 4 fall av 10. Av tabellen framgår också att offret inte sökt vård i 8 procent av fallen. Det kan framstå som konstigt i ljuset av att händelserna bedömts beröra grovt skolvåld. Det förekommer dock ett flertal fall där våldet varit allvarligt men inte resulterat i några skador, till exempel vid strypning som lett till medvetlöshet eller fall där slumpen gjort att offret inte fått allvarligare skador (till exempel att knivhugg inte gått igenom en tjock dunjacka).

Tabell 6. Fördelningen av sjukvårdsbehov vid polisanmälda händelser av grovt skolvåld (n=240). Andel i procent.

	Andel
Offret har sökt akutvård	39 %
Offret har sökt vård men inte akut	36 %
Offret har sökt vård men oklart vilken typ	5 %
Offret har inte sökt vård	8 %
Framkommer inte	12 %

Ungefär lika vanligt att någon typ av vapen eller tillhygge förekommer som att det inte gör det

Tabell 7 redovisar i hur stor andel av polisutredningarna som ett vapen eller tillhygge förekommit och hur det kommit till användning. Det är vanligast att vapen eller tillhygge inte alls förekommer vid de händelser av grovt skolvåld som polisanmälts (54 procent). Det är i linje med Brås förra studie där omkring hälften av de identifierade händelserna inte innefattade någon typ av vapen eller tillhygge (Brå 2009). I en mindre andel av alla ärenden har någon typ av vapen eller tillhygge använts endast som hot (5 procent), medan de resulterat i någon typ av skada i 41 procent av alla ärenden, varav allvarliga sådana i 11 procent av händelserna. Förekomsten av både vapen eller tillhyggen, och skador till följd av användningen av dem, är vanligare när gärningspersonen är en pojke (se tabell 3.4 i bilaga 3).

Tabell 7. Användning av vapen eller tillhygge vid polisanmälda händelser av grovt skolvåld (n=240). Andel i procent.

Vapenanvändning	Andel
Vapen eller tillhygge förekom inte	54 %
Vapen eller tillhygge användes endast som hot eller skadade inte offret	5 %
Användningen skadade offret lindrigt	30 %
Användningen skadade offret allvarligt	11 %

Kniv det vanligaste vapnet vid det polisanmälda grova skolvåldet

När det gäller typ av vapen eller tillhygge visar materialet att det oftast är knivar eller andra stickvapen som används (se tabell 3.5 i bilaga 3). Knivar eller andra stickvapen förekommer i 28 procent av de polisanmälda händelserna av grovt skolvåld. Utöver knivar används trubbiga tillhyggen vid 7 procent av händelserna, såsom knogjärn och baseballträn, och något övrigt vapen eller tillhygge i 11 procent av händelserna. Bland övriga vapen och tillhyggen återfinns även grönlaserspekare, ringar och halskedjor samt olika föremål som typiskt sett är tillgängliga för eleverna i skolan (till exempel pinnar, hopprep, stolar och verktyg).

Våldet sker oftast i allmänna utrymmen i skolan och präglas av spontanitet

Enligt polisutredningarna är den vanligaste platsen för grovt skolvåld allmänna ytor i skolan (se tabell 3.6 i bilaga 3). I 4 av 10 anmälda fall är brottsplatsen en allmän plats inomhus, t.ex. matsal, kafé, korridor, vid skåp eller i entréhallar, och mer än 3 av 10 händelser har skett på allmänna platser utomhus. Exempel på sådana är fotbollsplaner, skolgårdar och utanför skolans entréer. Gemensamt för de allmänna utrymmena är att det rör sig om platser där många elever från olika klasser kan mötas, vilket möjliggör tillfällen för interaktion, samt att möjligheterna för skolpersonal att hålla uppsikt kan tänkas vara sämre jämfört med exempelvis klassrum (se även Knight m.fl. 2011). Anmälningar som rör brott som skett i klassrum är inte lika vanliga (8 procent). Sådana händelser förebyggs troligen av lärarnas närvaro. Det finns också omständigheter som talar för att upptäcktsrisken generellt upplevs som hög på skolan, där offren har lockats, tvingats eller frivilligt gått ifrån skolan med gärningspersonen (eller någon utsedd av gärningspersonen) till andra platser utanför skolan där brotten sedan begås, till exempel ett grönområde eller en närliggande byggnad.

En stor andel av de polisanmälda våldshändelserna förefaller ha skett spontant (42 procent)³². Det kan till exempel handla om diskussioner som urartar mellan två elever, att en elev tittar snett på någon annan och att den som känner sig kränkt därför slår den andre, eller att det finns en underliggande konflikt mellan eleverna som gör att verbala bråk lättare övergår i fysiska.

I 3 av 10 fall verkar händelsen ha föregåtts av någon typ av planering. Planerade händelser kan till exempel vara att gärningspersonen söker upp eller väntar på brottsoffret i skolan någonstans efter tidigare hot om våld. Det kan också handla om att slagsmål blivit avbrutna av lärare och att de inblandade kommit överens om att ses och göra upp vid ett senare tillfälle.

Relativt vanligt med tidigare kränkningar i form av hot och våld

Enligt polisutredningarna finns det en historik av tidigare händelser av hot och våld mellan brottsoffret och gärningspersonen i drygt 4 av 10 ärenden. Oftast är det gärningspersonen som utsatt brottsoffret för tidigare våld eller hot (21 procent), men i en del av fallen verkar det också handla om ömsesidiga konflikter (15 procent). Det är vanligare att flickorna tidigare utsatts för hot eller våld av gärningspersonen (44 procent) jämfört med pojkarna (17 procent). Av polisutredningarna är det svårt att uttyda i hur stor utsträckning som tidigare hot och våld varit kopplade till mobbning; tydliga tecken på mobbning förekommer endast i 6 procent av ärendena (Se tabell 3.7 i bilaga 3).

Skillnader mellan pojkar och flickor i våldets karaktär

Analys har också gjorts för att visa på likheter och skillnader i det polisanmälda skolvåldets karaktär beroende på kön och ålder (se tabellerna 3.4–3.5 och 3.8–3.10 i bilaga 3).

Ser man till kön hos offren och gärningspersonerna i de polisanmälda händelserna är det i 86 procent av händelserna en pojke som har utsatt en annan pojke, i 8 procent av händelserna en pojke som utsatt en flicka medan det i 5 procent enbart är flickor som är inblandade. I endast 1 procent av händelserna har en flicka utsatt en pojke för grovt skolvåld.

³² För denna variabel bör dock påpekas att bortfallet är relativt stort. I 3 av 10 fall framkommer ingen information som möjliggör bedömningar av om brottet varit planerat eller spontant.

Ett annat sätt att studera mönstren är att beskriva hur ofta flickor och pojkar utsätter någon av samma eller det motsatta könet. Enligt polisanmälningarna utsätts både pojkar och flickor i högst utsträckning för våld av pojkar, men när flickor utsätts är det relativt sett vanligare med kvinnliga gärningspersoner, vilket sker i 35 procent av fallen där offren är flickor. Enligt rektorsenkäten är det i stället vanligare att gärningspersonen utsätter någon av samma kön (8 av 10 händelser för både flickor och pojkar). Det skulle kunna tyda på att våld mellan två flickor anmäls i mindre utsträckning, alternativt att polisen inte i samma utsträckning bedömer det våld som flickor riktar mot varandra som grov misshandel.

Nästan hälften (46 procent) av de polisanmälda händelserna avser en gärningsperson och ett offer, och vid 3 av 10 händelser (33 procent) förekommer flera gärningspersoner och ett offer. Flera offer och gärningspersoner samt en gärningsperson och flera offer förekommer i 10 procent av händelserna vardera. Resultaten visar att pojkar i större utsträckning är inblandade vid händelser som omfattar mer än en gärningsperson än vad flickor är.

Analyserna visar också att antalet våldshändelser blir färre men allvarligare ju äldre eleverna är, och att det sammanfaller med att andelen pojkar ökar både bland de utsatta och bland dem som utövar det grova våldet. De polisanmälda händelserna visar att flickor främst gör sig skyldiga till grovt skolvåld på högstadiet medan pojkarna gör sig skyldiga till grovt skolvåld i samma utsträckning på högstadiet och gymnasiet. Vid de polisanmälda händelser som avser fullbordat dödligt våld är samtliga gärningspersoner pojkar. Andelen händelser med vapenförekomst är också betydligt högre bland de anmälningar där gärningspersonerna är pojkar. Det är endast i enstaka polisanmälda händelser som vapen har använts av flickor, och vapenanvändningen har inte lett till allvarligare skador i någon av dessa händelser. Studeras samtliga händelser som rektorerna gett uppgifter om i enkäten är det tre gånger vanligare att den allvarligaste händelsen lett till läkar- eller tandvård när gärningspersonen var en pojke. Både polisanmälningarna och rektorsenkäten visar vidare att när en lärare eller annan vuxen på skolan drabbats har gärningspersonen oftast varit en pojke.

Öppna svar från rektorsenkäten ger ytterligare information om könsskillnader med avseende på skolvåld

I rektorsenkäten ställdes en öppen fråga om ifall kön eller genus har någon betydelse för elevers utövande av och utsatthet för skolvåld. Vissa menar att

pojkarna har kortare stubin och svårare att avsluta när en konflikt blossat upp, men att de också har lättare att lägga en konflikt bakom sig. Som nämndes i föregående stycke anges att pojkar är mer benägna att delta i händelser med flera offer och gärningspersoner än flickor, och enstaka svar nämner betydelsen av gänginblandning för pojkarnas del.

Många svar vittnar om att konflikter mellan flickor tar sig andra uttryck, till exempel genom psykiskt våld, verbala konflikter, skvaller, utfrysning och hot, samt att de konflikterna kännetecknas av en större inblandning av sociala medier, jämfört med konflikter bland pojkar. Flickornas konflikter kan därför blir mer utdragna i tid, och våldet kan upplevas som mer utstuderat och därmed ibland betraktas som "värre", även om flickornas konflikter inte leder till grovt våld i samma utsträckning som pojkarnas.³³ Polisutredningarna visar också att anmälningar om grovt skolvåld som begås av flickor oftare innehåller inslag av psykiskt våld jämfört med när pojkar är gärningspersoner. En större andel av de utsatta flickorna i de polisanmälda händelserna utsätts också vid brottet för nedsättande termer som kan kopplas till deras kön, exempelvis hora (se även Brå 2023c). Resultaten beror troligen delvis på en faktisk skillnad mellan könen, eftersom forskning visar att flickor är mer benägna än pojkar att använda sig av relationellt våld och psykiskt våld (Knight m.fl. 2011). Att den typen av information oftare framkommer i polisutredningar som berör utsatta flickor kan också bero på att flickor är mer benägna än pojkar att berätta om den här typen av utsatthet.³⁴

I de öppna svaren från rektorsenkäten omnämns flickor betydligt oftare i egenskap av utsatta än gärningspersoner. Enstaka svar berör hedersvåld eller utsatthet av en pojkvän. Flickor uppges också kunna vara upprinnelsen eller anledningen till en konflikt mellan pojkar, något som också framkommer i enstaka polisanmälningar.

En närmare beskrivning av de allra grävsta händelserna

En mindre andel av de polisanmälda fallen rör olika rubriceringar om dödligt våld. Den samlade bilden utifrån polisanmälningarna är att fullbordat (7 ärenden) eller

³³ Resultaten uppvisar därmed stora likheter med beskrivningar av vad som särpräglar ungdomsrån som begås av flickor (se Brå 2021b).

³⁴ Se till exempel Lai och Kao (2018) som har funnit att flickor är mer benägna att uppges utsättas för mobbning jämfört med pojkar, som i stället uppges utsättas för olika handlingar som ingår i mobbningen, såsom att bli slagna. Det kan bero på att mobbning förknippas med svaghet bland pojkar på ett annat sätt än bland flickor.

försök (33 ärenden) till dödligt våld oftare inbegriper vapen, att det är vanligare med en ensam gärningsperson och att händelserna i större utsträckning föregåtts av planering. De inblandade är i mycket stor utsträckning pojkar som är något äldre än vid andra typer av skolvåld, det vill säga att de i större utsträckning går på gymnasiet. De sju händelser som lett till att minst en person avlidit omfattar totalt 10 avlidna offer, varav 4 lärare (2 kvinnor och 2 män) och 6 elever (samtliga pojkar). Som tidigare nämnts är samtliga gärningspersoner i dessa händelser män.

I det här avsnittet kommer de allvarligaste fallen beskrivas lite mer ingående. Utöver försök och fullbordat dödligt våld ingår också de fall av förberedelse till mord eller dråp (43 ärenden) som inte lämpat sig att redovisas tidigare i rapporten eftersom händelserna som planerats inte ägt rum och därför inte kunnat koda på samma sätt som de övriga.

En tredjedel av fallen som polisen rubricerat som någon form av dödligt våld är av skolattackskaraktär, det vill säga planerade brott som tar sikte på att döda flera personer på en och samma skola. Händelserna har haft inslag av det som tidigare studier om skolattacker lyfter fram, att sådana brott brukar kännetecknas av att gärningspersonen vill skada eller döda flera personer, och att offren kan vara både slumpmässigt utvalda och symboliska. I de fall brotten har riktats, eller har planerats att riktas, mot lärare och andra vuxna i skolan, framstår de tilltänkta offren i några fall som en projektyta eller representanter för skolan i stort. Samtidigt framstår det efteråt oftast som att slumpen avgjort att det var just den individuella läraren som drabbades. Men det finns också fall där våldet drabbat vuxna i skolan som stått gärningspersonen särskilt nära.

Det är viktigt att betona att den absoluta majoriteten av de händelser som beskrivits i stycket ovan har varit förberedelsebrott, men det finns också några försöksbrott och fullbordade fall. Det går inte att säga hur många av förberedelsebrotten som faktiskt hade kunnat realiseras, men tydligt är att händelserna tagits på stort allvar av både anmälarna och av polisen.

Upprinnelsen till händelserna ofta någon typ av hämndbegär

Hämnd är ett genomgående tema i de händelser som rubricerats som någon form av dödligt våld, både bland de som kan betraktas som skolattacker och de övriga fallen. Det kan vara fråga både om hämnd för en längre tids utsatthet för mobbning, en konflikt som pågått under lång tid eller vedergällning för en upplevd oförrätt, till exempel en tidigare misshandel eller ett tidigare rån. Händelserna kan

också uppstå mer omedelbart från situationer som eskalerar (av karaktären ömsesidigt slagsmål, eller som en direkt vedergällning i en konflikt som blossat upp). Det finns ett fåtal fall där det verkar finnas bakomliggande konflikter av en mer kriminell natur (till exempel att någon av de inblandade uppvisar oförklarliga pengatillskott, är skyldig någon annan pengar eller har nya drogvapor). Det finns även enstaka fall där konflikten verkar omfatta de inblandades familjer. I dessa fall är det vanligare att någon av de inblandade vid brottet inte hör hemma på skolan.

Graden av planering skiljer sig också åt mellan olika brott. Vissa brott förefaller ha planerats under lång tid, medan andra är mindre planerade i sin karaktär. Det kan exemplifieras genom att gärningspersonen i vissa fall gått hem från skolan, hämtat ett vapen, och sedan kommit tillbaka i syfte att begå brottet, medan i andra kan ett slagsmål ha uppstått, varpå en kniv som någon av de inblandade har för vana att bära kommer till användning. I ungefär två tredjedelar av händelserna som rör någon typ av dödligt våld finns en eller flera utsedda eller namngivna offer, medan de fall som är av skolattackskaraktär som nämnts oftare är inriktade mot skolans elever och personal i en bredare bemärkelse.

En annan observation utifrån de polisanmälda händelser som rubricerats som någon form av dödligt våld är att några gärningspersoner verkar ha varit påverkade av någon typ av personlig förändring som skett i närtid innan brottet. Det kan exempelvis handla om ändrad eller avslutad medicinering (ibland avsiktligt av gärningspersonen för att kunna begå brottet), att ha blivit relegerad eller avstängd från skolan, eller att situationen i hemmet ändrats i negativ riktning till exempel på grund av konflikter. Tidigare forskning har också visat att vissa omständigheter, till exempel uppblossade konflikter, kan trigga till våldshandlingar (Haggård-Grann m.fl. 2006).

Kopplingar till internet och sociala medier

Polisutredningarna visar också att internet på olika sätt har en koppling till brotten, och då särskilt till de brott som rubricerats som förberedelse till dödligt våld. I ungefär en tredjedel av dessa fall framgår att gärningspersonerna använt internet för att konsumera våld, lära sig om vapen eller för att läsa och dela innehåll som uttrycker extrema, intoleranta och kvinnofientliga åsikter. Här förekommer allt från ideologiskt material som spridits av andra gärningspersoner som begått olika former av våldsdåd, till rasistiska eller homofoba skämt.

Ibland utgör sociala medier ett medel för att brotten ska uppkomma; vissa konflikter uppstår eller eskalerar till följd av utväxlingar i chattforum. Internet utgör också ett sätt att upptäcka förestående brott, dels när gärningspersonerna skickat hot eller deklarerat sina planer för andra på nätet, dels genom möjligheten för andra att tipsa polisen om förestående händelser.

Förberedelsebrotten som avser dödligt våld utgör i stor utsträckning planerade skolattacker

Resultaten kring karaktären på de brott som kan beskrivas som skolattacker är delvis överensstämmande med vad som återges i tidigare studier. Till exempel förekommer institutionell hämnd bland motiven, och att gärningspersonen upplever sig orättvist behandlad i något avseende, att syftet varit att attackera många personer, att händelserna planerats, och att gärningspersonerna uppvisar ett vapenintresse (Thodelius och Sandén 2019, Lindgren och Theodelius 2017, Bushman m.fl. 2016). Det finns även omständigheter i fallen som troligen kan hänföras till just det faktum att många av de brott som ingår i anmälningarna fångats upp i ett förberedelsestadium och som därmed skiljer sig från händelse där gärningspersonerna fullföljer sina dåd. Till exempel har gärningspersonerna inte gått under radarn, de har i flera fall skrivit uttryckligt om sina planer på internet och flera av dem har tidigare problem i relation till skolan. Gemensamt är också att många har diagnoser, psykiska problem, fantiserar om och konsumerar våld och uttrycker hat för olika minoritetsgrupper (exempelvis utifrån etnicitet, religion och sexuell läggning).

Sammanfattningsvis kan konstateras att fallen som rör någon typ av dödligt våld är särskilt svåra, dels sett till allvaret i händelserna i sig, dels genom att gärningspersonerna förefaller ha en större ansamling av problem.

Gärningspersonerna har en betydande problembild

Av både de öppna svaren i rektorsenkäten och polisutredningarna framgår att det finns en sedan tidigare känd problembild kring de individer som utövar grovt våld i skolan, och att dessa individer dessutom gjort sig upprepat skyldiga till våld och andra problembeteenden i skolmiljön. I polisutredningarna är det lika vanligt att det framkommer att gärningspersonen har någon typ av identifierat stödbehov som att offret har det (12 procent vardera). Det handlar till exempel om att eleven har en assistent eller anpassningar i form av att hen fått sitta enskilt, eller om information om diagnoser. Skillnaderna är dock stora beroende på om

gärningspersonen är en pojke eller en flicka. Samtliga gärningspersoner med ett identifierat stödbehov är pojkar.

Tittar man vidare på endast de fall som polisen rubricerat som försök, förberedelse eller fullbordat dödligt våld är andelen gärningspersoner med ett identifierat stödbehov större. I ungefär en tredjedel av fallen framkommer att gärningspersonerna har olika typer av diagnoser, medicinering eller får särskilt stöd i skolan. I två tredjedelar av fallen beskrivs olika typer av psykiska problem, till exempel suicidtankar, aggressionsproblem och utåtagerande eller andra avvikande beteenden. Det kan också handla om att andra personer (kuratorer, föräldrar med flera) uttrycker oro för gärningspersonens mående. De studerade polisutredningarna innehåller också en hel del information om gärningspersonernas situation i övrigt som tyder på social utsatthet. I över en tredjedel av fallen framkommer att gärningspersonen har svåra hemförhållanden, icke-fungerande relationer med närstående, eget missbruk, eller har upplevt trauman av olika slag. I flera fall uppmålas en bild av otrygga familjeförhållanden och många har haft tidigare kontakter med socialtjänsten eller barn- och ungdomspsykiatri.

Dessa tre omständigheter (dokumenterade diagnoser/medicinering/stödbehov, psykiska problem och social utsatthet) förekommer överlappande, var för sig och ibland inte alls i ärendena. En slutsats är dock att stödbehovet hos de som begått brotten är betydande, vilket också tidigare forskning visat (se till exempel Jeynes 2020 och Levin och Madfis (2009).

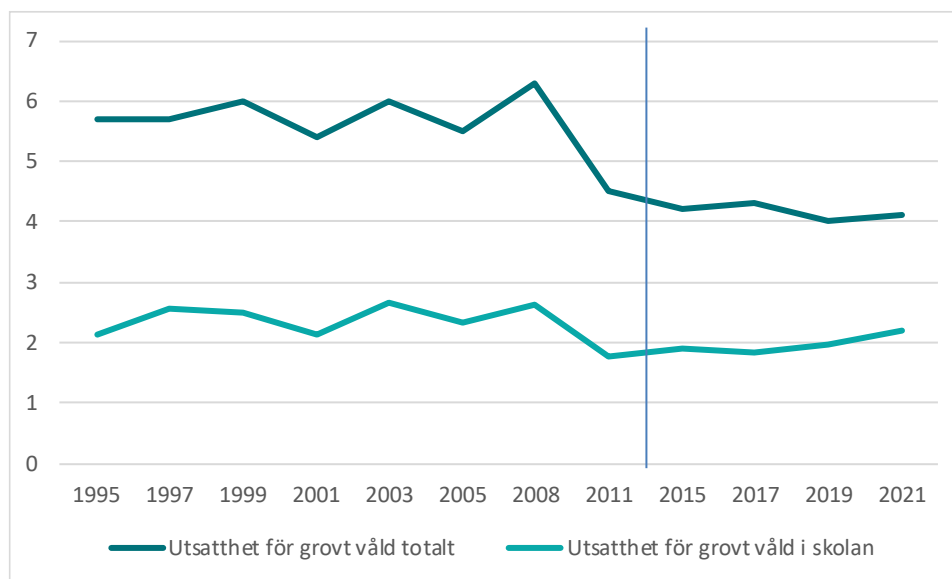
Utvecklingen av grovt skolvåld

I det här kapitlet beskrivs utvecklingen av grovt skolvåld över tid. Först beskrivs förändringar i utsatthet för grovt skolvåld utifrån Skolundersökningen om brott. Sedan beskrivs och tolkas förändringar i antalet polisanmälda fall med stöd av sjukvårdsuppgifter från patientregistret. Därtill diskuteras förändringar i rapporterings- och anmälningsbenägenheten.

Relativt stabil andel elever som uppger att de utsatts för grovt våld i skolan under de senaste 10 åren

I figur 4 redovisas andelen elever i årskurs 9 som uppgett att de utsatts för grovt våld totalt sett, samt andelen som uppger att händelsen också skett i skolan 1995–2021. Här redovisas en längre tidsserie än vad rapporten i övrigt omfattar för att även inkludera den tidsperiod som omfattades av Brås förra studie.

Figur 4. Andel niondeklassare utsatta för grovt våld totalt samt andel utsatta för grovt våld där den senaste händelsen uppges ha skett i skolan under de senaste 12 månaderna, bland niondeklassare, åren 1995–2021. Andel i procent. (Obs. Det lodräta strecket markerar tidpunkten för ett metodbyte, se avsnittet Skolundersökningen om brott i bilaga 1.)

Figuren visar att utsattheten för grovt våld totalt sett, det vill säga inklusive det som skett utanför skolan, minskat från strax under 6 procent till omkring 4 procent, med en tydlig nivåskillnad mellan perioderna 1995–2008 och 2011–

2021. Utvecklingen av utsatthet för grovt skolvåld följer den för allt våld men på en betydligt lägre nivå. Motsvarande minskning för grovt skolvåld är från omkring 2,5 till 2 procent. I ett lite kortare perspektiv finns en antydning till små men återkommande ökningarna i andelen som uppger att de utsatts för grovt skolvåld under de senaste åren, dessa ökningarna är dock inte statistiskt säkerställda. Brå (2024) har också fastslagit att utsattheten för hot och våld totalt sett i skolan inte har ökat sedan 2015.

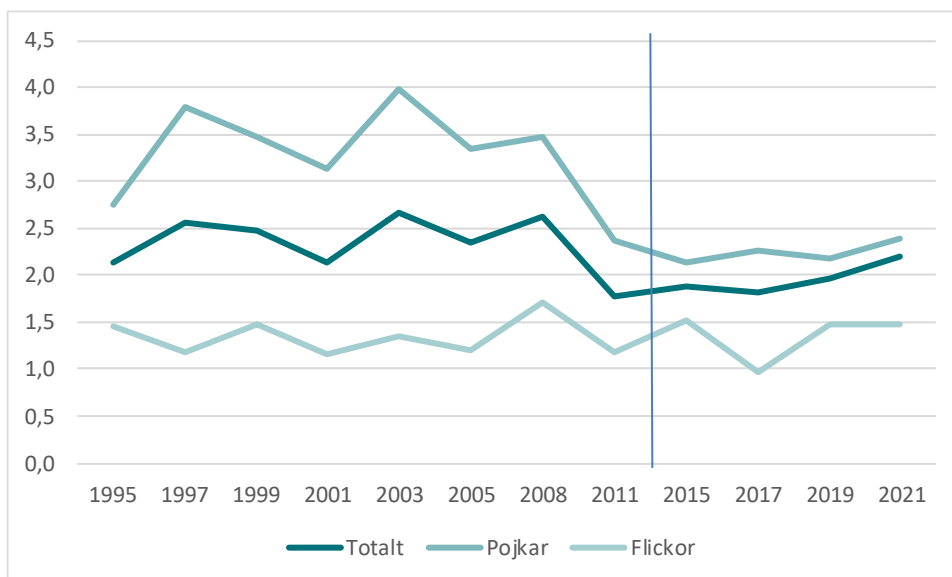
Våldet bland 15-åringar mer koncentrerat till skolan

Andelen av alla händelser av grovt våld som uppges ha skett i skolan har ökat från strax över 40 procent till 48 procent mellan Brås två studier om grovt skolvåld, och ett centralt resultat är därmed att SUB visar på en större koncentration av utsatthet i skolan nu än tidigare. Det bör dock noteras att det inte beror på att fler unga i dag utsätts för våld i skolmiljö. I stället är det en följd av att våldet mellan unga som sker på andra platser har minskat, i takt med förändrade umgängesmönster utanför skolan. I andra sammanhang har minskat våld bland unga totalt sett förklarats genom att dagens ungdomar blivit allt skötsammare över tid, begår färre brott, dricker mindre alkohol och att de tillbringar mer tid hemma och umgås digitalt i allt större utsträckning (Svensson och Oberwittler 2021, Guttormsson 2023). Vistelsetiden i skolan är däremot inte något som minskat med tiden, och våldet där torde inte påverkas av förändringar i berusningsdrickandet, varför förutsättningarna till en minskning av våldet där inte torde vara lika stora.

Skillnaderna mellan pojkar och flickor minskar över tid

Som nämnts pekar samtliga material i rapporten på att utsattheten för (men även utövandet av) grovt våld i skolan är vanligare bland pojkar än bland flickor, och så har varit fallet sedan 90-talet (se figur 5). Figuren visar också att det främst är bland pojkar som utsattheten för grovt skolvåld minskat, medan flickornas utsatthet har varit i princip oförändrad. Minskningen i utsatthet bland pojkar under 00-talet och början av 10-talet har lett till att skillnaderna i utsatthet mellan pojkar och flickor har minskat, och att flickornas utsatthet utgör en större del av den totala utsattheten nu än tidigare. En parallell går här att dra till annan forskning som visat att kvinnor och män blir mer lika i sitt brottsutövande till följd av att männen blivit mer skötsamma över tid (Estrada m.fl. 2016).

Figur 5. Andel niondeklassare utsatta för grovt våld under de senaste 12 månaderna där den senaste händelsen uppges ha skett i skolan totalt och uppdelat på kön, åren 1995–2021. Andel i procent. (Obs, det lodräta strecket markerar tidpunkten för ett metodbyte, se avsnittet Skolundersökningen om brott i bilaga 1.)

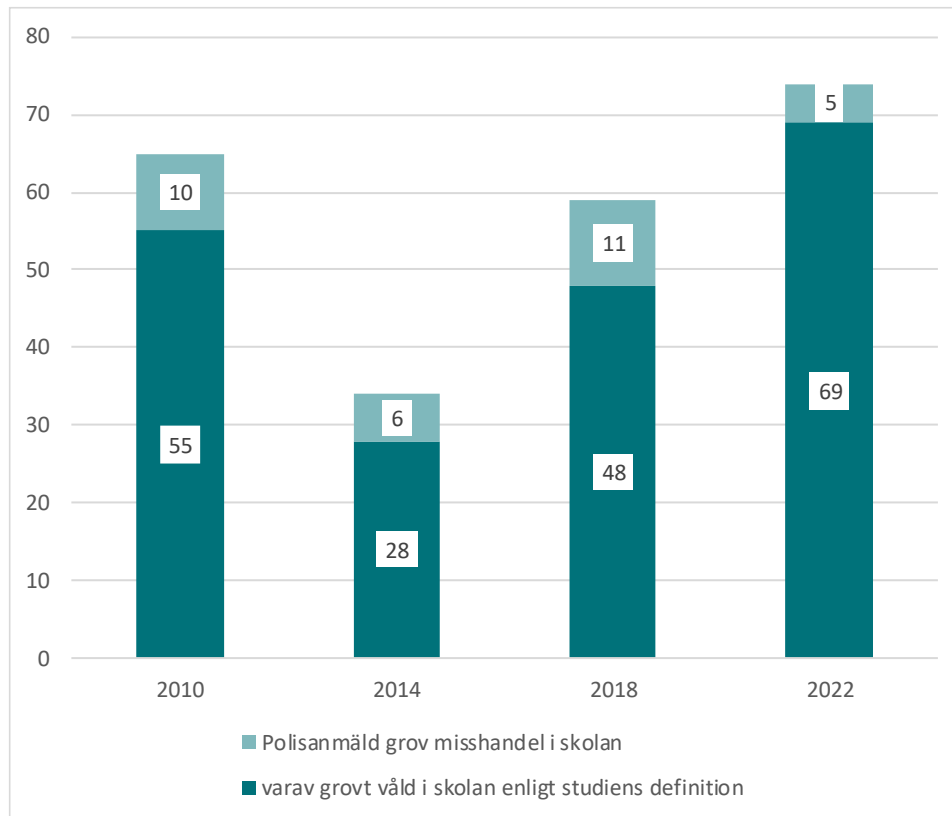

Antalet polisanmälningar om grov misshandel som skett i skolan varierar kraftigt mellan de studerade åren

Figur 6 redovisar det totala antalet polisanmälda händelser som rubricerats som grov misshandel och som skett i skolan under studiens fyra urvalsår³⁵, samt antalet av dessa som bedömts utgöra just grovt skolvåld. Antalet anmälningar har ökat under de två senaste mätpunkterna och var som högst 2022. Mellan 2010 och 2014 syns en minskning i antalet polisanmälda händelser. Den speglar minskningen i den självrapporterade utsattheten enligt SUB, men uppgifterna från SUB respektive polisanmälningarna går isär därefter.

³⁵ Se avsnittet Metod och material.

Figur 6. Antal polisanmälda brott som rubricerats som grov misshandel som skett i skolmiljö totalt samt antalet som bedömts utgöra grovt skolvåld, åren 2010, 2014, 2018 och 2022 (n=232).

I Brås förra rapport (2009) identifierades totalt 20 anmälningar om grov misshandel från år 2007. I den här studien har betydligt fler identifierats, i genomsnitt 58 anmälningar per år. Även om de justeringar som gjorts i sökorden vid urvalsförfarandet kan förklara en del av den stora nivåskillnaden³⁶ talar siffrorna sammantaget för ett ökat antal anmälningar.

Som nämndes i kapitlet om kunskapsläget om våld i skolan skulle en eventuell ökning av antalet polisanmälningar, men också en ökad rapporterad utsatthet för våld i skolan, kunna förklaras utifrån en minskad tolerans för våld, och därmed en ökad anmälnings- och rapporteringsbenägenhet vid våld. Även i den här undersökningen finns grund för att tro att det kan ha skett vissa förändringar i

³⁶ Det går inte heller att säga hur representativt just 2007 var för nivåerna av polisanmäld grov misshandel i skolan i mitten och slutet av 2000-talet.

anmälningsbenägenheten. Enligt SUB har anmälningsbenägenheten för grovt våld i skolmiljö ökat från 15 procent till 24 procent mellan den här undersökningen och Brås tidigare undersökning (2009).³⁷ I SUB kan man också jämföra anmälningsbenägenheten för våld som sker i skolan med våld som sker på andra platser. Undersökningen visar att skolvåld numera anmäls i ungefär samma utsträckning som det våld som sker på allmänna kommunikationsmedel eller på "annan plats", från att tidigare inte ha anmälts lika ofta.³⁸

Ser man till de polisanmälda brotten är det som nämndes på sida 49 en allt större andel av händelserna som anmäls av skolan nu än tidigare, vilket också indikerar en ökad anmälningsbenägenhet från skolornas sida.

Jämförelse med uppgifter från sjukvården om barn och unga som fått vård med anledning av våld

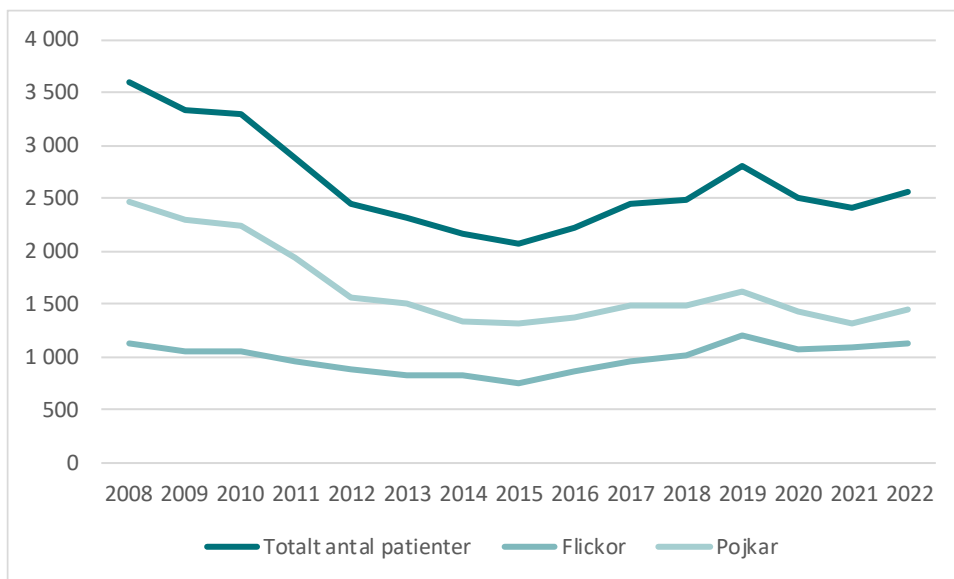
Rapportens fokus på det grova våldet, och framförallt det våld som föranlett någon form av vårdbehov, ger en möjlighet att även använda vårddata som en indikator på våldsutvecklingen. Det kan bidra till en bättre förståelse av skillnaden mellan utvecklingen enligt SUB respektive det polisanmälda våldet.

Den publicerade statistiken om antalet vårdbesök med anledning av våld redovisas i 5-års åldersklasser, vilket innebär att det inte går att presentera utvecklingen enbart för barn i skolåldern. Figur 7 redovisar därför antalet individer i åldern 5–19 år som har fått slutenvård eller besökt den specialiserade öppenvården med anledning av övergrepp av annan person. På samma sätt som både SUB och det polisanmälda våldet visar dessa vårddata en tydlig minskning i våldet under åren omkring 2010. Från och med 2015 ser man däremot en ökning, åtminstone fram till 2019. Figuren visar också att skillnaden mellan flickor och pojkar när det gäller antalet som fått vård med anledning av våld har minskat under i stort ett hela perioden. Man ser också att minskningen över tid främst kan hänföras till utvecklingen för pojkarna.

Figur 7. Antal personer 5–19 år som fått slutenvård och/eller specialiserad öppenvård med anledning av övergrepp av annan person 2008–2022 (absoluta tal). Källa: Socialstyrelsen.

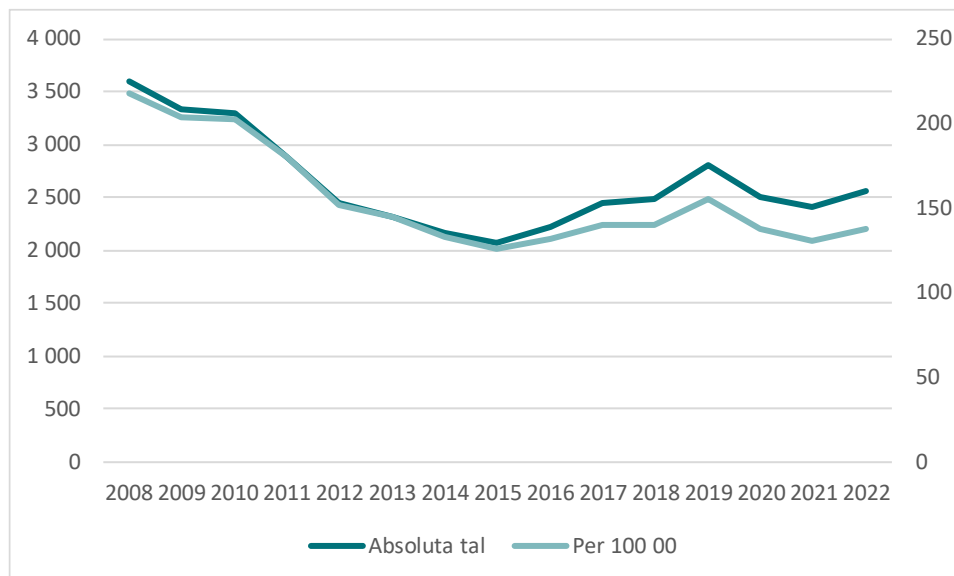
³⁷ Eftersom det bygger på uppgifter som respondenterna själva uppgett i undersökningen kan andelen som faktiskt polisanmälts vara högre än vad som framkommer här, ifall polisanmälan gjorts utan den utsattas vetskap.

³⁸ I Brås tidigare rapport (2009) angavs att våld som skett på allmänna kommunikationsmedel eller på "annan plats" anmäls i 30 respektive 25 procent av händelserna, medan våld i skolan som tidigare angivits anmäldes i 15 procent av fallen.

Figur 8 visar samma utveckling (inte uppdelat på kön), men jämför utvecklingen i absoluta tal (vänster y-axel) med utvecklingen räknat per 100 000 i befolkningen i åldern 5–19 år (höger y-axel). Figuren visar att utvecklingen under perioden 2015–2019 är starkare i absoluta tal än per 100 000 i befolkningen. Det betyder att en del av ökningen under de här åren beror på att det skett en ökning av antalet individer i dessa årskullar. Men ökningen av antalet individer i ålder 5–19 år i befolkningen förklarar inte hela ökningen av antalet vårdade för våldsskador under 2015–2019.

Figur 8. Antalet patienter 5–19 år som fått slutenvård och/eller specialiserad öppenvård med anledning av övergrepp av annan person 2008–2022. (Absoluta tal, vänster y-axel; per 100 000 i befolkningen, höger y-axel). Källa: Socialstyrelsen.

Stöd för minskning i grovt skolvåld fram till 2015, tecken på ökning av både vålds- och anmälningsbenägenhet därefter

Om man jämför figurerna 7 och 8 med utvecklingen enligt dels SUB (figur 5), dels de polisanmälda fallen av grovt skolvåld (figur 6 och 9), blir en rimlig tolkning att det faktiskt skedde en tydlig minskning av det grova skolvåldet under perioden 2008–2015.

Efter 2015 tyder SUB på att våld i skolan kommit att utgöra en större andel av det grova våldet som sker mot barn och unga. Det skulle också innebära att en större andel av det våld som föranleder sjukvårdsbesök också avser händelser som skett i skolan. Den bild som framgår av sjukvårdsdata är därmed att det skedde en ökning av det grova skolvåldet, åtminstone under perioden 2015–2019. En del av den ökningen beror på att det helt enkelt var fler barn och unga i dessa åldersgrupper jämfört med innan, men en del av ökningen beror troligen på en ökad förekomst av grovt våld.

Samtidigt är den ökning mellan 2015 och 2022 som framgår av sjukvårdsdata mycket mindre än den ökning som framgår av de polisanmälda brotten. I absoluta tal har antalet 5–19-åringar som fått vård med anledning av övergrepp av annan person ökat med 23 procent under 2015–2022. Antalet polisanmälda händelser av

grovt skolvåld har däremot ökat med 146 procent under ungefär samma period (2014–2022), det vill säga mer än en fördubbling. Antalet polisanmälda händelser av grovt skolvåld är dessutom högre 2022 än 2010, vilket inte är fallet när det gäller antalet vårdade, eller andelen utsatta enligt SUB. Det talar för att ökningen i antalet polisanmälningar i första hand speglar en ökad anmälningsbenägenhet.

Tillsammans visar resultaten på att det skett en större minskning av grovt skolvåld fram till omkring 2015 som sedan vänt till en mindre uppgång fram till 2019. Vidare tyder resultaten på att större delen av den ökning som framgår av de polisanmälda brotten beror på en ökad anmälningsbenägenhet, eftersom ökningen är mycket större än den som framgår av vårddata eller SUB.

Grovt skolvåld är ovanligt men det har skett en ökad förekomst av särskilt allvarliga fall

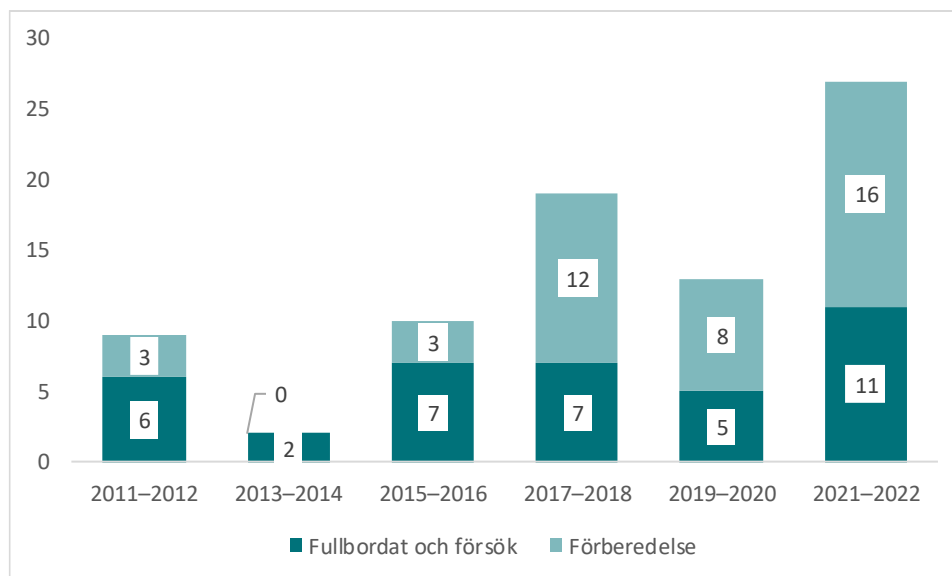
I Brås förra rapport om grövre skolvåld (2009) konstaterades att Sverige varit i princip förskonat från dödliga våldsdåd i skolan. Inför det här uppdraget konstaterades att skolväsendet nu drabbats av ett antal, men få, uppmärksammade fall av allvarligt våld, och i den här rapporten har som tidigare konstaterats 7 ärenden som innefattar fullbordat dödligt våld som skett i skolmiljö identifierats för perioden 2010–2022. Antalet är fortfarande för litet för att det ska vara möjligt att uttala sig om någon särskild utveckling inom perioden, men det kan noteras att samtliga fall har inträffat sedan 2015. Sammantaget vittnar det här om att grovt skolvåld utgör ett delvis allvarligare och delvis annorlunda problem nu jämfört med under 00-talet och början av 10-talet.

Figur 9 visar antalet polisanmälningar med olika rubriceringar om dödligt våld 2011–2022. Antalet fall per år är litet varför hopslagningar gjorts, men figuren visar en tydlig ökning av anmälningar som rör förberedelse. Lika markanta ökningarna kan inte ses för försöksbrott och fullbordade brott.

Det svårt att avgöra i vilken grad som förberedelsebrotten hade fullbordats om rättsväsendet inte fått veta om dem. Dock är anmälningarna om förberedelse ett fenomen som fångas upp i materialet och som inte berördes i Brås förra rapport om grövre våld i skolan (2009). Anmälningarna vittnar om en större medvetenhet om och rädsla för skolattacker, och återkommande svar från rektorerna om genomgångna PDV-utbildningar (se nästa kapitel) talar också för att det finns en ökad medvetenhet och beredskap nu än under den tiden som omfattas av Brås

föregående rapport (2009). Samtidigt kan den här typen av händelse ha blivit lättare att upptäcka i och med gärningspersonernas digitala närvaro.

Figur 9. Antalet polisanmälda fall av fullbordat och försök till dödligt våld samt förberedelse till dödligt våld särredovisat, tvåårsperioder 2011–2022 (n=83).

Ökad förekomst av knivar som vapen jämfört med Brås tidigare studie

Analys har gjorts av de polisanmälda händelserna av grovt skolvåld för att se om det finns några förändringar över tid med avseende på brottens karaktär, men inga sådana har hittats som avser till exempel skolnivå, vapenförekomst eller skadornas grovhet. I Brås förra studie (Brå 2009) förekom ett vapen i hälften av fallen, vilket är i linje med resultaten här. En förändring är dock att knivar verkar ha blivit vanligare som vapen under de år som studerats (se tabell 3.11 i bilaga 3). I den här undersökningen har en kniv förekommit i 3 av 10 ärenden, medan det i den förra studien konstaterades att trubbiga tillhyggen var vanligast och att knivar var mycket ovanliga.

Jämförelser har också gjorts med enkätresultaten från Brås förra studie.

Förekomsten av små förändringar, i kombination med den låga svarsfrekvensen, gör att det inte går att fastslå några särskilda förändringar över tid.

Utvecklingen för utsatthet bland lärare och annan skolpersonal är svårbedömd

I kapitlet om kunskapsläget om våld i skolan presenterades uppgifter från bland annat SCB, Arbetsmiljöverket och Skolverket. De resultaten pekar på att utsattheten för hot och våld i stort bland anställda inom skolan antingen legat still eller ökat något, men att det inte går att utesluta att en ökad anmälnings- och rapporteringsbenägenhet ligger bakom uppgångarna. Ingen av studierna ger dock möjlighet att titta specifikt på just grovt våld. De material som använts i den här rapporten ger inte heller någon möjlighet att fördjupa den bilden, eftersom de polisanmälda fallen som ingår i studien, liksom de händelser som rektorerna uppger har drabbat lärare, är för få för att det ska vara möjligt att dra några slutsatser.

Oro, konsekvenser och hinder för att uppnå en trygg skolmiljö

Skolan är en plats där eleverna vistas stora delar av sin tid och det är viktigt att de ska kunna känna sig trygga, för att de ska kunna ta till sig av undervisningen och få studiero. I SUB kan man studera oro för brott bland de som utsatts för grovt skolvåld. Resultaten visar att utsatta elever är mer oroad för brott än de som inte är utsatta. Bland elever utsatta för grovt skolvåld är det en femtedel som uppger att de oroar sig ganska eller mycket ofta, och flickor (24 procent) är mer oroad än pojkar (18 procent). Bland elever som inte utsatts var motsvarande andel endast 2 procent (se tabell 4.14 i bilaga 4). Det ligger i linje med andra studier som visar att utsatthet för våld leder till oro och andra konsekvenser i större utsträckning för flickor och kvinnor än för pojkar och män (Knight m.fl. 2011, Göransson, m.fl. 2011).

Även bland de anställda kan oro för våld vara en arbetsmiljöfråga.

I rektorsenkäten ställdes en fråga om i vilken utsträckning som de svarande kände oro för att en grövre våldshändelse ska inträffa på deras skola. Resultaten visar att de allra flesta inte är särskilt oroliga, då 85 procent uppger "inte alls orolig" eller "inte särskilt orolig".

Resultat visar också att det finns skillnader mellan skolor när det gäller oro för våldshändelser, och att oron verkar vara mer utbredd bland rektorer för högstadieskolor och skolor med årskurser 1–9, där det också är vanligare med allvarligt våld (där uppger 3 av 10 att de är ganska eller mycket oroliga). Andelen oroliga är lägre, omkring 1 av 10, bland rektorer i gymnasieskolor och på låg- och mellanstadieskolor (se tabell 5.7 i bilaga 5).

Jämfört med Brås förra undersökning är det enligt rektorsenkäten en större andel högstadierektorer (en ökning från 10 till 29 procent) och en något mindre andel gymnasierektorer (en minskning från 13 till 9 procent) som är ganska eller mycket oroliga för grövre våldshändelser.

Skolvåld leder till sjukskrivning hos både elever och anställda

I rektorsenkäten ställs frågor om konsekvenserna av eventuellt våld på skolan (se tabell 5.8–5.10 i bilaga 5). På frågan om någon elev eller anställd sjukskrivit sig

eller inte kommit till skolan under det senaste läsåret på grund av en hot- eller våldshändelse som skett på skolan uppger ungefär hälften av rektorerna att det hänt för elever och en fjärdedel att det hänt någon av de anställda i skolan. På frågan om någon i personalen övervägt att byta eller sluta sitt arbete på grund av förekomsten av våld och hot om våld på skolan uppger 12 procent att så är fallet. Andelarna är jämförbara med en tidigare undersökning bland lärare som visade att mellan 14 och 25 procent av lärarna, beroende på skolnivå, har funderat på att lämna yrket på grund av situationen med hot och våld (Läraryrket 2021a, 2021b).

För få vuxna största hindret för att uppnå en trygg och lärande skolmiljö enligt rektorer

Rektorsenkäten innehöll också några frågor om hinder i arbetet för att uppnå en trygg skolmiljö. Över 4 av 10 av de svarande anger *för få vuxna på skolan på grund av otillräckliga resurser* som huvudsakligt hinder för att uppnå en trygg och lärande skolmiljö (se tabell 5.11 i bilaga 5 för svarsandelar över samtliga alternativ). Andelen är liknande den i Brås förra studie (2009) och ligger i linje med resultaten från en undersökning från läraryrket där fler vuxna i skolan och mindre klasser uppgavs vara viktiga åtgärder för att få bukt med problematiken med hot och våld (Läraryrket 2021a, 2021b).

Därtill är det nästan 4 av 10 rektorer som uppger *mobbning och kränkningar mellan elever samt elevers bristande respekt för lärare/annan personal* som ytterligare hinder och även här minskar andelen ju högre skolnivå som studeras. Mobbning och kränkningar mellan elever hamnade högt i Brås förra undersökning också (2009). Andelen som uppger elevers bristande respekt för lärare och annan personal som ett hinder har dock ökat från 25 till 40 procent. En annan markant skillnad är att i den förra studien angavs *svårigheter med att få föräldrar engagerade i skolans verksamhet* som det vanligaste hindret, medan det i den här omgången ligger på nionde plats.

Det fjärde vanligast skälet som uppges är *omsättning i personal* (till exempel på grund av sjukfrånvaro, byte av jobb med mera). Av 10 rektorer uppger 3 det svaret. Här bör påpekas den risk som de tidigare redovisade konsekvenserna i form av sjukskrivningar och potentiella arbetsplatsbyten också utgör för att ytterligare bidra till att skolan upplevs som otrygg.

Rektorer som upplever problem med våld målar upp en flerdimensionerad problembild

Fritextsvaren om hinder för att uppnå en trygg och lärande skolmiljö målar upp en flerdimensionerad problembild. En del av svaren beskriver olika typer av organisationssvårigheter. Där nämns resurs- och tidsbrist, omsättning på personal och icke-ändamålsenliga lokaler, men också bristande samarbeten med aktörer utanför skolan, till exempel socialtjänsten, polisen samt barn- och ungdomspsykiatri. En del av svaren tar upp omständigheter hos eleverna, främst olika former av psykisk ohälsa och ett ökat antal elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, så kallade NPF-diagnoser. Ibland nämns också bristande samarbete med föräldrarna i relation till det.

Ett ytterligare antal faktorer som rektorerna själva lyfter som viktiga i sammanhanget inkluderar samhällsförändringar i en större mening; elever som lever i social utsatthet och fattigdom, påverkan från sociala medier på de ungas liv och som spiller över på skolmiljön, samt förändrade attityder till och beteenden gentemot lärare, rektorer och skolan i stort som grundar sig i bristande respekt. Svaren har många gemensamma nämnare med dem som lämnats i tidigare undersökningar (se Lärarförbundets 2021a, 2021b).

I likhet med det som redovisats i kapitlet om skolvåldets omfattning, om att det finns stora skillnader mellan skolor när det gäller förekomsten av grovt skolvåld, framkommer även här både rektorer som uppger att de inte upplever några särskilda hinder och att de i stort har en trygg skolmiljö, och rektorer som anger att de har många problem och att de känt sig begränsade av att endast få ange de fyra främsta hindren i sina svar.

Stora skillnader i om skolan ordnat eller personalen varit med på någon typ av utbildning om grövre våldshändelser i skolan

Enkätsvaren visar också att det finns stora skillnader mellan skolor med avseende på om de ordnat eller varit med på någon organiserad utbildning om grövre våldshändelser i skolan (något som också visat sig i tidigare undersökningar, se Lärarförbundet 2022b). Utöver potentialen för utbildningar att reducera förekomsten av våld kan de även minska oro och leda till ökad trygghet bland lärare (Göransson m.fl. 2011). Omkring en tredjedel av rektorerna nämner någon

form av utbildning om pågående dödligt våld³⁹ (PDV). De flesta uppger att de redan genomfört en sådan utbildning och en mindre andel att det är planerat. Svaren uttrycks både i form av ”ja, PDV”, andra i formen ”nej, dock PDV”. Det kan ge en indikation om att alla inte sätter likhetstecken mellan PDV-utbildning och att kunna hantera det våld som de upplever i skolan.

Därtill fångar svaren in många olika typer av utbildningar, allt ifrån enstaka föreläsningar till praktiska övningar (som flera svaranden också förordar). Bland annat nämns utbildning i inrymning och utrymning, lock down, hot och våld, säkerhet, regelverk och befogenheter, första hjälpen, lågaffektivt bemötande, hantering av akuta händelser, hur man hanterar aggressiva och utåtagerande elever; utbildningar om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, utbildningar i relationsbyggande; nätverksträffar med polis, kommun, SSPF (Samverkan mellan skola, socialtjänst, polis och fritid); stoppmöten för unga i riskzonen; utbildningar om mansvåld och om gängbråk.

Närmare hälften av rektorerna har svarat att de inte gått någon organiserad utbildning, flera med tillägg om att hotet om grovt våld i skolan är mycket olika för olika skolor. Det kan tolkas som att vissa helt enkelt inte ser något behov av den typen av utbildningar.

³⁹ Pågående dödligt våld, PDV, är en benämning på när någon eller några gärningspersoner, ofta utan förvarning och med snabbt händelseförlopp, attackerar en plats eller byggnad (exempelvis en skola) med syftet att slumpmässigt allvarligt skada så många som möjligt. Utbildningar om PDV går ut på att skolan ska kunna hantera en sådan situation på bästa sätt tills polisen hinner komma till platsen (se till exempel MSB 2018).

Avslutande ord

Resultaten visar sammantaget på att det förekommer en hel del våld inom skolan, men att förekomsten av grovt våld som leder till skador som kräver sjukvård eller anmäls till polisen är begränsad. De allra grävsta fallen, där det är fara för liv och hälsa, är mycket få. Resultaten från skolundersökningen om brott visar samtidigt att skolan är den vanligast platsen att utsättas för våld bland 15-åringar, samt att våldet blir allt mer koncentrerat till skolan. Det är troligen en följd av att barns umgängesmonster förändrats och våldet som sker på andra platser minskar (Svensson och Oberwittler 2021). Skolan kan därmed argumenteras ha en allt större roll att spela i förebyggandet av grovt våld mellan unga.

Ytterligare en slutsats utifrån rapportens resultat är att det inte skett några uppgångar i förekomsten av grovt våld sedan Brås (2009) förra studie och att våld i skolan är mindre vanligt idag jämfört med för 15 år sedan. Dock finns tecken på en karaktärsförändring i form av ett ökat antal särskilt allvarliga fall där kniv använts som vapen, samt ett ökat antal fall av grovt våld som lett till att någon avlidit. Utöver detta verkar det främst finnas stöd för en ökad anmälningsbenägenhet, eftersom skolorna själva står för en större andel av de händelser av grovt skolvåld som anmäls till polisen jämfört med tidigare.

Det har också skett en ökning sedan 2010 i antalet polisanmälningar som avser förberedelser till skolattacker. Det är dock svårt att bedöma hur mycket ökningen beror på en faktisk ökning av den här typen av beteende, och hur mycket som kan bero på en ökad upptäcktsrisk på grund av den digitala utvecklingen, eller på en ökad anmälningsbenägenhet.

Vissa grupper av barn är mer utsatta än andra

Resultaten visar att det finns en betydande variation i graden av utsattheten och delaktigheten i grovt skolvåld, inte minst utifrån kön. Våldet drabbar och utövas främst av pojkar, även om skillnaderna mellan flickor och pojkar visar en tendens till minskning över tid. Resultaten tecknar vidare en bild av att grovt skolvåld berör en sårbar grupp av barn, och då särskilt de pojkar i något högre ålder som både drabbas av och begår de allvarligaste händelserna. Studiens resultat pekar också på förekomsten av olika typer av utsatthet både hos utsatta och utövare av grovt skolvåld, och också på en överlappning med mobbning, delaktighet i andra brott och andra problembeteenden. Även här finns skillnader mellan könen där

flickor som utsätts för grovt skolvåld också uppger att de utsätts för andra brott i större utsträckning än pojkar. Tidigare forskning pekar också på betydelsen av just utsatthet som en riskfaktor för våldsutövande.

Resultaten visar på vikten av att skolan uppmärksammar dessa individer och har kompetens för att möta barn med stödbehov på ett bra sätt, men de visar också på behovet av att flera olika aktörer blandas in för att barnen ska få den stöd de behöver och har rätt till, vilket också är något som flera rektorer valt att uttrycka i enkätsvaren. Annan forskning visar på vikten av att ta hänsyn till sammansättningen i olika elevgrupper, och att även differentiera utifrån kön eftersom interventioner visat sig fungera olika bra på flickor och pojkar (Knight m.fl. 2011).

Utifrån resultaten är en rekommendation att forskningen i framtiden tittar närmare på förekomsten av skolvåld bland grupper av barn som kan tänkas vara särskilt utsatta. Som nämnts har till exempel inte anpassade grundskolor och gymnasieskolor ingått i den här undersökningen. Sådana studier behövs också för att synliggöra skillnader i utsatthet mellan lärare och andra anställda i skolan vid arbete med elevgrupper som kan vara mer våldsutövande. Studien har också endast i mycket begränsad omfattning fångat upp när motiven till våldet tagit sikte på till exempel kön, sexualitet eller utländsk bakgrund.

Stora skillnader mellan skolor

En slutsats av studien är också att det finns betydande variationer i förekomsten av grovt våld mellan olika skolor. Medan vissa rektorer inte upplever våld som ett särskilt problem, finns även rektorer som uppger att grovt våld inte bara förekommer, utan också leder till exempelvis sjukskrivningar bland elever och personal. Det finns många tänkbara förklaringar till skillnaderna i förekomsten av grovt våld mellan olika skolor, och en del av dessa är belysta i tidigare forskning. Resultaten talar för att det förebyggande arbetet behöver föregås av en problembeskrivning och differentieras utifrån de individuella förutsättningarna i de skolor som påbörjar ett arbete för att minska förekomsten av våld. Det är också i linje med WHO:s riktlinjer för skolbaserad våldsprevention (WHO 2019). Rektorerna själva lyfter fram behovet av resurser, fler lärare och mindre klasser, samt utbildningsinsatser, som viktiga åtgärder för att minska våldet i skolan. Det är också av vikt att skolor använder sig av utvärderade metoder så att endast program och andra åtgärder med bevisad effekt används i det förebyggande arbetet.

Skolan en av flera förebyggande aktörer

Resultaten i undersökningen gör tydligt att skolan är en viktig aktör för att förebygga och minska våld som sker mellan unga. Skolan har ett lagstadgat ansvar att skapa en trygg skolmiljö och har också en viktig roll i att lära ut normer, värderingar och rättigheter. Det ligger också i skolans grunduppdrag att arbeta mot mobbning och kränkningar, liksom att identifiera och ge stödinsatser till de elever som behöver, och den svenska skolans värdegrund är både förebyggande och främjande. Sedan den 2 juli 2023 finns också nya skrivningar i skollagen (2022:1315), 2 kap. 25 § som ställer krav på att elevhälsan ska få en starkare ställning. Elevhälsan ska vara förebyggande och hälsofrämjande. Arbetet ska bedrivas på alla nivåer inom skolan och i samverkan med hälso- och sjukvården samt socialtjänsten. Lagändringen borde underlätta för skolan att sätta in tidigare insatser för elever som begår grovt skolvåld och som oftare än andra elever har sociala och psykiska problem.

Skolan kan dock inte ensamt lösa problemet med våld i skolan och relationerna mellan relevanta aktörer behöver stärkas för att utveckla förebyggande insatser för de barn som befinner sig i riskzonen för att vara involverade i våld, både som utsatta och utövare. Exempelvis behövs en fungerande samverkan mellan skolan och socialtjänsten, barn- och ungdomspsykiatri och ibland polisen för att samhället ska kunna ta sitt ansvar för att skydda barn från våld.

Referenser

Andersson, L. (2011). *Mått på brott. Självdeklaration som metod att mäta brottslighet*. Kriminologiska institutionens avhandlingsserie nr 29. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Arbetsmiljöverket (2019). *Hot och våld inom grund- och gymnasieskola. Korta arbetsskadefakta*. Nr 4/2019. Stockholm: Trafikverket.

Arbetsmiljöverket (2023a). Statistik över anmälda arbetsolyckor med sjukfrånvaro till Försäkringskassan orsakat av hot och våld inom grund- och gymnasieskolan (SNI=852, 853). Mottaget via e-post den 5 maj 2023.

Arbetsmiljöverket (2023b). *Skolans förebyggande arbete mot hot och våld ska granskas*. Pressmeddelande 2 maj 2023. Hämtat den 24 januari 2024.
<https://www.av.se/press/skolans-forebyggande-arbete-mot-hot-och-vald-ska-granskas/>

Boström, V. och Lundmark, K. (red.) (2012). *Skoljuridik*. (3 uppl.). Stockholm: Liber.

Bris (2021). *Årsrapport 2021. Våld en del av barns vardag*. Bris rapport 2022:1. Brand factory 2022.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2009). *Grövre våld i skolan*. Brå 2009:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2013). *Brott bland ungdomar i årskurs nio. Resultat från Skolundersökningen om brott åren 1995–2011*. Brå 2013:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2016). *Skolundersökningen om brott 2015. Om utsatthet och delaktighet i brott*. Brå 2016:21. Stockholm.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2017). *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015*. Brå 2017:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2018). *Skolundersökningen om brott 2017. Om utsatthet och delaktighet i brott*. Brå 2018:15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2020). *Skolundersökningen om brott 2019. Om utsatthet och delaktighet i brott*. Brå 2020:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2021a). *Anmälningbenägenhet vid fyra typer av brott: En statistisk analys av skillnader i anmälningbenägenhet*. Kortanalys 1/2021. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2021b). *Ungdomsrån. En kartläggning av nuläge och utveckling*. Brå 2021:19. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2021c). *Våld i ungas parrelationer*. Brå 2021:15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2021d). *Pandemins inverkan på flödet i rättskedjan*. Brå rapport 2021:4. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2021e). *Tydliga indikationer på att även pandemins tredje våg inverkat på de anmälda brotten under våren 2021*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2022a). *Skolundersökningen om brott 2021. Om utsatthet för och delaktighet i brott*. Brå 2022:5. Stockholm.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2022b). *Skolundersökningen om brott 2021. Teknisk rapport*. Brå 2022:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2023a). *Skolfaktorers betydelse för elevers utsatthet för hot och våld i skolmiljö. En statistisk analys utifrån Skolundersökningen om brott*. Kortanalys 2/2023. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2023b). *Skolfaktorers betydelse för om ungdomar begår våldsbrott. En statistisk analys utifrån Skolundersökningen om brott*. Kortanalys 4/2023. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2023c). *Polisanmälda brott mot barn i åldern 7–15 år*. Brå 2023:8. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2023d). *Nationella trygghetsundersökningen 2023. Om utsatthet, otrygghet och förtroende*. Brå 2023:9. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2024). *Hot och våld mot elever i skolmiljö. Om utvecklingen, vilka som utsätts och överlappning med mobbning*. Kortanalys 1/2024. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Böhlmark, A., Holmlund, H., Lindahl, M. (2015). *Skolsegregation och skolval*. Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU). Rapport 2015:5. Uppsala: Ehof Grafiska AB.

Chouhy m.fl. (2017). The Extent, Nature, and Consequences of School Victimization: A Review of Surveys and Recent Research. *Victims & Offenders*. 12(6): 823–844.

- Cook, P. J., Gottfredson, D. C. och Na, C. (2010). "School crime control and prevention". *Crime and Justice*, 39(1), s. 313–440.
- Cops, D. och Pleysier, S. (2014). Usual suspects, ideal victims and vice versa: The relationship between youth offending and victimization and the mediating influence of risky lifestyles. *European Journal of Criminology*, 11(3), 361–378.
- Delegationen mot segregation, Delmos (2021). *Segregation i Sverige – Årsrapport 2021 om den socioekonomiska boendesegregationens utveckling*. Delmos 2021/334. Delmos: Huddinge.
- Dir. 2022:86. Kommittédirektiv från Utbildningsdepartementet. Säkerheten i skolan ska förbättras. Beslut vid regeringssammanträde den 22 juni 2022.
- Dir. 2023:140. Kommittédirektiv från Utbildningsdepartementet. Tilläggsdirektiv till Skolsäkerhetsutredningen (U 2022:04). Beslut vid regeringssammanträde den 10 augusti 2023.
- Dir. 2024:7. Kommittédirektiv från Utbildningsdepartementet. Tilläggsdirektiv till Skolsäkerhetsutredningen (U 2022:04). Beslut vid regeringssammanträde den 18 januari 2024.
- Eisenbraun, K., D. (2007). Violence in schools: Prevalence, prediction, and prevention. *Aggression and Violent Behavior* 12(4) s. 459–469.
- Engström, A. (2021). *Everyday life, crime, and fear of crime among adolescents and young adults*. Avhandling 2021:2. Institutionen för kriminologi. Malmö Universitet. Hombergs: Malmö.
- Erlandsson, Å. och Meloy, J. R. (2018). The Swedish School Attack in Trollhättan. *Journal of forensic sciences*. November 2018, Vol. 63, Nr. 6.
- Estrada (1999). *Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem. Utveckling, uppmärksamhet och reaktion*. Kriminologiska institutionens avhandlingsserie nr 3. Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen.
- Estrada, F. (2006). Trends in violence in Scandinavia according to different indicators. An exemplification of the value of Swedish hospital data. *British Journal of Criminology*. Nr. 46, s. 486–504.
- Estrada, F., Bäckman, O. och Nilsson, A. (2016). The darker side of equality? The declining gender gap in crime: Historical trends and an enhanced analysis of staggered birth cohorts. *British Journal of Criminology*. Nr. 56, 1272–1290. doi:10.1093/bjc/azv114.
- Folkhälsomyndigheten (2021). *Så har skolbarns vardagsliv påverkats under covid-19-pandemin*. Artikel nummer 21119. Östersund: Folkhälsomyndigheten.

- Forsman, M. och Långström, N. (2012). Child maltreatment and adult violent offending: population-based twin study addressing the 'cycle of violence' hypothesis. *Psychological Medicine* 42(9), s. 1977–1983.
- Friends (2020). *Friendsrapporten 2020*. Malmö: Holmbergs AB.
- Friends (2022). *Mobbningens förekomst: Tre barn utsatta i varje klass*. Stiftelsen Friends och Örebro Universitet.
- Friends (2023). *Mobbning och psykisk ohälsa*. Stiftelsen Friends. Stockholm: Åtta45.
- Granath, S. (2007). *Rättsliga reaktioner på ungdomsbrott 1980–2005. Påföljdsval, uppsåtsbedömningar och kriminalpolitik*. Kriminologiska institutionens avhandlingsserie nr 25. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Jeynes W., H. (2020). *Reducing School Shootings*. Springer Cham.
<https://doi.org/10.1007/978-3-030-66549-4>.
- Haggård-Grann, U., Hallqvist, J., Långström, N., Möller, J. (2006). Short-term effects of psychiatric symptoms and interpersonal stressors on criminal violence. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology* 41, 532–540.
<https://doi.org/10.1007/s00127-006-0056-0>.
- Hahn, R., Fuqua–Whitley, D., Wethington, H., Lowy, J., Crosby, A. och Fullilove, M. (2007). "Effectiveness of universal school-based programs to prevent violent and aggressive behavior: A systematic review". *American journal of preventive medicine*, 33(2), s. 114–129.
- Jernbro, C., Landberg, Å. och Thulin, J. (2023). *Våld mot barn 2022*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Jerre, K. (2009) Ökar de våldsrelaterade arbetsmiljöproblemen? En studie av våld i arbetslivet utifrån de svenska arbetsmiljöundersökningarna 1991–2005. *Sociologisk Forskning* 1, 67–89.
- Göransson, S., Knight, R., Guthenberg, J., Sverke, M. (2011). *Hot och våld i skolan – en enkätstudie bland lärare och elever*. Kunskapsöversikt. Rapport 2011:15. Stockholm: Arbetsmiljöverket.
- Guttormsson, U. (2023). *Självrapporterade alkoholvanor i Sverige 2004–2022*. Rapport 222. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN).

- Haner, M. och Lee, H. (2017). Placing School Victimization in a Global Context. *Victims & Offenders*. 12(6): 845–867.
- von Hofer, H. (2006). Ökat våld och/eller vidgade definitioner? *Nordisk Tidskrift för Kriminallvidenskab*, nummer 93, s. 193–208.
- Jennings, W. G., Piquero, A. R. och Reingle, J. M. (2012). On the overlap between victimization and offending: A review of the literature. *Aggression and Violent Behavior*, 17(1), 16–26.
- Johansson Worobiec, M. (2021). Back to School: An Analysis of Repeat School Victimization in Malmö. *Nordic Journal of Criminology*. DOI: 10.1080/2578983X.2021.1994733.
- Kivivouri, J. (2014). Understanding Trends in Personal Violence: Does Cultural Sensitivity Matter? September 2014. *Crime and Justice* 43(1):289-340. DOI:10.1086/677664.
- Knight, R., Göransson, S. och Sverke, M. (2011). Psykologiska perspektiv på hot och våld i skolan – ur ett jämställdhetsperspektiv. Kunskapsöversikt. Rapport 2011:9. Stockholm: Arbetsmiljöverket.
- Korkmaz, S., Överlien, C. och Lagerlöf, H. (2020). Youth intimate partner violence: prevalence, characteristics, associated factors and arenas of violence. *Nordic Social Work Research*. 12(4): 536–551.
- Lai, T. och Kao, G. (2018). Hit, robbed, and put down (but not bullied): Underreporting of bullying by minority and male students. *Journal of youth and adolescence*, 47, s. 619–635.
- Levin, J. och Madfis, E. (2009). Mass murder at school and cumulative strain: A sequential model. *American Behavioral Scientist*. Nr. 52(9), s.1227–1245.
- Lindgren, S.-Å. och Theodelius, C. (2017) School Shootings in Seven Countries: Testing and Developing the Theory of Five Necessary Conditions. I: Andersson, B., Petersson, F. och Skårner, A. (red.) *Den motspänstiga akademikern. Festskrift till Ingrid Sahlin*, s. 351–381. Malmö: Égalité.
- Lindström, P. (1997). Patterns of School Crime. A Replication and Empirical Extension. *British Journal of Criminology*. 37(1), s. 121–130.
- Longobardi, C. m.fl. (2019). Prevalence of Student Violence Against Teachers: A Meta-Analysis. *Psychology of Violence*. 9(6), s. 596–610.
- Lunneblad, J. och Johansson, T. (2021). Violence and gender thresholds: A study of the gender coding of violent behaviour in schools. *Gender and Education*, 33(1), s. 1–16.

Läraryförbundet (2021a). *När tryggheten brister – En rapport om lärares utsatthet för hot och våld inom grundskolans årskurs 7–9, gymnasieskolan och vuxenutbildningen*. Stockholm: Läraryförbundet.

Läraryförbundet (2021b). *Håll käften kärring. En rapport om lärares utsatthet för hot och våld i fritidshem, förskoleklass och grundskolan årskurs 1–6*. Stockholm: Läraryförbundet.

Läraryförbundet (2022a). *Hot och våld mot lärare*. Promemoria om lärares utsatthet för våld eller hot om våld i skolväsendet. Stockholm: Läraryförbundet.

Läraryförbundet (2022b). *Undersökning om skolattacker*. Läraryförbundet/Kantar Sifo. <https://mb.cision.com/Main/775/3623147/1621104.pdf>

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB (2018). *Vägledning – samverkan vid pågående dödligt våld i publik miljö*. Publikationsnummer: MSB1199. Karlstad: MSB.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB (2023). *Våldshandlingar med stora konsekvenser i skolan. En vägledning för skolledning, skolpersonal och säkerhetsansvariga*. Publikationsnummer: MSB2188. Karlstad: MSB.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, MUCF (2019). *Olika verkligheter. Unga hbtq-personer om sina levnadsvillkor*. Växjö: MUCF.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, MUCF (2022). *"Jag är inte ensam, det finns andra som jag." Unga hbtqi-personers levnadsvillkor*. Växjö: MUCF.

Newman m.fl. (2004) *Rampage: The Social Roots of School Shootings*. New York: Basic Books.

Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling, OECD (2023). "School life and support from home as covered in PISA 2022", i *PISA 2022 Results (Volume II): Learning During – and From – Disruption*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/6c749f9f-en>.

Pauwels, L. J. R. och Svensson, R. (2011). Exploring the relationship between offending and victimization: What is the role of risky lifestyles and low self-control? A test in two urban samples. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 17(3), 163–177.

Rose M. och Morrison J. (2023). An exploratory analysis of leakage warning behavior in lone-actor terrorists. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*. Nr. 15(2), s. 179–214.

Sandahl, J. (2021a). Hope, trust and segregation in schools: An analysis of contextual effects on violent and general offending. *The British Journal of Criminology*. 61: 1261–1281.

Sandahl, J. (2021b). *Juvenile Crime in Context. The significance of school affiliation*. Kriminologiska institutionens avhandlingsserie nr 45. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet. Stockholm: Universitetservice US-AB.

Silva J. R. (2020). A Comparative Analysis of Foiled and Completed Mass Shootings. *American Journal of Criminal Justice*. Vol 46, s. 187–208.

Skolinspektionen (2020). *Tio år av elevers röster – Skolenkäten 2010–2020*. Dnr: 2020:4055. Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2022). *Skolors arbete med att hantera pandemins konsekvenser. En uppföljning av 25 grund- och gymnasieskolors arbete med att kompensera för konsekvenser av covid-19-pandemin*. Diarienummer 2022: 8233.

Skolverket (2014). *Väpnat våld i skolan – hur skolor kan agera om det händer*. Stödmaterial. Stockholm: Fritzes.

Skolverket (2019). *Attityder till skolan 2018*. Rapport 479. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2022). *Pedagogisk personal i skola och vuxenutbildning. Läsåret 2021/22*. Beskrivande statistik. Dnr: 2022:276. Stockholm: Skolverket.

Socialstyrelsen (2022). *Anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa 2021. Uppföljning och analys av utvecklingen*. Stockholm: Socialstyrelsen.

SOU 2022:70. *En uppväxt fri från våld. En nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn*. Volym 1 och 2. Betänkande av Utredningen En uppväxt fri från våld. Stockholm: Elanders.

SOU 2023:28. *Samhället mot skolattacker*. Delbetänkande av Skolsäkerhetsutredningen. Stockholm: Elanders.

SOU 2024:1. *Ett starkare skydd för offentliganställda mot våld, hot och trakasserier*. Betänkande av Utredningen om åtgärder för att minska offentliganställdas utsatthet. Stockholm: Elanders.

SOU 2024:17. *Skolor mot brott*. Delbetänkande av skolsäkerhetsutredningen. Stockholm: Elanders.

Statistiska Centralbyrån, SCB (2018). *Hot, våld och oro 1980–2018*. Hämtad den 16 februari 2024.

https://www.scb.se/contentassets/14f8221b75044059a52f293df0bd1f6f/le01012016i17_sm_lebr1802.pdf.

Statistiska centralbyrån, SCB (2020). *Rikstäckande områdesindelning för statistisk uppföljning av socioekonomisk segregation – Slutrapportering av uppdrag till Statistiska centralbyrån att ta fram en rikstäckande områdesindelning för statistisk uppföljning av socioekonomisk segregation*. A2018/0048. Örebro: SCB.

Statistiska Centralbyrån, SCB (2022). *Fjärr- och distansundervisning i grund- och gymnasieskolan under coronapandemin*. Örebro: SCB.

Statistiska Centralbyrån, SCB (2024). Statistikuttag från arbetsmiljöundersökningen. Hämtat den 16 februari 2024.
https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_AM_AM0501_A_M0501A/ArbmiljoYrk3/table/tableViewLayout1/

Stiftelsen Allmänna Barnhuset (2023). Nya medel för forskning om våld mot barn med intellektuell funktionsnedsättning. Publicerad den 5 september 2023.
<https://allmannabarnhuset.se/nyheter/nya-medel-for-forskning-om-vald-mot-barn-med-intellektuell-funktionsnedsattning/>

Stockholms stad (2022). Undersökning om ungdomars levnadsvanor – Stockholmsenkäten. <https://start.stockholm/om-stockholms-stad/utredningar-statistik-och-fakta/undersokningar/rapport-om-ungdomars-levnadsvanor/>.

Svensson, R. och Oberwittler, D. (2021). Changing routine activities and the decline of youth crime: A repeated cross-sectional analysis of self-reported delinquency in Sweden, 1999–2017. I: *Criminology*. Vol. 59(2), s. 351–386.

Sveriges Lärare (2024). *Med orimliga förutsättningar. En beskrivning av arbetsmiljön i skolan och förskolan*. SVLU012 2024–03. Fackförbundet Sveriges lärare.

Thodelius, C. och Sandén, H.-O. (2019). Lethal school violence in Scandinavia: Development of an incident typology and suggestions for prevention. *Journal of Risk Research*. 22(6), s. 692–700.

Thornberg, R., Bjereld, Y. och Sjögren, B. (2022). *Skapa trygghet för lärande. Om skolans arbete mot mobbning, trakasserier och kränkande behandling*. Solna: Skolverket.

Turanovic, J. J. och Siennick, S. E. (2022). *The Causes and Consequences of School Violence: A Review*. National Institute of Justice.

Vainik, A.-L. (2016a). "Mobbning, kränkning, eller brott? Konstruktioner och hantering av barns oönskade handlingar i den svenska grundskolan". *Retfærd*, volym 39(1), s. 110.

Vainik, A.-L. (2016b). "Fostran till rättskänsla?" *Socialvetenskaplig tidskrift*, 23 (2), s. 151–171.

Vainik, A.-L. (2017). *Polisanmälningar i grundskolan*. Avhandling nr 280/2017. Institutionen för socialt arbete Växjö: Linnaeus University Press.

Vainik, A.-L. och Kassman, A. (2018). Police-reported school violence among children below the age of criminal responsibility in Sweden – signs of increased

sensitivity and segregation? *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*. 19(1): 61–77.

Welsh, W. N. och Harding, C. (2015). "School effects on delinquency and school-based prevention". I: Krohn, M.D. och Lane, J. (red.), *The Handbook of Juvenile Delinquency and Juvenile Justice*. Kapitel 13, s. 181–198.

WHO (2019). *School-based violence prevention. A practical handbook*. World Health Organization. <https://www.who.int/publications/i/item/school-based-violence-prevention-a-practical-handbook>.

Widom, C. S. (1989a). Child abuse, neglect, and adult behavior: Research design and findings on criminality, violence, and child abuse. *American Journal of Orthopsychiatry*, 59, 355–367.

Widom, C. S. (1989b). The cycle of violence. *Science*, 244, 160–166.

Widom, C. S. och Maxfield, M. G. (2001). *An update on the cycle of violence*. Washington, DC: National Institute of Justice.

Wikman, S., Estrada, F. och Nilsson, A. (2010). *Våld i arbetslivet – en kriminologisk kunskapsöversikt*. Stockholm: Arbetsmiljöverket.

Wilson, S. J. och Lipsey, M. W. (2007). "School-based interventions for aggressive and disruptive behavior: Update of a meta-analysis". *American journal of preventive medicine*, 33(2), s. 130–143.

Åklagarmyndigheten (2019). *Brott mot barn – Åklagarens barnhandbok*. Åklagarmyndigheten: Utvecklingscentrum Göteborg.

Bilageförteckning

Bilaga 1	Metod och material.....	87
Bilaga 2	Enkätformulär	94
Bilaga 3	Tabellunderlag, polisanmälningarna	100
Bilaga 4	Figur- och tabellunderlag, Skolundersökningen om brott..	104
Bilaga 5	Tabellunderlag, rektorsenkäten.....	109

Bilaga 1 Metod och material

Polisanmälningar med tillhörande förundersökningsmaterial

Detaljer kring urval utifrån tid för brottet och definition av skolmiljö

För att identifiera relevanta polisanmälningar om grovt skolvåld har en avgränsning gjorts till polisanmälningar om grov misshandel och dödligt våld som skett på tider som faller inom skolans ordinarie arbetstid. Anmälningar om brott som skett på tider som inte faller inom skolans ordinarie arbetstider har exkluderats – det vill säga kl. 17:01–07:59, lördagar och söndagar liksom brott som skett under sommarlov (22 juni–7 augusti) och jullov (24 december–6 januari). Uppgifter om tidpunkt för sommarlov och jullov har hämtats från Skolportalen. Ingen rensning gjordes för sportlov och dylikt eftersom dessa lov infaller vid olika tidpunkter i olika delar av landet. Anmälningar från de aktuella dagarna vars brottstidpunkter är satta till 00:00, vilket sker när ingen tidpunkt anges i anmälan, är inkluderade.

Till skolmiljö räknas händelser i skolbyggnaden och på skolgården, liksom händelser som skett när skolan varit på annan plats, såsom exempelvis en simhall. Händelser som påbörjats på dessa platser har också inkluderats, även om merparten av händelsen har skett utanför skolan, exempelvis i ett skogsparti intill skolan. Händelser som hänt på väg till eller från skolan har inte inkluderats, om de inte sker i direkt närhet till skolan, exempelvis precis utanför skolbyggnaden när skolan precis har slutat.

Tabell 1.1. Förteckning över inkluderade brottkoder. Observera att vissa inte längre är i bruk, men var det under de tidigare åren som ingår i urvalet.

Grov misshandel	Dödligt våld
0375–0378, 0385, 0387, 9333–9348, 9353–9356, 3959–9360, 9363–9364, 9367–9368, 9371–9372, 9375–9376, 9379–9380, 9383–93884, 9387–9388.	0303–0304, 0307–0308, 0310–0313, 0325–0330, 0335–0337, 9389–9399.

Tabell 1.2. Översikt över antalet ärenden i olika steg av urvalsprocessen.

	Grov misshandel Totalt (samt inom parentes åren 2010, 2014, 2018, 2022)	Dödligt våld Totalt åren 2010–2022
Antal anmälningar rensat för ej skoltid respektive för sommar- och jullov	2 889 (712, 713, 854, 901)	3 629

	Grov misshandel Totalt (samt inom parentes åren 2010, 2014, 2018, 2022)	Dödligt våld Totalt åren 2010–2022
Kvarstående anmälningar efter läsning av fritexter och där förundersökningarna begärts in från polismyndigheten	340 (87, 55, 84, 114)	111
Slutligt antal polisanmälda händelser som ingår i analyserna, efter bedömning om händelsen avser grovt våld.	200	83 (varav 7 fullbordade brott, 33 försöksbrott 43 förberedelsebrott)

Skolundersökningen om brott

SUB har genomförts regelbundet sedan 1995, och under den studerade tidsperioden (2010–2022) har fem undersökningar genomförts (se Brå 2013, 2016, 2018, 2020, 2022a). Urvalet görs i två steg, på skolnivå och på klassnivå, och i den senast genomförda undersökningen medverkade 295 skolor (därmed var svarsfrekvensen på skolnivå 74 procent) och enkäten besvarades av 5050 elever (vilket motsvarar en svarsfrekvens på 81 procent på elevnivå). Båda svarsfrekvenserna var något lägre än i undersökningen dessförinnan (Brå 2009).

Inför datainsamlingen 2015 gjordes en omfattande metodförändring som har försvårat jämförbarheten mellan perioderna innan och efter förändringen. I SUB-rapporten från 2019 framgår dock att jämförbarheten över tid bedöms vara god för ett flertal variabler, varav misshandel utgör en (Brå 2020).

Rektorsenkäten

Tabell 1.3. Antalet skolor i urvalet av samtliga skolor och fördelningen mellan olika strata.

	Fristående skolor storstad/stad	Fristående skolor landsbygd	Kommunala skolor storstad/stad	Kommunala skolor landsbygd	Total
Låg och mellanstadium	100 (av totalt 167)	100 (av totalt 120)	100 (av totalt 1 211)	100 (av totalt 1 456)	400 (av totalt 2 954)
Högstadium	94 (av totalt 94)	30 (av totalt 30)	100 (av totalt 239)	100 (av totalt 286)	324 (av totalt 649)
Skolor med årskurser 1–9	100 (av totalt 261)	81 (av totalt 81)	100 (av totalt 325)	100 (av totalt 161)	381 (av totalt 828)
Gymnasium	100 (av totalt 381)	81 (av totalt 81)	100 (av totalt 218)	100 (av totalt 227)	381 (av totalt 907)
Totalt	394 (av totalt 903)	292 (av totalt 312)	400 (av totalt 1 993)	400 (av totalt 2 130)	1486 (av totalt 5 338)

Tabell 1.4. Redovisning av svarsfrekvensen för varje stratum, antal och andelar.

	Fristående skolor storstad/stad	Fristående skolor landsbygd	Kommunala skolor storstad/stad	Kommunala skolor landsbygd	Total
Låg och mellanstadium	14 av 100 (14 %)	13 av 100 (13 %)	18 av 100 (18 %)	13 av 100 (13 %)	58 av 400 (15 %)
Högstadium	25 av 94 (27 %)	5 av 30 (17 %)	32 av 100 (32 %)	23 av 100 (23 %)	85 av 324 (26 %)
Skolor med årskurser 1–9	27 av 100 (27 %)	13 av 81 (16 %)	26 av 100 (26 %)	25 av 100 (25 %)	91 av 381 (24 %)
Gymnasium	18 av 100 (18 %)	22 av 81 (27 %)	34 av 100 (34 %)	27 av 100 (27 %)	101 av 381 (27 %)
Totalt	84 av 394 (21 %)	53 av 292 (18 %)	110 av 400 (28 %)	88 av 400 (22 %)	335 av 1 486 (23 %)

Analyser utifrån segregationsmått

Adresserna för brottsplatsen i polisutredningarna samt besöksadresserna för de skolor vars rektorer besvarat Brås enkät har använts för att koda de socioekonomiska förutsättningarna i skolornas närområden. Indelningen ligger till grund för vissa analyser i rapporten, och har gjorts genom att koppla socioekonomiskt index som Delegationen mot segregation (Delmos) och Statistiska centralbyrån (SCB) tagit fram (SCB 2020) utifrån vilket regionalt statistikområde (RegSO) som respektive skola ligger i.

Indexet bygger på tre indikatorer: (1) andelen personer med låg ekonomisk standard, (2) andelen personer med förgymnasial utbildning och (3) andelen personer som har haft ekonomiskt bistånd i minst 10 månader eller har varit arbetslösa längre än 6 månader. Utifrån dessa indikatorer delas samtliga områden in i 5 områdestyper, där områdestyp 1 utgör områden med stora socioekonomiska utmaningar och områdestyp 5 utgör områden med mycket goda socioekonomiska förutsättningar. Områdestyp 1 och områdestyp 2 går in under samlingsbegreppet områden med socioekonomiska utmaningar.

Eftersom ett område kan byta områdestyp från ett år till ett annat har målsättningen varit att i så stor utsträckning som möjligt använda uppgifter från det år brottet anmäldes (och begicks), det vill säga något av åren 2010–2022, samt från 2023 när enkäten ifylldes. Uppgifter om socioekonomiskt index för respektive RegSO finns dock endast tillgängliga för åren 2011 till 2021. I de fall det inte funnits en tillgänglig siffra för det aktuella året har värdet för det närmaste tillgängliga året valts. Det innebär att värdet från socioekonomiskt index 2021 har använts för de skolor som svarat på rektorsenkäten, medan socioekonomiskt index för 2011 har använts för de skolor där det skedde ett polisanmält våldsbrott 2010. Eftersom områdenas socioekonomiska status är relativt trögföränderliga bedöms resultaten ändå spegla den aktuella socioekonomiska nivån i området

relativt väl (för att läsa mer om hur stora andelar av alla områden som ändras över tid se till exempel Delmos 2021).

Pandemins effekter på undersökningsresultaten

Under Covid-19-pandemin var Sveriges grundskolor, förskolor och fritids huvudsakligen öppna under hela 2020 medan gymnasieskolor rekommenderades att bedriva undervisningen på distans. Samtliga skolformer har dock påverkats av pandemin genom exempelvis ökad frånvaro bland såväl elever som lärare samt begränsat umgänge mellan kompisar (Folkhälsomyndigheten 2021). I Skolinspektionens rapport om skolors arbete med att hantera pandemins konsekvenser (Skolinspektionen 2022) nämns att flera av skolorna som följdes upp hade ett växelvis upplägg när det gäller undervisningen (exempelvis att elever i respektive årskurs var på plats i skolan en till två veckor och sedan hade undervisning på distans i en till två veckor). I flera av grundskolorna prioriterades närundervisningen för årskurs 9. Sådana upplägg påverkar naturligtvis det sociala umgänget mellan elever, med mindre friktionsytor till följd, och i teorin kan det ha lett till minskningar i antalet våldsincidenter mellan elever i skolan. En ökad distansundervisning har troligen också bidragit till att Socialstyrelsen fått färre orosanmälningar från gymnasie- och högstadieskolor (Socialstyrelsen 2022).

När det gäller pandemins effekter på resultaten i Skolundersökningen om brott konstateras dock i en analys att pandemin troligen inte påverkat resultaten i den undersökning som genomfördes 2021–2022 i någon större utsträckning (Brå 2024). Bedömningen baseras på att längden på distansundervisningen bland högstadieelever i genomsnitt endast var 3 veckor under vårterminen 2021 (SCB 2022).

Pandemins påverkan på antalet anmälda brott har Brå publicerat ett flertal analyser om (Brå 2021d, 2021e). Dessa ger sammantaget svagt stöd för att pandemin skulle ha påverkat antalet anmälda misshandelsbrott i skolan. För brott mellan bekanta, som troligen är den typ av misshandel som är mest aktuell, skedde ökningsfall om enstaka procentenheter, men dessa har visat sig bero på fler fall av misshandel mot kvinnor samt förbättrad användning av brottskoderna hos polisen (Brå 2021e, 2021d).

I en rapport från Friends (2020) påtalas en ökad utsatthet för kränkningar på nätet och en ökad risk för mobbning av rasistisk karaktär där särskilt barn med asiatiskt utseende drabbats i samband med pandemin. Enligt Skolinspektionen har det

sociala klimatet upplevts som sämre i vissa klasser efter pandemin, och det uppges finnas en ökad psykisk ohälsa bland elever och den ohälsan är mer utbredd bland flickor än bland pojkar (Skolinspektionen 2022, Stockholmsenkäten 2022).

Jämförbarhet med rapporten från 2009

Så som nämnts i rapportens inledningskapitel utgör föreliggande rapport en uppföljning på Brås rapport om grövre våld i skolan som publicerades 2009. För att på ett övergripande plan kunna jämföra resultaten i den här rapporten med den tidigare rapporten är underlaget i stor utsträckning likt det som användes i Brå 2009.

Uppdraget som föregick Brås förra studie var dock mer omfattande än uppdraget som den här rapporten bygger på. I det förra uppdraget ingick även att kartlägga hur skolorna arbetar för att motverka förekomsten av grova våldsbrott i skolan, att redogöra för internationella erfarenheter av och redovisa goda exempel på brottsförebyggande arbete riktat mot grova våldsbrott i skolmiljö, men även att inhämta elevers synpunkter. Dessa delar omfattas inte av den här rapporten, utan vad som kan jämföras är enstaka uppgifter om omfattningen och karaktären på grovt skolvåld utifrån de tre materialen som använts i båda studierna: polisanmälningar, Skolundersökningen om brott och rektorsenkäten.

Jämförbarhet av polisärenden

I både Brå-rapporten från 2009 och den här rapporten studeras polisanmälningar om grov misshandel mot personer 7 år och äldre. I den förra rapporten ingick också misshandel av normalgraden, vilket inte är fallet i den här rapporten. För att fånga upp det grövsta våldet i skolan studerades i 2009 års rapport också domar om grövre våldsbrott som begåtts av 15–17 åringar. Det var ett redan insamlat datamaterial som återanvändes. Eftersom ett sådant arbete resursmässigt inte kunde göras inom ramen för den här rapporten valde Brå i stället att, förutom att studera polisanmälningar om grov misshandel, även studera anmälningar om dödligt våld inklusive försök, för att på så sätt studera det allra grövsta våldet i skolan.

I den undersökning som redovisas i den här rapporten har Brå valt att använda sökordet *skol** för att även inkludera anmälningar med ord såsom skolgård eller skolkorridor, jämfört med förra undersökningen, där olika kombinationer av ordet *skola** användes. I den förra rapporten drar Brå slutsatsen att urvalsförfarandet

troligen medfört ett bortfall som gör att materialet inte ger en rättvis bild av frekvensen av det anmälda skolvåldet, men att underlaget kan antas ge en rättvisande bild av det grova skolvåldets karaktär. Syftet med de justeringar som gjorts inför den här rapporten var att kunna ge en bättre beskrivning av omfattningen av antalet anmälningar över tid.

I den här undersökningen görs beskrivningarna av det polisanmälda skolvåldet utifrån hela förundersökningarna och inte endast utifrån fritexterna i anmälan. Det har gjorts för att minska bortfallet för enskilda variabler, och för att kunna ge en bättre kvalitativ beskrivning av det polisanmälda våldets karaktär.

Kodschemat som använts i genomgången av polisärenden i den här rapporten följer det kodschema som användes i arbetet med den förra Brå-rapporten. Ett större fokus har dock riktats på kön och genus i föreliggande rapport än i Brå (2009), och flera aspekter kopplade till kön och genus har kodats och analyserats.

Jämförbarhet med Skolundersökningen om brott

På samma sätt som i den här rapporten utgjorde Skolundersökningen om brott en del av underlaget till den tidigare Brå-rapporten (2009). I den tidigare rapporten redovisades resultat från SUB för åren 1995–2005. Skolundersökningen om brott har också använts för att upprepa den tidigare rapportens analyser om kopplingen mellan utsatthet för våld i skolan och utsatthet för mobbning respektive den upplevda skolsituationen.

I Brå (2009) inkluderas även resultat från Nationella trygghetsundersökningen (NTU). På grund av metodförändringar har jämförbarheten över tid försämrats och antalet observationer för vissa år blivit för få för att redovisas. Underlag från NTU ingår därför inte i den här studien.

Jämförbarhet av rektorsenkäten

En enkät till rektorer skickades också ut i den studie som låg till grund för Brå (2009). Samma frågor har ställts i den studie som presenteras i den här rapporten, med samma svarsalternativ. Dessutom har nya frågor om kön och genus ställts.

Brå (2009) använde ett urval av 300 rektorer (150 högstadierektorer, 150 gymnasierektorer), och svarsfrekvensen var 63 procent. Urvalet utökades inför den här rapporten för att inkludera ett större antal skolor, eftersom det var rimligt att anta att svarsfrekvensen skulle bli lägre i dag. En förändring jämfört med den

tidigare enkätstudien är att även rektorer i låg- och mellanstadieskolor har inkluderats i underlaget till den här rapporten.

Bilaga 2 Enkätformulär

Inledningsvis vill vi ställa några frågor om dig och din bakgrund inom skolan.

1. Är du man eller kvinna

- Man Kvinna

2. Hur gammal är du?

- Under 30 år 30 – 39 år 40 – 49 år 50 – 59 år 60 år eller äldre

3. Hur länge har du arbetat inom skolan?

- 0 – 10 år 11 – 20 år 21 – 30 år 31 år eller mer

4. Hur länge har du arbetat på din nuvarande skola?

- 0 – 2 år 3 – 5 år 6 – 10 år 11 – 15 år 16 år eller mer

5. Hur länge har du arbetat som rektor?

- 0 – 5 år 6 – 10 år 11 – 16 år 16 år eller mer

6. Om du ser till situationen på din skola, vad upplever du själv som de främsta hindren för att uppnå en trygg och lärande skolmiljö?

(Sätt kryss för de FYRA alternativ som du ser som de främsta hindren)

- Bristande lärarkompetens och obehöriga lärare
- Omsättning i personal – t.ex. på grund av sjukfrånvaro, byte av jobb m.m.
- För få vuxna på skolan på grund av otillräckliga resurser
- Mobbning och kränkningar (inkl. sexuella) mellan elever
- Bristande resurser för elevhälsans personal
- Låg studiemotivation bland elever
- Skillnader i kunskapsnivå mellan olika elever i samma klass
- Stökiga lektioner, hög ljudvolym och andra typer av ordningsproblem
- Slagsmål och andra typer av fysiskt våld under skoltid
- Elevers bristande respekt för lärare/annan personal
- Bristande samarbete med sociala myndigheter/polisen
- För stora klasser och elevgrupper
- Skolk och ogiltig frånvaro
- Svårigheter med att få föräldrar engagerade i skolans verksamhet
- Skadegörelse av skolans egendom, t.ex. lokaler och material
- Om annat, ange

7. Enligt din uppfattning, hur vanligt är det att ELEVER på din skola blir utsatta för följande former av kränkningar och våld under skoltid?

Förolämpningar och verbala kränkningar

- Sker åtminstone en gång i veckan
 Sker åtminstone en gång i månaden

- Sker åtminstone en gång per termin
- Sker mer sällan/Har aldrig hänt
- Vet inte

Allvarliga hot om våld

- Sker åtminstone en gång i veckan
- Sker åtminstone en gång i månaden
- Sker åtminstone en gång per termin
- Sker mer sällan/Har aldrig hänt
- Vet inte

Slag, sparkar eller annan form av fysiskt våld utan fysiska skador på den utsatta eleven

- Sker åtminstone en gång i veckan
- Sker åtminstone en gång i månaden
- Sker åtminstone en gång per termin
- Sker mer sällan/Har aldrig hänt
- Vet inte

Våld med lindriga fysiska skador på den utsatta, dvs. att eleven inte har behövt uppsöka någon form av läkarvård

- Sker åtminstone en gång i veckan
- Sker åtminstone en gång i månaden
- Sker åtminstone en gång per termin
- Sker mer sällan/Har aldrig hänt
- Vet inte

Våld med grövre fysiska skador på den utsatta, dvs. att eleven har behövt uppsöka någon form av läkarvård

- Sker åtminstone en gång i veckan
- Sker åtminstone en gång i månaden
- Sker åtminstone en gång per termin
- Sker mer sällan/Har aldrig hänt
- Vet inte

Våld där någon form av tillhygge eller vapen används

- Sker åtminstone en gång i veckan
- Sker åtminstone en gång i månaden
- Sker åtminstone en gång per termin
- Sker mer sällan/Har aldrig hänt
- Vet inte

8. Har minst någon ELEV sjukanmält sig eller inte kommit till skolan på grund av en hot/våldshändelse som skett på din skola under det senaste läsåret?

- Nej
- Ja, en kortare tid (1-7 dagar)
- Ja, en längre tid (längre än en vecka)
- Vet inte

9. Hur ofta förekommer det att en elev påträffas med vapen eller tillhygge på skolan?

- Sker åtminstone en gång i veckan
- Sker åtminstone en gång i månaden
- Sker åtminstone en gång per termin
- Sker mer sällan/Har aldrig hänt
- Vet inte

10. Enligt din uppfattning, hur vanligt är det att LÄRARE OCH ANNAN PERSONAL på din skola blir utsatta för följande former av kränkningar och våld under skoltid?

Förolämpningar och verbala kränkningar

- Sker åtminstone en gång i veckan
- Sker åtminstone en gång i månaden
- Sker åtminstone en gång per termin
- Sker mer sällan/Har aldrig hänt
- Vet inte

Allvarliga hot om våld

- Sker åtminstone en gång i veckan
- Sker åtminstone en gång i månaden
- Sker åtminstone en gång per termin
- Sker mer sällan/Har aldrig hänt
- Vet inte

Slag, sparkar eller annan form av fysiskt våld utan fysiska skador på den utsatta

- Sker åtminstone en gång i veckan
- Sker åtminstone en gång i månaden
- Sker åtminstone en gång per termin
- Sker mer sällan/Har aldrig hänt
- Vet inte

Våld med lindriga fysiska skador på den utsatta, dvs. att läraren/skolpersonalen inte har behövt uppsöka någon form av läkarvård

- Sker åtminstone en gång i veckan
- Sker åtminstone en gång i månaden
- Sker åtminstone en gång per termin
- Sker mer sällan/Har aldrig hänt
- Vet inte

Våld med grövre fysiska skador på den utsatta, dvs. att läraren/skolpersonalen har behövt uppsöka någon form av läkarvård

- Sker åtminstone en gång i veckan
- Sker åtminstone en gång i månaden
- Sker åtminstone en gång per termin
- Sker mer sällan/Har aldrig hänt
- Vet inte

Våld där någon form av tillhygge eller vapen används

- Sker åtminstone en gång i veckan

- Sker åtminstone en gång i månaden
- Sker åtminstone en gång per termin
- Sker mer sällan/Har aldrig hänt
- Vet inte

11. Har minst någon LÄRARE eller ANNAN SKOLPERSONAL blivit sjukskriven på grund av en våldshändelse som skett på din skola under det senaste läsåret?

- Nej
- Ja, en kortare tid (1-7 dagar)
- Ja, en längre tid (längre än en vecka)
- Vet inte

12. Uppfattar du att det finns lärare eller annan personal på din skola som överväger att byta eller sluta sitt arbete på grund av förekomsten av våld och hot om våld på skolan?

- Ja
- Nej
- Vet inte

Den allvarligaste våldshändelsen på skolan under det senaste läsåret

Följande frågor rör den händelse som du uppfattar som den grävsta våldshändelsen (i termer av fysiska skador på den/de utsatta) på din skola under det senaste läsåret. Vi vill att du besvarar frågan oavsett om denna "grävsta" händelsen var mycket grov eller inte alls särskilt grov och oavsett vilka personer (t.ex. elever, skolpersonal och/eller utomstående) som var inblandade i händelsen.

13. Ledde denna händelse till några fysiska skador hos den/de utsatta? (Om flera skadades vid tillfället men olika allvarligt, utgå från den/de som fick de allvarligaste skadorna)

- Ja, den/de utsatta behövde akut läkarvård och/eller tandvård
- Ja, den/de utsatta behövde uppsöka läkarvård och/eller tandvård men inte akut
- Ja, den/de utsatta behövde uppsöka skolsköterska
- Ja, den/de utsatta fick lindrigare skador men behövde inte läkarvård
- Nej, den/de utsatta fick inga skador
- Nej, vi har inte haft någon fysisk våldshändelse på skolan överhuvudtaget under läsåret
- Vet inte

14. Vem/vilka var det som utsattes för händelsen? (flera alternativ får fyllas i)

- Du själv eller annan person i skolläningen
- Elev/er
- Lärare eller annan pedagogisk personal
- Övrig skolpersonal, exempelvis skolsköterska, bibliotekarie, vaktmästare, matbetspingspersonal
- Vet inte
- Annan person, ange vem

15. De/n utsattas kön (båda alternativen kan fyllas i)

- Flicka/Kvinna
- Pojke/Man
- Vet inte

16. De/n utsattas ålder

- 7-9 år
- 10-12 år
- 13-15 år
- 16 år eller äldre
- Vet inte

17. Vem/vilka var det som var "förövare"? (flera alternativ får fyllas i)

- Nuvarande elev på skolan
- Tidigare elev på skolan
- Nuvarande lärare eller annan skolpersonal
- Tidigare lärare eller annan skolpersonal
- Utomstående utan relation till skolan
- Vet inte
- Annan person, ange vem

18. "Förövarens"/"Förövarnas" kön (båda alternativen kan fyllas i)

- Flicka/Kvinna
- Pojke/Man
- Vet inte

19. Förövarens/Förövarnas ålder

- 7-9 år
- 10-12 år
- 13-15 år
- 16 år eller äldre
- Vet inte

20. Kontaktade ni med anledning av händelsen någon av följande?

Polis

- Ja Nej Vet inte

Socialtjänst

- Ja Nej Vet inte

Barn- och ungdomspsykiatri

- Ja Nej Vet inte

Arbetsmiljöverket

- Ja Nej Vet inte

Kommunen som skolan tillhör

- Ja Nej Vet inte

Skolverket

- Ja Nej Vet inte

Annan

- Ja Nej Vet inte

Om annan, ange vem/vilka.....

21. I vilken utsträckning känner du oro för att en grövre våldshändelse ska inträffa på din skola?

- Mycket orolig Ganska orolig
- Inte särskilt orolig Inte alls orolig

Slutligen vill vi ställa några öppna frågor till dig, dels om våldsproblematiken som genusfråga, dels om eventuellt förebyggande arbete i skolan.

22. Traditionellt har problem med våld bland barn och ungdomar både uppfattats och beskrivits som ett område som i första hand rör sig om pojkar snarare än flickor. Det gäller både de som begår våldshändelser och de som blir utsatta för våldet. Upplever du skillnader i flickors respektive pojkars delaktighet i och utsatthet för grövre våld i skolan, d.v.s. våld som lett till någon form av vård? Om ja, beskriv gärna skillnaderna.

23. Om du tänker på eventuella våldshändelser mot skolpersonal på din skola, ser du några skillnader mellan våldssituationer mot manlig resp. kvinnlig personal? Om ja, beskriv gärna skillnaderna.

24. Har din skola ordnat eller varit med på någon organiserad utbildning om grövre våldshändelser i skolan? Om ja, beskriv gärna utbildningen.

25. Nu har du besvarat alla frågor. Många gånger är det svårt att svara på färdiga frågor. Om du med egna ord vill beskriva eller kommentera något i enkäten gör det på raderna nedan. Det du skriver kommer då att beaktas av Brå tillsammans med dina övriga svar.

Bilaga 3 Tabellunderlag, polisanmälningarna

Tabell 3.1. Fördelning över vem som anmält händelser av grovt skolvåld till polisen. Andel i procent.

Anmälare	Totalt (n=240)	5–12 år (n=35)	13–15 år (n=91)	16–20 år (n=82)	21 år och äldre (n=15)
Offer	12 %	6 %	13 %	12 %	13 %
Skolpersonal	48 %	37 %	54 %	43 %	67 %
Anhöriga till offer eller gärningsperson	14 %	40 %	14 %	4 %	0 %
Socialtjänsten	0 %	3 %	0 %	0 %	0 %
Annan elev	3 %	0 %	1 %	7 %	0 %
Övrig	5 %	0 %	5 %	6 %	0 %
Framkommer inte	19 %	14 %	12 %	28 %	20 %

Tabell 3.2. Fördelning av kön och ålder på offer, vem offret är samt om offret har ett stödbehov enligt den information som framgår av polisutredningarna om grovt skolvåld. Andel i procent.

	Offret	Andel
Vem (n=235)	Nuvarande elev	91 %
	Elev från en annan skola	2 %
	Före detta elev	1 %
	Lärare	2 %
	Annan skolpersonal	3 %
	Övriga	1 %
Stödbehov (n=240)	Nej	92 %
	Ja	8 %

Tabell 3.3. Fördelning av kön och ålder på gärningspersonen, vem gärningspersonen är samt om gärningspersonen har ett stödbehov enligt den information som framgår av polisutredningarna om grovt skolvåld. Andel i procent.

	Gärningspersonen	Andel
Vem (n=225)	Nuvarande elev	80 %
	Elev från en annan skola	10 %
	Före detta elev	3 %
	Övriga	7 %
Stödbehov (n=240)	Nej	86 %
	Ja	14 %

Tabell 3.4. Förekomst av vapen eller tillhygge vid händelser av grovt skolvåld som anmälts till polisen, totalt samt uppdelat på gärningspersonens kön. Andel i procent.

Vapen användning	Total (n=240)	Pojke (n=223)	Flicka (n=15)
Vapen förekom inte	54 %	53 %	80 %
Vapen användes endast som hot eller skadade inte offret	5 %	5 %	0 %
Vapen användningen skadade offret lindrigt	30 %	30 %	20 %
Vapen användningen skadade offret allvarligt	12 %	13 %	0 %

Tabell 3.5. Typ av vapen eller tillhygge som använts vid händelser av grovt skolvåld som anmälts till polisen. Andel i procent.

Typ av vapen	Andel (n=237)	Pojke (n=222)	Flicka (n=15)
Vapen förekom inte	54 %	53 %	80 %
Kniv/stickvapen	28 %	28 %	20 %
Trubbigt tillhygge	7 %	8 %	0 %
Övrigt	11 %	11 %	0 %

Tabell 3.6. Plats för våldet vid händelser av grovt skolvåld som anmälts till polisen (n=238). Andel i procent.

Plats	Andel
Allmänt utrymme inomhus	40 %
Allmänt utrymme utomhus	33 %
Klassrum	8 %
Annan plats	16 %
Framkommer inte	3 %

Tabell 3.7. Förekomst av tidigare hot, våld och kränkningar vid händelser av grovt skolvåld som anmälts till polisen (n=240). Andel i procent.

Typ av förekomst	Andel
Nej/Framkommer inte	58 %
Ja, av gärningsperson mot offer	21 %
Ja, av offer mot gärningsperson	2 %
Ja, ömsesidigt	15 %
Ja, men oklart hur	5 %

Tabell 3.8. Fördelning av vapen användning och vapentyp totalt och uppdelat på gärningspersonens ålder. Händelser av grovt skolvåld som anmälts till polisen. Andel i procent.

	5–12 år	13–15 år	16–20 år	21 år och över	Totalt
Vapen användning	(n= 31)	(n=95)	(n=92)	(n=9)	(n=239)
Vapen förekom inte	52%	68 %	45 %	33 %	55 %
Vapen användes bara som hot	3 %	3 %	5 %	11 %	4 %
Vapen användning skadade offret lindrigt	32 %	20 %	36 %	33 %	29 %
Vapen användning skadade offret allvarligt	13 %	8 %	14 %	22 %	12 %
Totalt	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Vapentyp (i de fall vapen använts):	(n= 14)	(n=30)	(n=51)	(n=6)	(n=101)
Kniv/stickvapen	50 %	53 %	61 %	83 %	58 %
Hugg/slagvapen	21 %	17 %	18 %	17 %	18 %
Övrigt	29 %	30 %	22 %	0 %	24 %
Totalt	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Tabell 3.9. Fördelning av händelser av grovt skolvåld som anmälts till polisen utifrån offrets och gärningspersonens kön (n=237). Andel i procent.

	Gärningspersonen en pojke/man	Gärningspersonen en flicka/kvinna
Offret en pojke/man	86 %	1 %
Offret en flicka/kvinna	8 %	5 %

Tabell 3.10. Fördelning av händelser av grovt skolvåld som anmälts till polisen utifrån antal brottsoffer och antal gärningspersoner (n=237). Andel i procent.

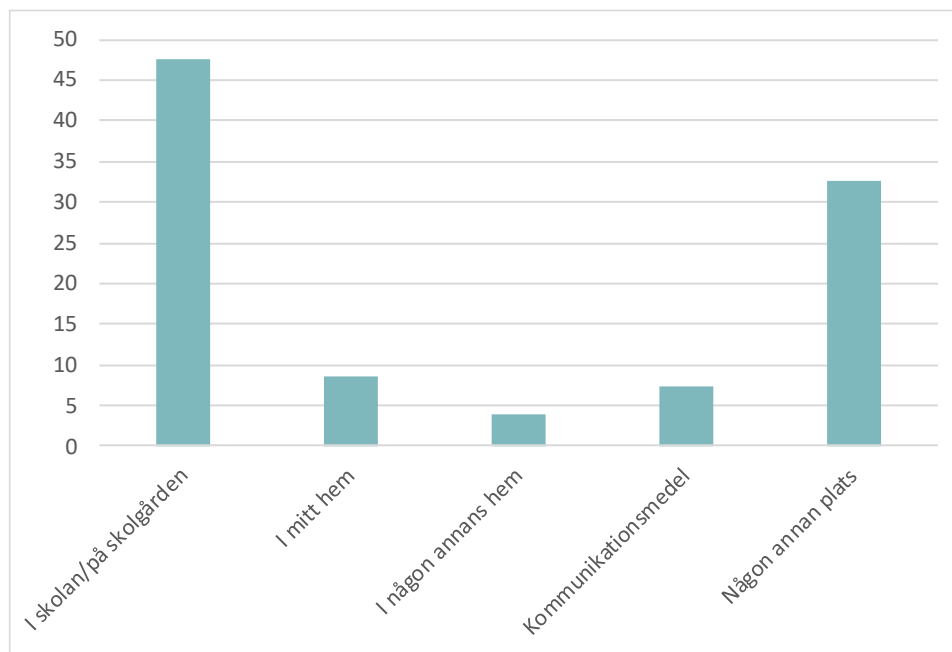
	Samtliga händelser		Gärningspersonen en pojke		Gärningspersonen en flicka		
	En	Flera	En	Flera	En	Flera	
Gärningspersoner:							
Antal offer:	Ett	46 %	33 %	47 %	32 %	33 %	53 %
	Flera	10 %	10 %	10 %	11 %	13 %	0 %

Tabell 3.11. Fördelning av vapentyp vid händelser av grovt skolvåld där det förekommit vapen, vid händelse som anmälts till polisen åren 2010, 2014, 2018 och 2022. Andel i procent.

	2010 (n=22)	2014 (n=24)	2018 (n=29)	2022 (n=26)	Totalt (n=121)
Kniv, stickvapen	41 %	54 %	52 %	62 %	59 %
Trubbiga vapen	23 %	13 %	17 %	12 %	15 %
Övrigt	36 %	33 %	31 %	27 %	26 %
Totalt	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Bilaga 4 Figur- och tabellunderlag, Skolundersökningen om brott

Figur 4.1. Plats för den senaste utsattheten för våld som lett till sjukvårdsbehov, åren 2015–2021. Andel händelser i procent.

Tabell 4.1. Andel elever som uppger att de sett mobbning på sin skola, uppdelat på om man varit utsatt för grovt skolvåld eller inte, åren 2015–2021.

	Samtliga utsatta	Utsatta pojkar	Utsatta flickor	Inte utsatta
Nej, aldrig	16 %	21 %	11 %	35 %
Ganska sällan	23 %	20 %	24 %	35 %
Ibland	30 %	31 %	32 %	25 %
Ofta	30 %	28 %	33 %	5 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %

Tabell 4.2. Upplevelse av skolsituationen beroende av om man utsatts för grovt skolvåld eller inte, totalt samt uppdelat på kön, åren 2015–2021.

	Samtliga utsatta	Utsatta pojkar	Utsatta flickor	Inte utsatta
Mycket dålig	13 %	12 %	13 %	1 %
Ganska dålig	8 %	6 %	12 %	3 %
Varken bra eller dålig	21 %	16 %	29 %	12 %
Ganska bra	35 %	39 %	32 %	41 %
Mycket bra	22 %	28 %	14 %	42 %

	Samtliga utsatta	Utsatta pojkar	Utsatta flickor	Inte utsatta
Total	100 %	100 %	100 %	100 %

Tabell 4.3. Andel elever med olika uppfattning om lärare beroende på om de utsatts för grovt skolvåld eller inte, totalt och uppdelat på kön, åren 2015–2021.

	Samtliga utsatta	Utsatta pojkar	Utsatta flickor	Inte utsatta
Alla är dåliga	8 %	8 %	6 %	2 %
De flesta är dåliga	20 %	20 %	17 %	9 %
Lika många bra som dåliga	21 %	19 %	26 %	19 %
De flesta är bra	42 %	44 %	44 %	59 %
Alla är bra	8 %	9 %	7 %	12 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %

Tabell 4.4. Andra typer av utsatthet bland dem som utsatts för grovt våld i skolan, totalt och uppdelat på kön, åren 2015–2021.

Utsatthet för	Totalt	Flickor	Pojkar
Mobbning	60 %	67 %	56 %
Lindrigare misshandel	59 %	59 %	59 %
Hot	38 %	45 %	33 %
Sexuellt ofredande	24 %	37 %	15 %
Sexuellt tvång	10 %	18 %	6 %
Kränkande skrivningar på internet	48 %	61 %	40 %
Bilder, film på internet	35 %	38 %	32 %
Hatbrott bakgrund	23 %	24 %	20 %
Hatbrott religion	15 %	20 %	9 %
Hatbrott sexuell läggning	7 %	3 %	5 %
Hatbrott könsidentitet	5 %	4 %	3 %

Tabell 4.5. Andra typer av utsatthet (exklusive utsatthet för grovt skolvåld) bland samtliga respondenter, totalt och uppdelat på kön, åren 2015–2021.

Utsatthet för	Totalt	Flickor	Pojkar
Mobbning	35 %	39 %	31 %
Lindrigare misshandel	18 %	15 %	21 %
Hot	12 %	14 %	10 %
Sexuellt ofredande	14 %	23 %	6 %
Sexuellt tvång	5 %	7 %	2 %
Kränkande skrivningar på internet	25 %	30 %	20 %
Bilder, film på internet	19 %	22 %	16 %
Hatbrott bakgrund	7 %	6 %	7 %
Hatbrott religion	4 %	4 %	3 %

Utsatthet för	Totalt	Flickor	Pojkar
Hatbrott sexuell läggning	2 %	2 %	1 %
Hatbrott könsidentitet	2 %	2 %	1 %

Tabell 4.6. Delaktighet i brott och mobbning bland dem som utsatts för grovt våld i skolan, totalt och uppdelat på kön, åren 2015–2021.

Delaktighet	Totalt	Flickor	Pojkar
Mobbat andra	38 %	33 %	40 %
Hotat med våld eller vapen	4 %	4 %	4 %
Slagit så att hen behövde sjukvård	11 %	12 %	11 %
Slagit men inte så att hen behövde sjukvård	42 %	38 %	46 %
Skadat med vapen	5 %	6 %	3 %
Skrivit, lagt ut bilder/film på internet	16 %	14 %	16 %

Tabell 4.7. Delaktighet i brott och mobbning bland samtliga respondenter, totalt och uppdelat på kön, åren 2015–2021.

Delaktighet	Totalt	Flickor	Pojkar
Mobbat andra	21 %	15 %	25 %
Hotat med våld eller vapen	1 %	0 %	1 %
Slagit så att hen behövde sjukvård	3 %	1 %	3 %
Slagit men inte så att hen behövde sjukvård	24 %	20 %	27 %
Skadat med vapen	1 %	1 %	1 %
Skrivit, lagt ut bilder/film på internet	7 %	6 %	7 %

Tabell 4.8. Kompisars brottsbelastning bland dem som utsatts för grovt våld i skolan, totalt samt uppdelat på kön, åren 2015–2021.

Kompisars brottsbelastning	Totalt	Flickor	Pojkar
Snattat i affär	63 %	59 %	66 %
Förstört någonting med flit	61 %	51 %	67 %
Brutit sig in någonstans	35 %	30 %	38 %
Slagit ner någon	57 %	48 %	63 %
Åkt fast för polisen	44 %	40 %	50 %

Tabell 4.9. Kompisars brottsbelastning bland samtliga respondenter, totalt samt uppdelat på kön, åren 2015–2021.

Kompisars brottsbelastning	Totalt	Flickor	Pojkar
Snattat i affär	56 %	55 %	57 %
Förstört någonting med flit	44 %	42 %	46 %
Brutit sig in någonstans	18 %	17 %	19 %
Slagit ner någon	30 %	28 %	32 %
Åkt fast för polisen	33 %	33 %	34 %

Tabell 4.10. Inställning till brott bland dem som utsatts för grovt våld i skolan. Anger om respondenten svarat att respektive beteende "inte alls var fel" eller "knappast var fel", totalt samt uppdelat på kön, åren 2015–2021.

Inställning till brott	Totalt	Flickor	Pojkar
Åka moped utan hjälm	36 %	21 %	41 %
Snatta i affär	27 %	15 %	31 %
Stjäla kläder i affär	14 %	8 %	14 %
Bryta sig in i sommarstuga	11 %	12 %	12 %
Använda våld för respekt	19 %	13 %	19 %

Tabell 4.11. Inställning till brott bland samtliga respondenter. Anger om respondenten svarat att respektive beteende "inte alls var fel" eller "knappast var fel", totalt samt uppdelat på kön, åren 2015–2021.

Inställning till brott	Totalt	Flickor	Pojkar
Åka moped utan hjälm	23 %	17 %	28 %
Snatta i affär	18 %	14 %	21 %
Stjäla kläder i affär	7 %	4 %	8 %
Bryta sig in i sommarstuga	5 %	2 %	7 %
Använda våld för respekt	7 %	4 %	9 %

Tabell 4.12. Tolerans för brott bland kompisar till dem som utsatts för grovt våld i skolan. Andel som svarat att kompisar skulle tycka att respektive beteende var "ganska okej" eller "helt okej", totalt samt uppdelat på kön, åren 2015–2021.

Tolerans för brott bland kompisar	Totalt	Flickor	Pojkar
Stal något i en affär	29 %	12 %	37 %
Provade hasch	19 %	7 %	23 %
Stal en bil	13 %	5 %	16 %
Slog ner en person	41 %	34 %	43 %
Gjorde en större graffitimålning	29 %	11 %	36 %

Tabell 4.13. Tolerans för brott bland kompisar för samtliga respondenter. Andel som svarat att kompisar skulle tycka att respektive beteende var "ganska okej" eller "helt okej", totalt samt uppdelat på kön, åren 2015–2021.

Tolerans för brott bland kompisar	Totalt	Flickor	Pojkar
Stal något i en affär	15 %	10 %	20 %
Provade hasch	11 %	7 %	15 %
Stal en bil	5 %	2 %	7 %
Slog ner en person	24 %	15 %	31 %
Gjorde en större graffitimålning	18 %	13 %	23 %

Tabell 4.14. Andel elever som oroar sig för att utsättas för brott i skolan beroende på om de utsatts för grovt skolvåld eller inte, totalt och uppdelat på kön, åren 2015–2021.

	Samtliga utsatta	Utsatta pojkar	Utsatta flickor	Inte utsatta
Aldrig/mycket sällan	53 %	55 %	51 %	87 %
Ganska sällan	27 %	26 %	25 %	11 %
Ganska ofta	14 %	11 %	17 %	2 %
Mycket ofta	7 %	7 %	7 %	0 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %

Bilaga 5 Tabellunderlag, rektorsenkäten

Tabell 5.1. Förekomst av våld med grövre fysiska skador (skador som lett till vårdbehov) bland elever. Andel "ja" totalt och uppdelat på olika skoltyper (n=335).

	Skер åtminstone en gång i veckan	Skер åtminstone en gång i månaden	Skер åtminstone en gång per termin	Skер mer sällan/Har aldrig hänt	Vet inte
Totalt	0,0 %	0,5 %	13,4 %	83,9 %	2,2 %
Land	0,0 %	0,6 %	14,3 %	80,5 %	4,5 %
Stad	0,0 %	0,6 %	12,7 %	86,7 %	0,0 %
Fristående	0,0 %	0,0 %	2,6 %	97,4 %	0,0 %
Kommunal	0,0 %	0,8 %	16,6 %	79,9 %	2,7 %
1–9	0,0 %	1,9 %	15,4 %	82,7 %	0,0 %
Gymnasiet	0,0 %	0,0 %	1,8 %	98,2 %	0,0 %
Hög	0,0 %	2,5 %	20,0 %	77,5 %	0,0 %
Låg/mellan	0,0 %	0,0 %	14,6 %	81,6 %	3,8 %

Tabell 5.2. Omständigheter vid den allvarligaste våldshändelsen i skolan. Andel "ja" för samtliga skolor (n=335).

Ledde denna händelse till några fysiska skador hos den/de utsatta? (Om flera skadades vid tillfället men olika allvarligt, utgå från den/de som fick de allvarligaste skadorna)	Andel ja
1. Ja, den/de utsatta behövde akut läkarvård och/eller tandvård	7 %
2. Ja, den/de utsatta behövde uppsöka läkarvård och/eller tandvård men inte akut	11 %
3. Ja, den/de utsatta behövde uppsöka skolsköterska	6 %
4. Ja, den/de utsatta fick lindrigare skador men behövde inte läkarvård	39 %
5. Nej, den/de utsatta fick inga skador	20 %
6. Nej, vi har inte haft någon fysisk våldshändelse på skolan överhuvudtaget under läsåret	18 %

Tabell 5.3. Förekomst av våld med grövre fysiska skador (skador som lett till vårdbehov) bland lärare och skolpersonal. Andel "ja" totalt och uppdelat på olika skoltyper (n=335).

	Skер åtminstone en gång i veckan	Skер åtminstone en gång i månaden	Skер åtminstone en gång per termin	Skер mer sällan/Har aldrig hänt	Vet inte
Totalt	0,0 %	0,0 %	5,0 %	92,8 %	2,2 %
Land	0,0 %	0,0 %	5,2 %	90,2 %	4,6 %
Stad	0,0 %	0,0 %	4,9 %	95,1 %	0,0 %
Fristående	0,0 %	0,0 %	2,6 %	97,4 %	0,0 %
Kommunal	0,0 %	0,0 %	5,8 %	91,5 %	2,7 %
1–9	0,0 %	0,0 %	7,7 %	92,3 %	0,0 %
Gymnasiet	0,0 %	0,0 %	0,0 %	100,0 %	0,0 %
Hög	0,0 %	0,0 %	2,5 %	97,5 %	0,0 %
Låg/mellan	0,0 %	0,0 %	6,5 %	89,7 %	3,8 %

Tabell 5.4. Andel rektorer som uppger att det minst en gång per termin sker olika typer av grovt våld, uppdelat på områdestyp, samt andelen som uppger att de anmält händelsen till polisen.

Andel rektorer som uppger att det minst en gång per termin eller oftare sker:	Områden med socioekonomiska utmaningar	Socioekonomiskt blandade områden	Områden med goda socioekonomiska förutsättningar	Totalt (n=79)
Våld med grövre fysiska skador (uppsökt läkarvård)	12 %	26 %	7 %	9 %
Våld där tillhygge eller vapen används	1 %	8 %	3 %	4 %
Andel rektorer som haft en grövre våldsincident som uppger att de polisanmält händelsen	33 %	48 %	55 %	49 %

Tabell 5.5. Andel rektorer som uppger att de kontaktat olika instanser med anledning av en händelse av grovt våld under det senaste läsåret (n=79).

	Totalt
Polis	49 %
Socialtjänst	73 %
Barn- och ungdomspsykiatri	10 %
Arbetsmiljöverket	30 %
Kommunen som skolan tillhör	68 %
Skolverket	0 %

Tabell 5.6. Omständigheter vid händelser av grovt våld i skolan (det vill säga händelser som lett till någon typ av vårdbehov). Andel "ja" för samtliga skolor (n=79). Observera att flera alternativ fick fyllas i på respektive fråga i tillämpliga fall.

	Andel ja
Vem/vilka var det som utsattes för händelsen?	
Du själv eller annan person i skolledningen	2 %
Elev/er	84 %
Lärare eller annan pedagogisk personal	31 %
Övrig skolpersonal, exempelvis skolsköterska, bibliotekarie, vaktmästare, matbetspingspersonal	2 %
Den/de utsattas kön	
Flicka/Kvinna	38 %
Pojke/Man	81 %
Den/de utsattas ålder	
7–9 år	22 %
10–12 år	29 %
13–15 år	30 %
16 år eller äldre	38 %
Vem/vilka var det som var förövare?	

	Andel ja
Nuvarande elev på skolan	84 %
Tidigare elev på skolan	17 %
Nuvarande lärare eller annan skolpersonal	12 %
Tidigare lärare eller annan skolpersonal	0 %
Utomstående utan relation till skolan	3 %
Förövarens/Förövarnas kön	
Flicka/Kvinna	7 %
Pojke/Man	96 %
Förövarens/Förövarnas ålder	
7–9 år	29 %
10–12 år	36 %
13–15 år	31 %
16 år eller äldre	15 %

Tabell 5.7. Redovisning av frågan: I vilken utsträckning känner du oro för att en grövre våldshändelse ska inträffa på din skola? Andel "ja" totalt och uppdelat på olika skoltyper (n=335).

	Inte alls orolig	Inte särskilt orolig	Ganska orolig	Mycket orolig
Totalt	29 %	56 %	13 %	2 %
Land	39 %	48 %	12 %	1 %
Stad	21 %	63 %	14 %	2 %
Fristående	37 %	51 %	9 %	3 %
Kommunal	27 %	57 %	14 %	2 %
1–9	15 %	54 %	25 %	6 %
Gymnasiet	37 %	56 %	7 %	2 %
Hög	17 %	54 %	27 %	2 %
Låg/mellan	34 %	57 %	9 %	1 %

Tabell 5.8. Redovisning av frågan: Har minst någon *elev* sjukanmält sig eller inte kommit till skolan på grund av ett hot/våldshändelse som skett på din skola under det senaste läsåret? Andel "ja" totalt och uppdelat på olika skoltyper (n=335).

	Nej	Ja, en kortare tid (1–7 dagar)	Ja, en längre tid (längre än en vecka)	Vet inte
Totalt	40 %	44 %	8 %	8 %
Land	40 %	41 %	12 %	7 %
Stad	40 %	47 %	4 %	9 %
Fristående	55 %	32 %	4 %	9 %
Kommunal	35 %	48 %	9 %	8 %
1–9	35 %	49 %	12 %	4 %
Gymnasiet	51 %	32 %	4 %	16 %
Hög	29 %	49 %	10 %	10 %
Låg/mellan	40 %	46 %	8 %	7 %

Tabell 5.9. Redovisning av frågan: Har minst någon *lärare* eller *annan skolpersonal* blivit sjukskriven på grund av en våldshändelse som skett på din skola under det senaste läsåret? Andel "ja" totalt och uppdelat på olika skoltyper (n=335).

	Nej	Ja, en kortare tid (1–7 dagar)	Ja, en längre tid (längre än en vecka)	Vet inte
Totalt	72 %	23 %	1 %	4 %
Land	67 %	26 %	1 %	6 %
Stad	75 %	21 %	2 %	2 %
Fristående	83 %	13 %	3 %	0 %
Kommunal	68 %	26 %	1 %	5 %
1–9	60 %	31 %	8 %	4 %
Gymnasiet	86 %	11 %	0 %	4 %
Hög	83 %	10 %	0 %	5 %
Låg/mellan	68 %	28 %	1 %	4 %

Tabell 5.10. Redovisning av frågan: Uppfattar du att det finns lärare eller annan personal på din skola som överväger att byta eller sluta sitt arbete på grund av förekomsten av våld och hot om våld på skolan? Andel "ja" totalt och uppdelat på olika skoltyper (n=335).

	Ja	Nej	Vet inte
Totalt	12 %	78 %	10 %
Land	10 %	88 %	3 %
Stad	14 %	69 %	17 %
Fristående	11 %	80 %	9 %
Kommunal	13 %	77 %	11 %
1–9	17 %	64 %	19 %
Gymnasiet	7 %	88 %	5 %
Hög	13 %	76 %	10 %
Låg/mellan	12 %	78 %	10 %

Tabell 5.11. Redovisning av frågan: Om du ser till situationen i din skola, vad upplever du själv som de främsta hindren för att uppnå en trygg och lärande skolmiljö? Andel "ja" (n=335).

Hinder	Total andel ja
För få vuxna på skolan på grund av otillräckliga resurser	41 %
Mobbning och kränkningar (inkl. sexuella) mellan elever	40 %
Elevers bristande respekt för lärare/annan personal	40 %
Omsättning i personal – t.ex. på grund av sjukfrånvaro, byte av jobb m.m.	31 %
Bristande resurser för elevhälsans personal	26 %
Skillnader i kunskapsnivå mellan olika elever i samma klass	24 %
Låg studiemotivation bland elever	23 %
För stora klasser och elevgrupper	23 %
Svårigheter med att få föräldrar engagerade i skolans verksamhet	17 %
Bristande samarbete med sociala myndigheter/polisen	17 %
Stökiga lektioner, hög ljudvolym och andra typer av ordningsproblem	17 %

Hinder	Total andel ja
Bristande lärarkompetens och obehöriga lärare	16 %
Skolk och ogiltig frånvaro	15 %
Annat	12 %
Skadegörelse av skolans egendom, t.ex. lokaler och material	8 %
Slagsmål och andra typer av fysiskt våld under skoltid	8 %

Skolan är en plats där barn vistas stora delar av sin tid och det är viktigt att elever känner sig trygga för att kunna ta till sig av undervisningen och få studiero. Grovt våld i skolan är kanske det yttersta exemplet på att så inte alltid är fallet. För att kunna förebygga grovt våld i skolan på ett bra sätt behövs kunskap om hur det våldet ser ut och förändras över tid.

I den här rapporten beskrivs grovt våld i skolan utifrån tre dimensioner: omfattning, karaktär och utveckling under perioden 2010–2022. Variationer i utsatthet beskrivs utifrån olika grupper av barn samt mellan olika typer av skolor. Beskrivningarna bygger på polisanmälda fall av grovt våld i skolan samt på svaren från två enkätundersökningar. I den ena har 15-åringar fått beskriva sin egen utsatthet, och i den andra har rektorer svarat på frågor om hur vanligt det är att olika typer av våld förekommer i deras skolor.

Rapporten är ett regeringsuppdrag och resultaten vänder sig till beslutsfattare, skolväsendet, rättsväsendets myndigheter och alla som har behov av kunskap för att förebygga våld i skolan.

Brottsförebyggande rådet/National Council for Crime Prevention

Box 1386/Tegnérgatan 23, SE-111 93 STOCKHOLM

Tel +46 (0) 8 527 58 400, registrator@bra.se, www.bra.se

urn:nbn:se:bra-1171